

ОСВІТНІЙ ФАКТОР

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ
№2(6), 2023

Засновник громадська організація «Спілка освітян України»

Головний редактор, науковий консультант, доктор педагогічних наук
Вербицький В.В.

Літературний редактор, коректор
Петлицька В.П., Цюнь С.О.

Редакційна колегія

Андрущенко В.П., доктор філософських наук, академік;
Безусько А.Г., кандидат біологічних наук, доцент;
Бех І.Д., академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Бордюг Н.С., доктор педагогічних наук, професор;
Вербицька О.В., методист НЕНЦ, Заслужений працівник освіти України
Драган О.А., методист в/к НЕНЦ;
Захарченко Г.І., заступник голови ГО «Спілка освітян України»;
Кацурак В.П., заступник директора з навчально-виховної роботи НЕНЦ;
Кириченко В.І., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Корнієнко А.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Костенко С.О., доктор біологічних наук, доцент;
Лещенко М. П., доктор педагогічних наук, професор;
Мачуський В.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Медведева Т.В., кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник;
Педан Ю.Ф., директор Дніпропетровського обласного еколого-натуралістичного центру;
Петлицька В.П., методист НЕНЦ;
Первушевська І.О., Заслужений працівник освіти України;
Просіна О.В., кандидат педагогічних наук, доцент;
Сапіга Ю.С., директор БО «Грін Крос Україна»;
Семенченко Н.І., заступник голови ГО «Спілка освітян України»;
Цюнь Л.О., методист в/к НЕНЦ;
Шкільна І.М., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Щепкін Є.Ю., методист НЕНЦ.

Журнал можна передплатити, придбати за адресою:
м. Київ-74, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ

Реєстраційне свідоцтво КВ №25077-15017Р від 23.12.2021

Виходить з 2022 р.

Підписний індекс 76964

Рукописи не рецензуються й не повертаються.

Деякі матеріали друкуються в порядку обговорення.

Статті журналу відтворено з авторських оригіналів. Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів та посилань несуть автори статей.

Адреса редакції: 04074, м. Київ, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ

Тел./факс 430-0260. Тел. 430-0064, 430-2222

<https://nenc.gov.ua>, E-mail: nenc@nenc.gov.ua

Надруковано в ТОВ «НВП «Інтерсервіс».

Підготовлено до друку 24.05.2023

ЗМІСТ

ВСТУП

AGENDA-XXI: БЕЗПЕКА І СТАЛИЙ РОЗВИТОК Шевчук В.	3
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	
ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ФАКТОР ВИХОВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ДІЇ Сподарик С.О.	5
ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА SOFT SKILLS ВИХОВАНЦІВ ЗПО У КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД НУШ Бойко А.Е.	8
ЗАЛУЧАННЯ ДІТЕЙ ДО ТВОРЧИХ КОНКУРСІВ НЕНЦ ЯК ОДИН З ВИДІВ ЕКОПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛІВ Войтенко О.	11
ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ Золотар О.В.	14
ПРИРОДНИЧА ОСВІТА	
ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Кузьмінська В.В., Хлус Л.М.	16
ВИВЧЕННЯ РОСЛИН СВОГО КРАЮ У ГУРТКОВІЙ РОБОТІ Коцун Б.Б., Коцун Л.О.	21
ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
ВИХОВАННЯ У ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗАСАД ФАХОВО-ЦІННІСНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ Бех І.	24
ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД ГАДЖЕТІВ ЯК РІЗНОВИД АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ Касьянова С.В.	27
ПОЗАШКІЛЛЯ – 2023: ПАТРІОТИЗМ, БЕЗПЕКА, РОЗВИТОК Гоюк О.М.	30
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБАМИ ІКТ Столяренко Т.Л.	33
STEAM-ОСВІТА	
ОРГАНІЗАЦІЯ STEM-НАВЧАННЯ У СЕКЦІЯХ МАН ЦЕНТРУ «ГРАНІ» В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ Зіновеева О.В.	37
ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ПРОЄКТУ «SPACE ЮНОГО НАУКОВЦЯ» Комиса І.В., Зіновеева О.В.	40
МЕТОД STEM-ПРОЄКТІВ ЯК ДРАЙВЕР АКТИВІЗАЦІЇ ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ Смирнова А.В.	43
ПЕДАГОГІЧНІ НАПРАЦЮВАННЯ	
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОБОТІ ВИХОВАТЕЛЯ Лук'яненко Н.А.	47
АНАЛІЗ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ Денисюк О.В., Яцукненко О.І.	51
ПАТРІОТИЧНИЙ ПРОЄКТ «НАЩАДКИ НЕСКОРЕНИХ» ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ Радзівілл А.А., Шевченко Л.М., Пахомова А.А.	56
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: ДОСВІД США Василенко К.С.	60

AGENDA-XXI: БЕЗПЕКА І СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Василь ШЕВЧУК,

голова Українського товариства охорони природи,
доктор економічних наук, професор

До учасників Всеукраїнського форуму «Освіта для збалансованого розвитку», Київ, Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, 26 квітня 2023 року

«Порядок денний на XXI століття» – документ під такою назвою було ухвалено світовим співтовариством на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992).

Проголошення політики сталого розвитку на XXI століття практично співпало з проголошенням відновлення державної незалежності України.

Ідеологія здавалася настільки привабливою і перспективною для усього світу, що через кожні 10 років ще двічі збиралися Всесвітні саміти із сталого розвитку – Йоганнесбург, 2002 і знову Ріо-де-Жанейро, 2012.

Мені випала унікальна нагода готувати від України проекти документів до Йоганнесбурзького саміту (ПАР, 2002) і бути в складі державної делегації.

Враження – незабутні. Президенти, прем'єри, королі (словом – керівники країн з усіх континентів світу) були єдині у тривогах і надіях на майбутнє.

Пригадуються мудрі філософські слова Шимона Переса: «І взяв Бог людину, і Оселив її в Едемському Саду, щоб обробляла його й оберігала ...».

Чи емоційний вигук Жака Ширака: «Для того, щоб задовольнити потреби людства, потрібно 2,7 Планети, а вона (планета) у всіх нас одна».

І здавалося, наче на всесвітньому саміті, на прабатьківщині людства промовляв і Махатма Ганді (людина тисячоліття – за визначенням Альберта Ейнштейна) свої мудрі, вистраждані настанови: «Світ досить великий, щоб задовольняти людські потреби; але занадто малий, щоб задовольнити людську жадібність».

Одразу після Йоганнесбурзького саміту – у травні 2003 року Україна в Києві

приймала П'яту Паневропейську конференцію «Довкілля для Європи».

Тоді 55 країн регіону Європейської економічної комісії ООН, включаючи країни Європи, Північної Америки, Центральної Азії також спільно ухвалили важливі документи, у тому числі щодо освіти в цілях сталого розвитку.

Здавалося, світ і наш регіон вступають в епоху ноосфери (сфери розуму).

Проте через десять наступних років – у лютому 2022 року (замість четвертого саміту з майбутнього розвитку світу) майбутнє світу – діти – схопились о четвертій ранку, нажахані від ударів сотень російських ракет по нічному Києву, по містах і селах України.

Почалась варварська військова агресія рф проти мирної України.

Глобальна політика сталого розвитку зруйнована і може стати міфом.

Україна і цивілізований Світ не змирилися з такою альтернативою.

Шановні учасники Всеукраїнського форуму! Зверніть, будь ласка, увагу, що в українській мові слова: «Світ», «освіта», «освітлювати» – мають один спільний корінь – «світ». Очевидно, що це не випадковість, а елемент коду.

В контексті Всеукраїнського форуму «Освіта для сталого розвитку» варто привернути увагу до ще однієї з характерних не випадковостей – щодня з воєнних зведень і репортажів видно, наскільки освіченішими є наші воїни!

Це – неоціненний внесок української освіти у нашу Перемогу.

Як тут не згадати вислів «залізного канцлера» Бісмарка: «Війни виграють не генерали, війни виграють шкільні вчителі та парафіяльні священники».

Очевидно, що політика сталого розвитку теж потребує модернізації.

Три складові довоєнного сталого розвитку (економіка, екологія, соціальна політика) мають бути доповнені двома післявоєнними – безпека і культура.

Безпека – тверда сила – і тепер всім зрозуміло, що без неї ніяк.

Культура – м'яка сила – в широкому вимірі, насамперед в історичному.

Гадаю, багато хто з вас уже прослухав цикл лекцій відомого професора Єльського університету (США) Тімоті Снайдера про історію України.

Хотів би привернути вашу увагу і до 15-томного видання «Україна крізь віки» Інституту історії НАН України під керівництвом академіка Смолія В.А.

Культура, особливо в історичному вимірі – у генетичному коді народу.

Стародавня Мізинська культура (25 тис. років), древня Трипільська культура (7,5 тис. років), тисячолітня культура Київської Русі, трохи ближча культура Гетьманщини, древні храми, історичні постаті тощо – **усе це має вивчати і вбирати в себе учнівська молодь, студенти, малі й дорослі.**

Безумовно, в числі пріоритетів має бути **еколого-натуралістична освіта** учнівської молоді, яка фактично є синонімом виховання патріотичного.

Ось такою бачиться післявоєнна політика безпеки і сталого розвитку.

Бажаю всім вам успішної роботи на благо України і заради Перемоги!

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ФАКТОР ВИХОВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ДІЇ

Сподарик С.О.

*завідувач віггілу методичного
Волинського обласного еколого-натуралістичного центру
Волинської обласної ради*

Важливим компонентом громадянської освіти є виховання в учнів розуміння важливості громадянської ініціативи у процесі розв'язання актуальних питань на рівні школи, вулиці, населеного пункту, регіону. Саме молодь сьогодні стала тією верствою населення, яка відчуває на собі найбільшу відповідальність за наше спільне майбутнє. Громадянські компетентності підростаючого покоління можуть бути сформовані лише у ході безпосередньої соціальної практики, залучення молоді до діяльності у дитячих та молодіжних громадських організаціях, засвоєння нею соціальних норм поведінки через участь у громадському житті закладу освіти, міста створення умов для самовизначення, самоствердження й самореалізації кожної особистості, через наявність широкого вибору напрямів і видів діяльності, розвиток креативності, ініціативи, формування активної громадянської позиції [1].

Крім того, у дітей проявляються особистісні риси, лідерські якості, виховується характер, удосконалюються ораторські навички і, що найцінніше, з'являється досвід організаторської роботи. Саме через діяльність молодіжних громадських організацій учні можуть організувати роботу проєктів, оперативно реагувати на події, які можуть мати велике значення для життя громади міста чи села.

Громадянська компетентність підростаючого покоління може бути сформована тільки тоді, коли діти будуть брати безпосередню участь у співпраці з органами місцевої громади, яка є для них широким полем діяльності застосування зусиль. Бо саме тут вони отримують свій перший і найважливіший досвід прийняття рішення щодо суспільно важливих питань.

Така робота є ефективною і корисною для обох сторін: по-перше, молодь відчуває

свою значимість у вирішенні важливих завдань міста; по-друге, набирається досвіду, взявши приклад зі старшого покоління у вирішенні окремих проблем; по-третє, на майбутнє: знайде своє місце в суспільному житті[2].

Для цього необхідно, щоб громадяни цього суспільства мали навички демократичного життя. Такі навички може дати участь в громадських організаціях. Надзвичайно важливу роль у цій співпраці відіграють різного роду учнівські об'єднання екологічного напрямку, що працюють в освітніх закладах. Саме через систему органів учнівського самоврядування і реалізується потреба дітей до конкретного виду діяльності щоб змінити на краще свій навчальний заклад, своє місто, село. Важливість залучення молоді до розвитку місцевої демократії, становлення системи місцевого самоврядування, активної участі у житті громади та місцевих громадських ініціативах обумовлена такими чинниками:

- молодь здатна вносити інноваційні, нестандартні підходи до вирішення проблем, сприяти запровадженню новітніх інформаційних, управлінських технологій у місцевому самоврядуванні;

- молодь є доволі великою групою громадян. На сьогодні в Україні молодь віком від 14 до 28 років становить близько 11 млн. осіб. Тому важливим є врахування її потреб, бачення проблем місцевого розвитку, що може значною мірою здійснюватися через різні форми її активної участі;

- майбутнє місцевої демократії та сталий розвиток громад значною мірою залежить від того, наскільки сьогодні молоді фахівці будуть спроможні сприйняти накопичений управлінський досвід та, враховуючи європейські стандарти, здійснювати управління процесами місцевого розвитку[3].

Екологічна освіта учнів може ефективно реалізовуватись через здійснення учнівського самоврядування і його співпрацю з місцевими громадськими організаціями. Такі форми роботи з екологічної освіти і виховання мають широкі можливості, щодо передумови для розвитку соціальної активності школярів, їх самостійності, усвідомлення природи як системи цілого ряду цінностей, розвитку здатності до моральних оцінок як індивідуального, так і суспільного ставлення до навколишнього середовища.

У Волинському обласному еколого-натуралістичному центрі Волинської обласної ради активно працює обласний осередок Всеукраїнської дитячої спілки «Дитячий екологічний парламент». Основною метою його діяльності є соціально-громадянське виховання підростаючого покоління, формування у нього національної свідомості та разом з тим розвиток інтересу до поглибленого вивчення природи, науково-дослідницької та експериментальної роботи. Активісти дитячого екологічного парламенту працюють на базі Волинського обласного еколого-натуралістичного центру, Ковельської міської станції юних натуралістів, Нововолинського центру дитячої та юнацької творчості, опорного навчального закладу «Люблинецька ЗОШ I-III ступенів» Люблинецької сільської ради, Навчально-виховного комплексу «загальноосвітня школа I-III ступеня – дитячий садок» с. Замшани Забродівської сільської ради, Загальноосвітньої школи I-II ступенів смт Турійськ імені Г. Жежко Турійської сільської ради, опорного закладу загальної середньої освіти «Любешівський ліцей» Любешівської селищної ради, Володимирського Центру позашкільної освіти та інших. Свою діяльність вони здійснюють через роботу кількох департаментів:

- науки та волонтерства (створений для розвитку пізнавальних інтересів, формування у вихованців навичок доброти, турботи);
- зв'язків із громадськістю (спрямований на вивчення думки педагогів, батьків, дітей про діяльність Парламенту);
- здорового способу життя, гри та дозвілля (спрямований на формування у вихованців відповідально ставлення до власного здоров'я).

Війна в Україні внесла значні корективи у життя людей, змінила ставлення до звичних речей. При організації роботи Дитячого

екологічного парламенту педагоги намагалися змінити звичні форми роботи, внести певні корективи, шукали нові сучасні можливості, засоби, обладнання, активно використовували інтерактивні платформи Google, Claassroom, «Zoom», «Meet» та месенджери Viber, Telegram. На онлайн-засіданнях учнівської ради Парламенту обговорювались плани роботи, участь у масових заходах, пропозиції щодо покращення освітньо-виховного процесу.

Такий вид діяльності вихованців під керівництвом педагогів має мету – створити цілісну систему, яка, враховуючи індивідуальні особливості дітей і потреби української держави, забезпечувала б формування у вихованців почуття господаря, вміння співпрацювати на принципах партнерства, гласності, демократизму.

Лідери учнівського самоврядування – активні організатори та учасники найрізноманітніших акцій та заходів

Учнівське самоврядування – один із важливих засобів організації життєдіяльності учнівського колективу. Аналізуючи роботу Ради учнівського самоврядування, впевнено можна сказати, що учні вміють добре поєднувати навчальну діяльність з трудовою, виховну з ігровою, природоохоронну з благодійною. А діяльність, в якій учням доводиться самостійно вирішувати, творити, діяти, справляє величезний вплив на їх загальний розвиток, оскільки сприяє самовихованню, самовдосконаленню, яке в період ранньої юності набуває вирішального значення.

Завдання педагога корегувати роботу учнівських лідерів, допомагати їм побачити проблеми місцевої громади на вулиці, де вони проживають, у громадських місцях. Ефективними формами виховання та навчання є практична робота, пізнання через особисту діяльність, через відчуття відповідальності і особистої значущості. Чималих результатів у згуртуванні та активізації учнівської молоді, в підвищенні соціальної активності юних громадян можна досягти, залучивши їх до соціальних проєктів, благодійних акцій і волонтерського руху. Реалізація різних екологічних проєктів сприяє вихованню в молодих людей організаторських та лідерських якостей, почуття відповідальності, самоствердженню в суспільно значущій діяльності, розвитку свідомих громадян, заохочує дітей до участі

у громадській роботі. Учасники проводять активну просвітницьку роботу серед населення щодо захисту і збереження клімату через роздільний збір побутових відходів, залучають до співпраці учнівську молодь, батьків у практичних екологічних заходах, акціях, флешмобах, майстер класах, до роботи проектів еколого-просвітницького напрямку для покращення екологічної ситуації, а також співпрацюють з громадськими організаціями, поширюючи ідеї стратегії Zero Waste (нуль відходів), є учасниками проектів спрямованих на захист клімату: «Для чого потрібно сортувати сміття та побутові відходи», «Відмовся від поліетиленового пакету», «Сортуємо сміття правильно!», «Що робити зі сміттям, яке не можна викидати у контейнери», міжнародного україно-польського проекту «Агенти змін. Екосвідомі» та обласної конференції «Sort Waste Forum: сортувальні ініціативи».

Виховання підлітка-патріота, підлітка-лідера, підлітка-громадянина – це основне завдання педагога. Особливо в умовах війни. Волонтерство для школярів є невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, можливістю вчитися та сприяти розвитку солідарності в країні, можливістю реалізувати себе у служінні суспільству, природі. Юний волонтер завдяки соціальній діяльності, набуває практичні життєві орієнтири, досвід, оволодіває мистецтвом життєтворчості, саморозвитку особистості.

Волонтерство як рух уже давно відоме у світі. Це добровільна діяльність небайдужих людей, що спрямована на надання допомоги тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах.

У нашій країні, в період війни, волонтерство вкрай необхідне. Для багатьох це стало способом життя.

З метою об'єднання творчої, патріотично мотивованої учнівської молоді, залучення до

волонтерської благодійної роботи, удосконалення змісту і засобів національно-патріотичного виховання, члени Дитячого екологічного парламенту допомагають Збройним силам України: стали активними учасниками плетіння маскувальних сіток для військових, виготовлення окопних свічок, були учасниками патріотичної акції «Подаруй оберіг солдату», передавали малюнки, як знак подяки для наших друзів у Польщі, виготовляли і передавали свої роботи для благодійної ярмарки-продажу у Італії, Польщі, Німеччині для підтримки Збройних сил України.

Реалізація проекту «Сади Перемоги» стала відповіддю закладів позашкільної освіти окупантам на загрозу голоду. Догляд за рослинами відволікає від психологічного тиску війни і сприяє розвитку дослідницької роботи та підприємництва в аграрній сфері.

Юннати Волині роблять чимало хороших справ. А ще більше, із врахуванням уже набутого досвіду, планують. Окреслені орієнтири вони будуть впроваджувати у життя спільно з тими, хто не байдужий до підростаючого покоління. Адже діти – наше майбутнє. А виховання фізично, психологічно і морально здорової нації є запорукою добробуту й успіху всієї держави.

Список використаних джерел

1. Курняк Л.Д. Екологічна культура: поняття і реальність. Л.Д.Курняк // Вища освіта України. – 2006. – №3. - С. 32-33
2. Бондаренко З.П. Школа як осередок соціально-педагогічної роботи в мікрорайоні/ Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям в громаді/ За заг. ред. О.В.Безпалько.-К.,2006.-80 с.
3. Приходько М. І. Учнівське самоврядування в сучасному вимірі: методичний посібник./ М.І. Приходько. - Біла Церква, 2009. - 248 с.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА SOFT SKILLS ВИХОВАНЦІВ ЗПО У КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД НУШ

Бойко Анна Едуардівна,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії позашкільної освіти
Інституту проблем виховання НАПН України

У Законі України «Про освіту» (2017) мету освіти визначено як всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Сучасна позашкільна освіта взаємопов'язана із загальною середньою освітою в рамках Концепції реалізації державної освітньої політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016). Власне ідея Нової української школи передбачає серед засадничих стовпів освіти майбутнього саме виховання, що ґрунтується на цінностях.

Тож, для формування ціннісних орієнтацій учнів закладів позашкільної освіти, слід спрямувати партнерські взаємини між усіма учасниками освітнього процесу на утвердження загальнолюдських цінностей, зокрема морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей; та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

Процес формування ціннісних орієнтацій вихованців закладів позашкільної освіти ґрунтується як на загальнопедагогічних принципах (дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей), так і на наступних важливих принципах виховання:

- *принцип національної спрямованості*, який передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися належністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

- *принцип самоактивності й саморегуляції*, що забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

- *принцип полікультурності*, що означає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування у дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

- *принцип соціальної відповідності*, який обумовлює потребу узгодження змісту і методів виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті ефективно розв'язання життєвих проблем;

- *принцип історичної і соціальної пам'яті*, що спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах та методах діяльності;

- *принцип міжпоколінної наступності*, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні.

Крім того, зміни, що відбуваються в системі освіти у контексті імплементації концептуальних засад Нової української школи, орієнтують заклади позашкільної освіти давати учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті, виховувати загальнолюдські цінності та формувати гнучкі навички, які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя.

Спільними для всіх компетентностей НУШ окреслила такі soft skills, які названі як наскрізні уміння, оскільки стосуються усіх освітніх ліній:

- 1) Критичне та системне мислення.
- 2) Здатність логічно обґрунтовувати позицію.
- 3) Творчість та ініціативність.
- 4) Уміння конструктивно керувати емоціями.
- 5) Уміння оцінювати ризики, приймати рішення, вирішувати проблеми.

6) Здатність співпрацювати з іншими

Саме орієнтування на ці наскрізні вміння або soft skills і забезпечує рівновагу між знаннями, вміннями, ставленнями учнів та їхніми реальними життєвими потребами.

Розширення міжнародних відносин, створення умов для входження української освіти у європейській освітній простір робить іноземну мову затребуваною державою, суспільством, особистістю. У цей же час іноземна мова розглядається як засіб спілкування, взаєморозуміння і взаємодії людей, пізнання інших національних культур, розвитку особистості.

Комунікативна спрямованість іноземної мови надає широкі можливості для виховання громадянської позиції, патріотизму, високих моральних якостей. Діалог культур розуміється не тільки як ознайомлення з культурою інших країн, але і як розуміння особливостей життя, побуту й менталітету українців, духовної спадщини України.

Тому в гуртках гуманітарного напрямку закладів позашкільної освіти вихованці набувають досвіду користуватися іноземною мовою як інструментом спілкування на основі культурознавчого матеріалу, оскільки без вивчення рідної культури й мови неможливе вивчення іноземних мов.

Формування ціннісних орієнтацій учнів в гуртках гуманітарного напрямку здійснювалося за навчальною програмою «Країнознавство: Україна (англійською мовою)».

Метою навчальної програми є виховання загальнолюдських цінностей і активної громадянської позиції, формування емоційно-ціннісного ставлення особистості до Батьківщини як рівноправного партнера інших країн.

Завданнями реалізації програми «Країнознавство: Україна (англійською мовою)» визначено такі:

➤ вивчення особливостей українського докільля, етносу, мови, культури, націє- та державотворення, української ментальності, історичного розвитку та історичної долі українського народу;

➤ формування цілісних уявлень про місце України у світі, її культурної спадщини у скарбниці світової цивілізації;

➤ розвиток уміння презентувати свою країну у світі, культуру і побут свого народу, святкові обряди і культурні цінності, національні особливості та реалії життя у спілкуванні із зарубіжними ровесниками та гостями;

➤ формування активної громадянської позиції.

Представлена авторська програма органічно поєднує природознавчий аспект знань про Україну із суспільствознавчим та культурологічним і охоплює такі блоки:

1. Географія України.
2. Ми – Українці.
3. Економіка України.
4. Політична система.
5. Віхи української історії.
6. Культура та мистецтво України.
7. Україна – туристична країна. Визначні міста та пам'ятки України.
8. Українська діаспора.

Усвідомлення загальнолюдських цінностей є невід'ємною частиною розвитку почуття національної самобутності. Вивчаючи разом з іноземною мовою життя мешканців інших країн, вихованці порівнюють отриману інформацію з реаліями рідної країни. Завдяки такому порівнянню учні набувають уміння бачити успіхи своєї держави і її проблеми, поважати й цінувати традиції та звичаї свого народу. Почуття національної гідності зміцнюється, коли вихованці можуть вільно розповісти про свою оселю, родину, країну, свій край, його історію, про цікаві географічні маршрути, наукові досягнення, твори мистецтва, про традиції і звичаї.

Програмою передбачено формування умінь презентувати свою країну у світі, її культуру і побут, святкові обряди та культурні цінності, національні особливості у спілкуванні із зарубіжними ровесниками та гостями, набуваються засобами активізації сформованих у попередні роки навичок за допомогою рольових ігор, творчих проєктів, змагань, квестів, культурних заходів. Практичне застосування українознавчої інформації сприяє вихованню у молоді відчуття себе науковою елітою своєї країни, рівноправними партнерами інших європейських країн.

На заняттях вихованці вивчають матеріал про Україну та її історичні і пам'ятні місця, описують світлини мальовничих куточків нашої Батьківщини, презентують столицю з метою заохотити іноземних туристів приїхати у Київ. Виховний потенціал мають матеріали про народні свята (Різдво в Україні, колядки, щедрівки, фото з державною символікою під час святкування Дня Незалежності 24 серпня).

Вивчаючи тему «Українська музика», гуртківці ознайомлюються з творчістю відомих сучасних українських співаків (Руслана, Олег Скрипка, Славко Вакарчук, Джамала).

Отже, культурознавчому компоненту нині відведена важлива роль щодо формування ціннісних орієнтирів зростаючого покоління. Активна участь дітей та учнівської молоді у краєзнавчій роботі сприяє їх громадському і духовному розвитку, формуванню інтелектуального потенціалу України.

Заняття в гуртках гуманітарного напрямку мають на меті поглиблення знань вихованців, розширення їх кругозору, виховання загальнолюдських цінностей, формування громадян-патріотів незалежної демократичної європейської держави, сповнених національної гідності та поваги до інших народів.

Таким чином, позашкільна освіта активно реагує на сучасні виклики та працює над створенням ефективних освітніх технологій для набуття здобувачами позашкільної освіти soft skills, важливих для успіху вихованця в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти : метод. посібник / [А. Е. Бойко, В. В. Вербицький, А. В. Корнієнко, О. В. Литовченко; за ред.

В. В. Мачуського]. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 223 с.

2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Book-ENG.pdf>

3. Ціннісні орієнтири навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах: метод. посіб. / А.Е. Бойко, А.В. Корнієнко, О.В. Литовченко та ін.; [за ред. В. В. Мачуського]. Київ: ТОВ «Артмедіа прінт», 2017. 272 с.

4. Boiko A.E. Developing students' soft skills: Integrating Ukraine's non-formal education into the European educational space. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Вип. 26. Кн. 1. 2022. С. 55–64. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-55-64>

5. Boiko A. Soft skills development in non-formal education: International experience. Comparative and international education – 2021: Education innovations in the context of European integration and globalization: BOOK of ABSTRACTS of the 5th International Conference (27–28 May, Kyiv). Kyiv. 2021. P. 272–273. <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-9-6-2021-272-273>.

6. European Commission. A new skills agenda for Europe: Working together to strengthen human capital, employability and competitiveness. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016DC0381>

7. Lytovchenko O. Out-of-school & non-formal education: Ukrainian and European dimensions. Education: Modern Discourses. 2020. No. 3. P. 50–55. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-05>

8. Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. European Commission. Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. 16 June 2022. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-ukraines-application-membership-european-union_en

ЗАЛУЧАННЯ ДІТЕЙ ДО ТВОРЧИХ КОНКУРСІВ НЕНЦ ЯК ОДИН З ВИДІВ ЕКОПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛІВ

Олена Войтенко,

відмінник освіти, вчитель– методист, вчитель початкових класів вищої категорії Ямпільського навчально-виховного комплексу «загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад» Лиманської міської ради Донецької області

Анотація

Найголовнішими серед завдань освіти є формування усталених моделей поведінки людини, зміна її ціннісних пріоритетів у бік соціально-відповідальних, екологічно та гуманістично-зорієнтованих форм взаємодії із природним та соціальним оточенням. Щодо розвитку екосвідомості дитини, то тут можна говорити про наступність та комплексну взаємодію закладів позашкільної та загальної середньої освіти. Учні мають виконувати творчі завдання, проводити дослідницьку роботу та займатися мистецькою діяльністю, до чого прагне Нова українська школа – школа творчості та успіху.

Ключові слова: НУШ, діти, творчість, розвиток екосвідомості, наступність, комплексна взаємодія, любов до природи, рідний край.

Природа є одним з наймогутніших агентів у вихованні людини, і навіть найретельніше виховання без участі цього агента завжди віддаватиме сухістю, односторонністю, неприємною штучністю.

К.Д. Ушинський

Сьогодні першочерговим стратегічним завданням для всієї світової спільноти є забезпечення ефективного, безпечного і стабільного існування сучасної цивілізації на засадах цілісного природного оточення, економічної життєздатності та соціальної справедливості. Вирішення цих нагальних питань стало можливим завдяки впровадженню у зміст соціальної та освітньої політики стратегії сталого розвитку.

Задля того, щоб уникнути екологічної кризи, треба зберігати довкілля і сьогодні, і завтра, і пізніше. Саме зараз має вестися пропедевтична робота з дітьми та молоддю щодо усвідомлення наслідків життєдіяльності людства та шляхів подолання екологічних проблем. Освіта має вирішальне значення для сталого розвитку як для нинішнього, так і для майбутніх поколінь. Для сталого розвитку необхідне становлення нового педагогічного погляду, педагогічного мислення та

культури. Тому взагалі має оновитися педагогічна стратегія. Саме Нова українська школа покликана забезпечити досягнення таких освітніх результатів, які б відповідали сучасним вимогам суспільства і цілям особистісного розвитку індивіда. Найголовнішими серед завдань освіти є формування усталених моделей поведінки людини, зміна її ціннісних пріоритетів у бік соціально-відповідальних, екологічно та гуманістично-зорієнтованих форм взаємодії із природним та соціальним оточенням.

Зрозуміло, що таку пропедевтичну роботу треба починати з дітьми як можна раніше, ще в закладі дошкільної освіти. Таку позицію закладено в Освітній програмі для дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт»: в напрямку «У світі природи» зазначено, що вихователі мають розвивати мотивацію у малюків «берегти природне багатство рідної країни; піклуватися про стан природного довкілля; до сталого розвитку (економити та раціонально використовувати природні ресурси); доглядати та піклуватися за домашніми улюбленцями (кіт, цуценя, рибки тощо).» [2]

Враховуючи, що одним з принципів системи освіти є наступність, то екопросвіту в подальшому проводять вчителі/ вчительки початкових класів.

Розглянемо деякі аспекти цієї роботи.

Перш за все треба зазначити, що учням початкової школи пояснюємо проблему тими словами, які їм зрозумілі. Спеціальні терміни вводяться в мовлення учнів поступово, з роз'ясненням. Наприклад: сталий – стабільний (і це слово потребує пояснення для малюків), постійний; сталий розвиток – це значить, постійний розвиток, який весь час треба покращувати, а також економити та раціонально використовувати природні ресурси (тобто, багатства рідної землі).

Позитивний результат отримуємо в наслідок постійних бесід екологічної спрямованості з учнями, переглядів відповідних навчально-пізнавальних фільмів (наприклад:

«Найбільша річка східної України – Сіверський Донець») чи то мультфільмів (наприклад: «Людина і Земля/ Екологія для дітей»), обговорень літературних творів за даною тематикою (наприклад: В.Сухомлинський «Камінь»[3]) тощо. Тим більше, якщо така робота підкріплена екопросвітою з батьками (а ця робота теж постійно відбувається у школі і входить до переліку обов'язків класного керівника/ керівниці). Тобто, вчитель/вчителька має взаємодіяти з усіма учасниками навчального процесу. Лише комплексна робота надає позитивний результат.

Одним з пріоритетних напрямків творчих робіт є малювання. Воно має велику користь для загального розвитку дитини: розвиває дрібну моторику, а це, в свою чергу, – стимуляція ділянок мозку, відповідальних за мову, мислення, зорову та рухову пам'ять, координацію. Також у дитини розвивається просторовий інтелект і уява. Крім того, під час малювання задіяні обидві півкулі головного мозку, активно виникають міжпівкульні зв'язки. Малювання – процес, який передбачає експерименти, креативність, індивідуальне бачення предметів. Саме в процесі роботи над малюнком дитина вчиться сприймати свої помилки як шанс створити щось нове та унікальне. В процесі роботи дитина отримує реальний результат – малюнок. Це вчить її цілепокладанню та формує орієнтацію на результат.

Щодо розвитку екосвідомості дитини засобами малювання, то тут можна говорити про наступність та комплексну взаємодію закладів позашкільної та загальної середньої освіти. В цій взаємодії теж виконується, як зазначено в Державному стандарті початкової освіти, мета і завдання навчання, а саме, «всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізичних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [1].

Так тематика творчих конкурсів, що проводить НЕНЦ, як-то конкурс малюнків до Дня Землі або «Зоологічна галерея», надихає дітлахів переглянути своє ставлення до збереження середовища проживання диких тварин (і жабки, і їжака, яких вони часто-густо зустрічали вдома на подвір'ї, у своєму селищі Ямпіль Донецької області, і черепах, яких вони бачили на берегах річки Сіверський

Донець) або дізнатися нового про тварин, які проживають в іншій місцевості (ведмедя чи крокодила тощо).

Конкурси фотографій, на кшталт «Моя країна – Україна», «В об'єктиві натураліста», допомагають побачити та власноруч зафіксувати красу рідної природи, неповторність її пейзажів. А значить, виховують і відчуття краси, і спостережливість, любов до рідного краю.

«Гуманне ставлення до тварин» – конкурс, що не лише націлює задуматися над проблемами допомоги беззахисним домашнім тваринам (тим же кошеняткам та цуценяткам), а разом з тим, допомагає дітям співпереживати їм, відчутти безпорадний стан покинутих тваринок, зароджують милосердне ставлення до братів наших менших. При цьому учні засвоюють правила акторської майстерності, вчать рольовій грі під час створеної проблемної ситуації.

Слід нагадати, що Нова українська школа має на меті найбільш максимально індивідуалізувати роботу з маленькими учнями. Тобто, учні початкових класів мають виконувати творчі завдання, проводити дослідницьку роботу і таке інше. **Прикладом цього можуть стати роботи учнів 3 класу Ямпільського навчально-виховного комплексу «загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад» Лиманської міської ради Донецької області** (класна керівниця – авторка статті), що взяли участь у конкурсах, проведених Національним еколого-натуралістичним центром (обласні етапи відповідних конкурсів були проведені обласними еколого-натуралістичними центрами; конкретно, в Донецькій області – ДООЕНЦ. Саме в обласних етапах за 2022–2023 н.р. із 14 третьокласників Ямпільського НВК 9 посіли призових місць: I – 2, II – 4, III – 3. Із них один учень, що мешкав на деокупованій території, посів чотири призових місця в різних конкурсах екологічної спрямованості. А тепер чекає на рішення Всеукраїнської комісії щодо участі в очному етапі конкурсу «Юний дослідник»).

Звернемо увагу на конкурси «Природа і творчість», «Замість ялинки – Новорічний букет», «Збережемо первоцвіти», за умови яких маленькі рукодільники та рукодільниці мають зробити поробки. У їхнє виготовлення юні майстри та майстрині вкладають душу, свої почуття, надію на збереження

краси навколишнього світу. І одночасно учні та учениці розвивають та вдосконалюють навички роботи з папером, солоним тістом, дротом тощо. А ще вони вчаться давати речам друге життя, з користю використовувати речі, які можуть стати або причиною забруднення довкілля, або, якщо правильно та розумно підійти до справи, стануть витвором дитячого мистецтва.

В початковій школі діти вчаться проводити досліди. У зв'язку з цим слід звернути увагу на обласний конкурс «Біологічні дослідження та винахідництво» та Всеукраїнський конкурс «Юний дослідник», які розвивають і допитливість, і вміння критично мислити, тобто, вміння аналізувати, порівнювати, оцінювати інформацію із будь-яких джерел, бачити проблеми, вміння ставити запитання, висувати гіпотези, робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його – все те, до чого прагне Нова українська школа – школа творчості та успіху.

Завдання ж вчителя – створити умови для утвердження атмосфери творчості, допомогти учневі знайти себе в житті.

І це життя має бути на Землі, що квітне з кожним роком все краще й краще. А за для такої прекрасної перспективи треба довести до свідомості кожної людини, що

ми – частина природи, яка здатна цю природу захистити та зберегти. І розуміння цього знаходиться насамперед у площині нематеріальній, а саме у площині екологічної свідомості та екологічної культури, яку педагогічні колективи закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти щодня, при кожній можливості намагаються розвивати у підростаючого покоління.

Список літератури:

1. Державний стандарт початкової освіти. [Текст]. Електронний ресурс. – Режим доступу:
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
3. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку. [Текст]/ За заг. ред. Т.О. Пироженко. – К. : Українська академія дитинства, 2017. – 80 с.
4. В.Сухомлинський «Камінь» [Текст]. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://dnz323.edu.kh.ua/metodichna_robota/tematichni_tizhni_proekti_svyata_konkursi/tizhdenj_pamyati_v_o_suhomlinsjkogo_lyudina_pochinayetjsya_z_dobra/kazkovij_divograj_suhomlinsjkogo/kazki_v_o_suhomlinsjkogo/

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Золотар О.В.,

*методист відділу національного виховання,
позашкільної та громадянсько-історичної освіти
Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

Національно-патріотичне виховання є провідним напрямом діяльності системи освіти. Цей аспект мав стати провідним з моменту набуття незалежності України, але тривалий час перебував у своєрідному анабіозі. Лише після початку інтервенції на територію нашої держави питання національно-патріотичного виховання стало на чолі кута. Останнім часом відчувається посилення уваги до аспекту, про що свідчить значна активізація нормативно-правового забезпечення на загальнодержавному рівні (Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527; Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»). Саме галузевою концепцією МОН екологічне виховання визначено в якості стрижневого та як такого, що відповідає нагальним вимогам.

Екологічне виховання є важливим для формування національної самосвідомості та національної ідентичності. Це аксіома, бо формування уявлень про свою Батьківщину відбувається в тому числі через єднання з природою та вивчення природи рідного краю. Більше того, екологічне виховання має потужні ресурси щодо формування національного світогляду:

по-перше, екологічне виховання доцільно розглядати у якості первинного, адже дитина спочатку знайомиться з навколишнім світом, це родина, рідна домівка та природа, яка його оточує, а вже потім дізнається про такі надбудови як місто, держава, патріотизм. Саме той оспіваний великим Кобзарем «садок вишневий коло хати» є первинним образом Батьківщини, який потужно закарбовується у свідомості кожної людини і з яким у першу чергу асоціюється його держава. Для маленької дитини державні символи (гімн, прапор, герб) є ще важкими для сприйняття,

натомість любов до рідної землі плекається ще з раннього віку;

по-друге, українська культура має дуже глибокі корені, вона є неповторною та самобутньою. Історія нашої держави сягає своєї давнини. Саме тому поряд з державними символами вкоренились народні символи, серед яких переважна більшість є природними візитівками: верба, калина, лелека, ниви хліба тощо. Вони сприймаються у якості невід'ємної складової національної свідомості та слугують своєрідними національними ідентифікаторами українства;

по-третє, екологічне виховання є потужним засобом формування відповідальності. Екосистема є нашою спільною домівкою. Усі дії, які порушують екосистему, неодмінно відбиваються на якості життя, тому саме на прикладі природозбереження можна формувати відповідальне ставлення, що з часом трансплюється на інші сфери буття. Зараз ми постійно говоримо про відповідальний та активний/дієвий патріотизм, проте молодь не в усіх сферах має можливість проявити відповідальність та активність: сортування сміття, висадка рослин, прибирання, ощадливе ставлення до матеріалів та енергоресурсів – саме та сфера, яка дає можливість молоді, у тому числі учнівській, проявити свій відповідальний патріотизм.

Усвідомлюючи значення екологічного виховання в Донецькій області було розроблено та розпочато реалізацію Міжвідомчої регіональної програми «Екологічна просвіта та інформування для сталого розвитку Донеччини на 2020–2025 роки». Ця програма, на момент її затвердження, не мала аналогів в Україні. Головною перевагою цього актуального документу є його дієвість, практикоорієнтованість і стабільне фінансування передбачених заходів на всіх етапах реалізації. Зважаючи, що екологічна просвіта є потужним компонентом виховання в той період онтогенезу, коли інші засоби значно програють, у межах реалізації зазначеної

програми було зроблено акцент на наймолодших вихованцях – дітях дошкільного віку. Для них було розроблено та поширено серед закладів освіти еко-буки й еко-бокси, за допомогою яких можна моделювати різноманітні ситуації, відповідно до них формувати природозбережувальний і природоощадний світогляд, відповідальне ставлення до навколишнього середовища. Логічним продовженням екологічного виховання в межах міжвідомчої програми є створені комплекси LEGO-EKOLAND та LEGO-EKOSITY для молодших школярів, настільні ігри «Екологічна Донеччина» та «Відкривай Україну» для середньої та старшої школи. Ці здійснені кроки з реалізації програми дозволили створити якісний базис для формування екологічної свідомості молодого покоління. Проте слід наголосити, що через екологічну просвіту тривав процес формування національної свідомості, бо неможливо уявити розрив між екологічним і патріотичним вихованням, адже вони дійсно є єдиним цілим. Не можна вважати патріотичною людину, яка не дбає про природу своєї країни, не ставиться ощадливо до її ресурсів. У цьому аспекті доцільно згадати один з основних постулатів сталого розвитку людства – «використовуй ресурси так, щоб не обмежувати в ресурсах майбутні покоління». Ця мета Концепції сталого розвитку дуже тонко відображена у словах Святослава Вакарчука: «Не дивіться на Україну, як на землю своїх батьків. Дивіться на неї, як на землю своїх дітей. І тоді прийдуть зміни...». Систематична, цілеспрямована та практикоорієнтована робота з екологічного виховання на сьогоднішній

день має сприйматись як така, що не тільки дозволяє сформувати екологічну свідомість, а й така, що формує національну свідомість. Нерозривність цих напрямів виховної роботи має лягти в основу методології виховної роботи. Саме такий підхід дозволить створити дієву систему виховної роботи за допомогою опосередкованих впливів, коли через екологічне виховання, у тому числі, формується національна самосвідомість і навпаки, через патріотичне виховання відбуваються впливи на формування екологічної свідомості.

На сьогоднішній день відбулись помітні й одночасно дуже важливі зміни в нормативно-правовому полі, а саме закріплення екологічного виховання як невід'ємного компонента національно-патріотичного виховання. Ці зміни вже тривалий час були на часі та багатьма суб'єктами освітнього процесу розумілись і тому навіть до впровадження нової Концепції національно-патріотичного виховання вже було здійснено певні кроки. Відповідальне ставлення до природи – це основа національно-патріотичного виховання, адже природа є національним багатством нашої країни.

Список використаних джерел

1. Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності».
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Кузьмінська В.В.,

методист, керівник гуртків комунального закладу «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Хлус Л.М.,

канд. біол. наук, доцент;

методист, керівник гуртків комунального закладу «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Розвиток здібностей учня – основне завдання особистісно орієнтованої педагогіки. До провідних принципів такого навчання належить принцип індивідуалізації, одним із завдань якого є надання дітям можливості розвивати свої здібності, розкривати творчий інтелектуальний потенціал. За такого підходу важливе максимальне наближення навчання до реалій життя. Реальні завдання різко підвищують рівень мотивації участі дітей в реалізації багатьох проблем. В учнів, які беруть участь у дослідно-експериментальній роботі, розвивається здатність виявляти і формулювати проблеми, що потребують вирішення, знаходження шляхів їх розв'язку [5].

Науково-дослідницька робота сприяє інтелектуальному і психологічному зростанню дитини, розвитку її власної творчості, розширює можливості для особистого саморозвитку та самореалізації, збуджує інтерес і стимулює пізнавальну активність юних натуралістів у вивченні проблем навколишнього середовища, сприяє закріпленню набутих практичних знань, умінь та навичок, формує екологічну культуру і природооцудливий світогляд.

Надання можливостей залучення учнів до науково-дослідної діяльності дозволяє виявити особливо перспективну групу молоді, яка має когнітивну здатність до творення нового знання та здійснити цілеспрямовану підготовку майбутніх професіоналів у науковій сфері, допомагає молоді довести юнацьке захоплення до логічного завершення – вибору майбутньої професії та визначення свого покликання у житті [1, 3].

У 2020 році, у зв'язку з епідемією Covid-19, в Україні, як і у всьому світі, актуальним стало

питання переведення освітнього процесу в дистанційну форму. Перед педагогами постало нове завдання – організувати заняття й інші види діяльності учнів так, щоб дослідницько-експериментальна робота була продуктивною.

В умовах дистанційного навчання особливої значущості набувають активне залучення здобувачів освіти до дистанційної гурткової роботи, самостійне опанування основ ведення експериментально-дослідницької роботи, заслуховування й обговорення результатів наукових досліджень учнів на он-лайн заняттях. Учні набувають уміння аналізувати результати своїх досліджень, застосовувати їх при вирішенні конкретних навчально-дослідницьких завдань, самостійно здійснювати науковий пошук, спираючись на індивідуальні дослідницькі здібності [4].

Ефективність проведення дослідницької роботи під час дистанційного навчання залежить від умов, які створює адміністрація закладу та педагоги. Педагоги можуть скористатися такими електронними платформами: Google Meet, Zoom, Google class, Skype та інші. Для ефективної та безперервної комунікації з аудиторією можна створити спільні чати в платформах Viber, Telegram, WhatsApp тощо.

До завдань педагога під час дистанційного навчання входить так організувати діяльність учнів, щоб шляхом самостійних відкриттів, розв'язання проблемних завдань, наочно перетворюючих дій вони одночасно оволодівали як новими знаннями, так і вміннями та навичками їх самостійного набуття. Останнє тісно пов'язане з практичним перетворенням об'єктів природи, які набувають

характеру експериментування, пошуково-дослідницької діяльності. Шляхом такого пізнання природи під керівництвом педагога здійснюється досить глибока самостійна діяльність учнів з об'єктами та явищами, відбувається їх різноманітний аналіз, порівняння, зіставлення тощо [4].

Система організації пошуково-дослідницької роботи в Чернівецькому обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді розпочинається з груп творчого об'єднання раннього розвитку дитини «Пізнайко». Серед найважливіших завдань творчого об'єднання – формування у дошкільнят екологічної свідомості. Для досягнення цієї мети педагоги планують роботу таким чином, щоб діти змогли якомога раніше засвоїти систему знань про об'єкти живої та неживої природи, навчилися встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у природі, а також оволодіти практичними вміннями і навичками створення сприятливого середовища для існування живих організмів. Тому керівники гуртків працюють над питанням «Формування екологічного світорозуміння дітей дошкільного віку через пошуково-дослідницьку діяльність».

Дошкільники охоче беруть участь у пошуково-дослідницькій роботі. Прагнення до нових вражень, допитливість, постійне бажання експериментувати, самостійно шукати істину поширюється на всі сфери життєдіяльності дитини. Чи можливо так організувати цю діяльність в умовах дистанційного навчання? Так, якщо в експериментуванні для дошкільнят брати до уваги одну з найважливіших умов його ефективності: нові знання як результат «відкриттів» кожної дитини, мають формуватися на основі знань, раніше нею засвоєних. Лише за цієї умови задовольняється природна допитливість дитини, її інтерес до навколишнього, а розвиваюча функція навчання і виховання вимальовується через сутність принципу наступності. Це сприяє розвитку у дітей уміння застосовувати раніше набуті знання про явища та об'єкти природи в іншій конкретно-значущій діяльності.

Саме природна допитливість дітей обумовлює їх навчання. Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що діти дошкільного віку можуть розуміти причини деяких простих явищ і здатні до елементарних логічних

міркувань у тому разі, якщо завдання спираються на спостереження або практичну діяльність.

У результаті дослідницької діяльності у дошкільнят формуються елементарні навички пошукової роботи, посилюється інтерес до явищ живої і неживої природи, активізується самостійна розумова діяльність.

Першочергового значення пошуково-дослідницькій діяльності у вихованні підрастаючого покоління надавав К.Д. Ушинський. Дуже важливими є його методичні вимоги до організації пошуково-дослідницької діяльності: вона повинна бути різноманітною, посиленою і неодмінно такою, що активізувала б роботу дитячої думки.

Розвитку допитливості й спостережливості у дітей дошкільного віку сприяє створення «Городу на підвіконні». Створення такого «городу» посилене під час дистанційного навчання в домашніх умовах. При створенні «Городу на підвіконні» дуже важливо, щоб діти самі посадили рослини, поливали їх, доглядали за ними, встановлювали зв'язки: рослини – ґрунт, рослини – вода, рослини – людина.

Створення «Городу на підвіконні» сприяє кращому пізнанню життя рослин, розширенню уяви дітей про рослини як живі організми, умови, необхідні для їх росту і розвитку, розвиває естетичні почуття, прищеплює бажання працювати і вміння бачити свій результат. Зокрема, діти досить багато дізнаються про овочеві культури (овочі корисні для людини, використовуються в їжу як у вареному, так і в сирому вигляді; в салатах, супах, в других стравах; це трав'янисті рослини, які ростуть в городі, в кімнатних умовах; мають смак, форму, колір) тощо.

У період дистанційного навчання педагоги творчого об'єднання раннього розвитку дитини «Пізнайко» рекомендували вихованцям висаджувати на «городі»: квасолю, соняшник, біб, цибулю-ріпку, часник, столовий буряк, пшеницю, петрушку, кріп, моркву. Окремі діти вирощували по 1–2 примірники кімнатних сортів огірків, томата.

Діти висаджували рослини різними способами: між двома площинами у вату, у ґрунт тощо. Цибулини висаджували, створюючи для них різні умови: для однієї – тепло, воду, світло; для іншої – тепло, воду, темряву; для третьої – холод, воду, світло. Організовуючи такий дослід, проводячи з дітьми регулярні

спостереження за проростанням цибулі з наступним фіксуванням результатів у календарі (записи роблять батьки, діти результати спостережень замальовують), керівник гуртка досягає поставленої мети – на конкретному прикладі переконує дітей у значущості окремих факторів зовнішнього середовища для росту і розвитку рослин.

Для проведення спостережень за весняними змінами в житті рослин педагоги творчого об'єднання раннього розвитку дитини «Пізнайко» рекомендують дітям використовувати гілочки дерев та кущів. Це можуть бути гілочки одного дерева чи куща (для спостереження за бруньками та листям), гілочки двох дерев (добре відомих дітям та легко помітних зовні), гілки декількох дерев (що ростуть у дворі чи найближчого парку або скверу, де діти часто гуляють з батьками).

Навесні 2022 року Чернівецьким обласним центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді за підтримки Департаменту освіти і науки облдержадміністрації було ініційовано проведення на теренах Буковини акції «Сади Перемоги» для закладів освіти краю. Юннати та педагоги центру закликали учнів та вихованців, їх батьків, педагогів, посадити Сад Перемоги у себе у дворі, на балконі, на навчально-дослідницькій земельній ділянці, на пустирі біля школи. Маленькі юннати творчого об'єднання «Пізнайко» також долучились до реалізації акції «Сад Перемоги». Діти разом з батьками, на своїх підвіконнях, заклали «Садочки цитрусових», в яких висадили насіння лимона, апельсина, мандарина, лайма, грейпфрута. Окремі юннати висадили насіння авокадо. Діти не тільки виконували трудові доручення по догляду за рослинами свого «саду» (полив, розпушування ґрунту тощо), а й проводили спостереження – фіксували зміни в зростанні рослин, які з них ростуть швидше, співставляли їх з умовами, в яких вони знаходяться, узагальнювали знання про необхідність світла, тепла, вологи, ґрунту для росту і розвитку рослин, складали розповіді про те, як доглядати за рослинами. Результати своїх спостережень дошкільнята оформляли у вигляді малюнків, з яких була організована виставка «Від насінини до паростку».

Вихованці гуртків молодшого та середнього шкільного віку із захопленням і цікавістю вирощували цибулю, петрушку, кріп та інші

корисні рослини, облаштовували свої лікувальні городики, фантазували над виробами із цибулі, «оберегами здоров'я» із часнику, створювали саморобні книжечки із лікувальними рецептами лимону.

Вихованці гуртків «Основи здоров'я» та «Екологічний Hand Made» під час дистанційного навчання виконували дослідницьку роботу по вивченню особливостей росту і розвитку гібриду огірка Балконний F1 при його вирощуванні на підвіконні в кімнатних умовах у зимово-весняний період та розробили рекомендації юним природолюбам по вирощуванню огірків у кімнатних умовах, використовуючи спрощену агротехніку. Результати своїх досліджень гуртківці успішно презентували на обласному етапі Всеукраїнського конкурсу із природознавства «Юний дослідник» і здобули I місце. Аналогічні дослідження проводились при вирощуванні томатів і перцю в кімнатних умовах.

Одним з прикладів вдалого поєднання у дослідженні експериментальної діяльності та елементів STEM-технології є науково-дослідна робота вихованки гуртка «Основи фенології» Анісії Міхєєвої «Вплив передпосівної обробки насіння на проростання та розвиток фінікової пальми в домашніх умовах», метою якої було проведення порівняльного аналізу ефективності різних методів передпосівної підготовки матеріалу для вирощування фініків в домашніх умовах, визначення енергії проростання та схожості насіння, моніторинг динаміки росту та розвитку сходів на основі фенологічних спостережень. Дослідження тривали упродовж двох років. Експериментальна модель передпосівної обробки насіння передбачала 6 варіантів: замочування у ваті на 2 доби, обробка стимулятором росту Емістим, стратифікація під дією високих (80 °C) та низьких (+2...+5 °C упродовж доби) температур, механічна скарифікація (обробка насіння наждачним папером для зняття частини оболонки), механічна скарифікація + обробка стимулятором росту Емістим. Узагальнивши отримані експериментальні дані щодо схожості, енергії проростання насіння, темпів росту та комплексу фенологічних спостережень юна дослідниця констатувала, що найкращі результати при вирощуванні посадкового матеріалу фініка пальчастого у кімнатних умовах досягаються при передпосівній обробці насінневого

матеріалу методами теплової та холодової стратифікації.

Результати першого року досліджень були оприлюднені на конкурсі «Юний дослідник» та відзначені I місцем на обласному і всеукраїнському етапах; результати дворічної роботи були узагальнені у вигляді дослідницького проекту, з яким вихованка брала участь у Всеукраїнському заочному конкурсі-огляді внутрішнього та зовнішнього озеленення начальних закладів «Галерея кімнатних рослин» (I місце).

Ще з початком дистанційного навчання педагоги та вихованці Чернівецького ОЦЕНТУМ зацікавились вирощуванням мікрозелені, або як ще її називають мікрогрін. Це новий, стрімко набираючий популярність тренд світової кулінарії та здорового харчування. Важливим фактором у вирощуванні мікрозелені є те, що вона не потребує внесення добрив, гербіцидів чи пестицидів, а отже є органічним та екологічно чистим продуктом. Технологія вирощування мікрогрину не вимагає великих площ та особливих зусиль, тому ця робота посильна навіть дітям молодшого шкільного віку. Для вирощування в домашніх умовах за рекомендацією педагогів наші вихованці обрали такі види мікрозелені: рукола, крес-салат, цибуля, капуста білокачанна та червоноголова, соняшник, редька посівна, горох посівний, буряк столовий – культури, для яких характерні швидкі сходи, ріст та достатня кількість зеленої маси. Вирощування мікрозелені проводили на різних субстратах – на кокосовому волокні, лляних килимках, ґрунті, легкому торфі, воді, медичній ваті, марлі. Були вибрані найоптимальніші методи, які допомогли швидко і легко отримати свіжі ароматні паростки в домашніх умовах. За спостереженнями вихованців, найкращими для вирощування зелені в домашніх умовах є кокосовий субстрат і торф'яна суміш. Вони добре збагачують рослини та не містять шкідливих речовин. Гарні результати дає вирощування мікрогрину на лляних килимках. Вони добре утримують вологу і проростки залишаються чистими після збору. Юннати довели, що кращий температурний режим вирощування мікрогрину: для проростання – +17 °С, вигонки зелені вдень – +20–22 °С, уночі достатньо +17 °С. За вирощування мікрозелені при +22 °С і більше необхідно робити обробку насіння, оскільки відбувається

заселення паростків мікрогрину пліснявими грибами родів *Alternaria* і *Mucor*. Учні встановили, що за обробки перекисом водню насіння збудники хвороб на паростках не розвивалися.

В ході дослідження гуртківці разом з батьками проводили дегустацію мікрозелені та визначили, що для самостійного вживання підходять такі культури мікрозелені, як горох, салат, рукола. Тоді як мікрозелень капусти, соняшнику, буряка краще вживати у поєднанні з іншими овочами. Також діти підготували рекомендації щодо сільськогосподарських культур, які підходять для цієї новаторської справи.

Юннати середнього та старшого шкільного віку вирощували мікрозелень, використовуючи мікрокосми (прості пляшкові моделі). Мікрокосмами екологи називають зменшені спрощені копії для моделювання і прогнозування змін у великих природних чи штучних екосистемах. Мікрокосми дозволяють ефективно досліджувати багато основних процесів, що відбуваються в природних екосистемах, але різноманіття та розміри компонентів мікрокосмів обмежені. Для досліджень гуртківці використовували ПЕТ-пляшки розміром 1,5–2 л, в яких відрізали верхівки, щоб розділити на верхній «наземний модуль» та нижній «водний модуль» майбутнього мікрокосму. Через отвори кришечок просували гнотики з безбарвної поліамідної мотузочки, які протягували від нижнього до верхнього модулів. У «наземні» модулі засипали ґрунтосуміш на висоту s модуля. Насіння розміщували поверх ґрунтосуміші, зверху його присипали і поливали. Надалі юннати вели систематичні спостереження за проростанням насіння, ростом і розвитком рослин, робили висновки про екологічну й економічну ефективність вирощування «мікрозелені на підвіконні» у мікрокосмах.

Аналіз результатів дослідницьких проєктів, здійснених вихованцями Чернівецького ОЦЕНТУМ в дистанційному режимі дозволив констатувати, що дослідницька робота в гуртках еколого-натуралістичного напрямку організована як під час очного, так і під час дистанційного навчання, позитивно впливає на якість знань вихованців, значно розширює їх світогляд, творчі здібності, ініціативу, а також сприяє розвиткові винахідництва і раціоналізації праці. Юннати-дослідники

краще засвоюють навчальний матеріал, бо вони оперують фактами власних досліджень і спостережень над рослинами і тваринами. Вони вміють спостерігати, порівнювати факти, робити узагальнення і висновки.

Отже, дослідницька діяльність, як ніяка інша навчальна діяльність, сприяє формуванню в учнів якостей, необхідних їм для подальшого навчання, для професійної та соціальної адаптації [6].

Список використаних джерел

1. Дослідницька робота школярів з біології: Навчально-методичний посібник / За заг. ред. к.б.н. С.М. Панченка, Л.В. Тихенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 368 с.

2. Микитюк О.М. Наукові дослідження школярів: навчально-методичний посібник [Текст] / О.М. Микитюк, В.О. Соловійов, С.О. Васильєва; За заг. ред. І.Ф. Прокопенка. – Х.: Скорпіон, 2003. – 79 с.

3. Поліхун Н.І. Як стати дослідником: посіб. для учнів [Текст] / Н. І. Поліхун, Інститут обдарованої дитини НАПН України. – К.: ТОВ «Інфорамаційні системи», 2010. – 224 с.

4. Технології дистанційного навчання: методологія створення та супроводу навчальних курсів : навч. посіб. / Прокопенко А.І. та ін. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. – 81 с.

5. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: ЗнанняПрес, 2002. – 295 с.

6. Вербицький В.В. Методичні рекомендації щодо організації дослідницької діяльності учнів (до серпневих педагогічних нарад). – 2020 рік. – Електронний ресурс. – Режим доступу: https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/07/metod_rek2020.pdf.

ВИВЧЕННЯ РОСЛИН СВОГО КРАЮ У ГУРТКОВІЙ РОБОТІ

Коцун Б.Б.

*канд. пед. наук, доцент, керівник гуртка
Волинського обласного еколого-натуралістичного центру;*

Коцун Л.О.

*канд. біологічних наук, доцент, керівник гуртка
Волинського обласного еколого-натуралістичного центру*

Рослини відіграють важливу роль у природі, житті та господарській діяльності людей, забезпечуючи їх утилітарні, естетичні та пізнавальні потреби. Проте рослини мають і негативне значення в якості бур'янів, шкодять здоров'ю людей як алергени та становлять загрозу для життя у випадку, якщо вони отруйні.

Різноманітне значення рослин зумовлює необхідність їх вивчення, що здійснюється під час реалізації природничої та екологічної компетентностей на всіх рівнях освітнього процесу у школі та закладах позашкільної освіти [2, 5]. Відповідно знання про рослини слід розглядати не лише як ціль навчання, а більш широко – як засіб формування ботанічної складової життєвої компетентності школярів, яка дозволить їм вільно орієнтуватись у оточенні рослин, що є невід'ємною складовою їх життєвого середовища, ефективно використовувати їх корисних представників та адекватно поводитись із небезпечними для здоров'я. Слід зазначити, що отримані школярами знання про рослини будуть необхідні у їхньому майбутньому житті, оскільки ботанічна підготовка більшості населення нашої країни обмежується лише шкільною програмою.

Формування системи шкільних біологічних знань учнів здійснюється на основі краєзнавчого принципу, сформульованого ще Яном Коменським, який актуальний і сьогодні. Відповідно до означеного принципу, вивчення природи повинне відбуватись від близького до далекого, від відомого до невідомого. Ця вимога поширюється і на вивчення рослин як важливої складової природи рідного краю.

Слід також зазначити, що використання краєзнавчого матеріалу сприяє реалізації компетентнісного підходу, що передбачає вміння використовувати отримані знання для вирішення різноманітних навчальних та життєвих ситуацій стосовно конкретних природних умов довкілля, в якому учні навчаються та проживають [1].

Краєзнавчий принцип поширює свою дію на роботу всіх рівнів шкільної освіти та

закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку, кожен з яких забезпечує його реалізацію відповідно до своїх завдань. Ефективною формою організації краєзнавчого вивчення природи у різних закладах освіти є гурткова робота, яка ґрунтується на добровільних засадах учнів і спрямована на забезпечення їх пізнавальних інтересів та змістовну організацію дозвілля у позаурочний час та в період канікул.

Методи краєзнавчого вивчення рослин у шкільній та позашкільній гуртковій роботі однакові, оскільки їх визначає специфіка самих рослин як об'єктів пізнання і часто вони є педагогічною проекцією наукових методів, що доступні для дітей певного віку. Найбільш поширеним методом вивчення рослин і науковцями, і гуртківцями є спостереження за ними в польових і лабораторних умовах. Використання цього методу у гуртковій роботі не лише доступне для учнів, забезпечує їх пізнавальні інтереси при вивченні різних аспектів рослинного покриву свого краю, але й формує у підсумку таку цінну рису особистості як спостережливість, що необхідна для кожної людини у повсякденному житті та професійній діяльності.

Нами розроблені методичні рекомендації для краєзнавчого вивчення рослин, які можуть бути використані вчителями шкіл, керівниками гуртків закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку і розраховані на учнів молодшого та середнього шкільного віку. Гурток може бути організований як з учнів одного, так і різного віку. У другому випадку старші, більш підготовлені члени гуртка, виконують складніші завдання самостійно та допомагають молодшим у виконанні їх завдань, що сприяє встановленню дружніх відносин між гуртківцями.

Нами розроблена програма гуртка «ВИВЧЕННЯ РОСЛИН СВОГО КРАЮ» з наступною тематикою:

Тема 1. Організація роботи гуртка. Організаційне засідання гуртка, ознайомлення

членів гуртка із змістом та правилами його роботи. Розподіл доручень між членами гуртка, обрання його активу. Вступна екскурсія у навколишню природу (ліс, парк, лука, тощо) для визначення пізнавальних інтересів учнів. Обрання тем для індивідуальних досліджень і спостережень за рослинами.

Тема 2. Рослинний покрив області та краю. Загальне ознайомлення з рослинним покривом своєї області. Розташування свого краю в межах області та району, його приналежність до природної зони. Особливості рослинного світу свого краю.

Тема 3. Рослини лісу. Особливості співжиття рослин у лісі, структура лісового угруповання. Деревні рослини лісу. Трав'янисті рослини лісу. Споріві рослини лісу (мохи, хвощі, плауни, папороті). Екскурсія до лісу

Тема 4. Рослини боліт. Поняття про болото, їх види і походження. Рослини боліт. Значення боліт і наслідки їх меліорації. Екскурсія до місцевого болота або заболоченої території.

Тема 5. Рослини луків. Типи луків. Особливості лучних угруповань. Видовий склад рослин луків. Екскурсія на луку.

Тема 6. Рослини водойм. Рослини як компонент водного біоценозу. Рослини, що пристосувались до життя у різних частинах водойми – узбережжі, на поверхні та у товщі води, на дні. Екскурсія до місцевої водойми.

Тема 7. Корисні дикорослі рослини. Корисні дикорослі рослини, їх відмінність від культурних. Вивчення представників основних груп корисних дикорослих рослин краю, правила їх збору та охорона.

Тема 8. Гриби та лишайники свого краю. Особливості будови грибів та лишайників, їх систематичне положення. Значення грибів та лишайників у природі та житті людей. Їстівні та отруйні гриби своєї місцевості. Правила збору грибів та їх охорона.

Тема 9. Рослинні угруповання створені людиною. Рослини поля. Поле як створене людиною рослинне угруповання. Польові культури краю, їх походження, біологічні особливості та догляд за ними. Основні бур'яни поля. Екскурсія на поле.

Тема 10. Рослини саду. Сад як створене людиною рослинне угруповання. Садові культури свого краю, їх походження, біологічні особливості та догляд за ними, способи їх розмноження. Шкідники саду та боротьба із ними. Екскурсія у сад.

Тема 11. Рослини парків та скверів. Парки і сквери як створені людиною рослинні угруповання. Деревя і кущі, що використані у парках та озелененні свого населеного пункту. Інтродуценти та декоративні форми. Шкідники паркових рослин, догляд за парками та вуличними насадженнями. Екскурсія у місцевий парк або сквер.

Тема 12. Небезпечні рослини. Шкода, яку можуть завдати рослини, відносність цього поняття. Отруйні, жалкі та алергічні рослини своєї місцевості і правила поведінки при контакті із ними. Вивчення небезпечних рослин краю за ілюстративними та гербарними матеріалами.

Тема 13. Охорона рослин. Причини зменшення чисельності та зникнення рослин. Ознайомлення із рослинами краю, які підлягають охороні, за ілюстративним матеріалом, а за можливості, і у природі. Заходи, які здійснюються для збереження та охорони рослин краю, природоохоронні території та основні об'єкти охорони.

Тема 14. Рослини у різні пори року. Рослини взимку. Календарні, метеорологічні та фенологічні пори року. Кліматичні особливості та періоди зими, їх вплив на рослини. Зимові спостереження за рослинами свого краю. Зимова екскурсія у природу.

Тема 15. Рослини весною. Кліматичні особливості та періоди весни, їх вплив на рослини. Спостереження за рослинами свого краю весною. Весняна екскурсія у природу.

Тема 16. Рослини влітку. Кліматичні особливості та періоди літа, їх вплив на рослини. Літні спостереження за рослинами свого краю. Літня екскурсія у природу.

Тема 17. Рослини восени. Кліматичні особливості та періоди осені, їх вплив на рослини. Осінні спостереження за рослинами свого краю. Осіння екскурсія у природу.

Тема 18. Рослини символи. Рослини, які є символами України. Характеристика рослин-символів, що зростають на території свого краю. Використання рослин символів у озелененні.

Тема 19. Підсумкове засідання. Підведення підсумків роботи гуртка за навчальний рік, звіти членів гуртка про виконання індивідуальних завдань, презентації, виставки світлин. Складання орієнтовного плану роботи гуртка на наступний рік. Обрання тем для індивідуальних досліджень і спостережень учнями за рослинами свого краю під час літніх канікул. Відзначення кращих членів гуртка. Відповідно

Тематика занять гуртка та орієнтовний розподіл годин

№	Теми занять	Кількість годин			
		Всього	Теоретичні	Практичні у:	
				кабінеті	природі
1	Організація роботи гуртка	4	2	2	
2	Рослинний покрив області	8	6	2	
3	Рослини лісу	8	2	2	4
4	Рослини боліт	8	2	2	4
5	Рослини луків	8	2	2	4
6	Рослини водойм	8	2	2	4
7	Корисні дикорослі рослини	8	6	2	
8	Гриби та лишайники свого краю	8	6	2	
9	Рослинні угруповання створені людиною. Поле	8	2	2	4
10	Рослини саду	8	2	2	4
11	Рослини парків і скверів	8	2	2	4
12	Небезпечні рослини	8	6	2	
13	Охорона рослин	8	6	2	
14	Рослини у різні пори року. Рослини взимку	8	2	2	4
15	Рослини весною	8	2	2	4
16	Рослини влітку	8	2	2	4
17	Рослини восени	8	2	2	4
18	Рослини-символи	8	6	2	
19	Підсумкове засідання	4	2	2	
Разом годин		144	62	38	44

до програми, нами розроблено методичні рекомендації для проведення занять гуртка до кожної із її тем [4].

До кожної із тем подано інформаційний матеріал про рослинний покрив Волинської області, яка є найвищим територіальним охопленням поняття краю. На конкретизацію його прикладами із природи своєї місцевості спрямовані рекомендовані приклади практичних завдань, спостережень, питань для обговорення. Окрім розробленої авторської програми гуртка та методичних рекомендацій для проведення його занять, для отримання інформаційного матеріалу може бути у нагоді і написаний нами навчально-методичний посібник «Природа Волині» [3].

Об'єм роботи по кожній темі програми залежить від місцевих умов та пізнавальних інтересів членів гуртка. Виходячи із них, керівник визначає кількість занять та годин для кожної теми плану. Ми пропонуємо наступний орієнтовний розподіл годин по темах та рекомендовані форми організації роботи гуртка.

Програма гуртка передбачає один рік навчання: 4 год. на тиждень.

Представлена послідовність тем загалом збігається із порядком проведення занять гуртка. Проте слід зазначити, що фенологічні за

змістом теми (12–15) вивчають не за їх порядковим номером, а у відповідні пори року. Таким чином, у даній програмі чітко реалізовані краєзнавчий, екологічний та фенологічний принципи у їх взаємозв'язку, що підпорядкований спільній меті – пізнання членами гуртка свого рослинного оточення.

Список використаних джерел

1. Додаткова освіта з біології у сучасній школі / за ред. В.В.Вербицького. К. : НЕНЦ, 2003. 252 с.
2. Закон України «Про позашкільну освіту». URL: <https://irshava-osvita.gov.ua/zakon-ukraini-pro-pozashkilnu-osvitu-21-26-53-19-11-2018/>
3. Коцун Б.Б., Коцун Л.О., Остапчук В.А. Природа Волині: навчально-методичний посібник. Луцьк : Друк ПП Іванюк В.П., 2021. 128 с.
4. Коцун Б.Б., Коцун Л.О. Вивчення рослин свого краю у гуртковій роботі. Авторська програма та методичні рекомендації до проведення занять. Луцьк : Друк ПП Іванюк В.П., 2021. 44 с.
5. Нова Концепція української школи / укл. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець та ін. URL: <http://www.oblosvita.mk.ua/attachments/article/3935/>

ВИХОВАННЯ У ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗАСАД ФАХОВО-ЦІННІСНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Іван БЕХ,

*доктор психологічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України,
Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ*

У нинішній дискусії щодо оптимального поєднання позакласної та позашкільної видів робіт розкриємо ще недостатньо методично осмислені аспекти, які характеризують навчально-практичну діяльність як ключову для цієї освітньої ланки.

Виховання у зростаючій особистості практичної вмінності виступає не лише в сучасних умовах, а й найближчій повоєнній перспективі однією з головних цілей позашкільної діяльності. До цього часу прийнято вважати, що успішне досягнення мети практичної вмінності, тобто того, що кваліфікують як компетентність, залежить від вміння доцільно використовувати набуті навчальні наукові знання у площині позашкільної практики. Адже тут вихованець вчиться вирішувати певні практичні завдання, відповідні певному позашкільному профілю.

Усе ж навіть коли він вміє адекватно трансформувати наукове знання у той чи інший алгоритм дії й подальше його перетворення в уміння, це ще не забезпечує його безумовного практичного успіху. Радше це факт вірогідності у його досягненні. Таку особистість кваліфікуватимемо як діяльнісно наближену до успіху. Щоб останній був стовідсотково гарантованим, вихованцеві слід піднятися до рівня діловитості.

Виховання діловитості – це вміння творчо і самостійно створювати (окрім нормативно заданих) всі необхідні умови, які однак не передбачені поставленою метою, оскільки не враховують реальну неповторну ситуацію. Наприклад, самостійно створити підставку, щоб зручніше було щось вирізати, випилувати, вишивати тощо. Усе таке подібне – це додаткові творчі підзавдання, які працюють на загальну мету-успіх. Постійне вправляння у таких практико-розширених ситуаціях і призводить до формування діловитості як професійної майстерності особистості.

Такий фахівець володіє своїми індивідуальними діловими секретами, які притягують до нього зацікавлених користувачів. Та це стосується фахівця, що вже відбувся. Для зростаючої ж особистості він є ідеалом, зразком до якого слід ще прямувати. Стратегією у цьому русі виступатиме загальне (універсальне) вміння оперативно змінювати, комбінувати способи практичних дій відповідно наявних умов, але за однієї мети.

Спрямоване формування у кожного вихованця (а не лише у здібного) цього універсального вміння має виступити спеціальним завданням педагога-позашкільника. Ми маємо відійти від практики повсюдного культивування «людини продукту» і зосередити свої зусилля на формуванні «людини творення».

Особливістю «людини продукту» є те, що у неї більша емоційна схильність до результату своєї праці. Такий ефект пояснюється нині поширеним виховним підходом, за якого педагог оцінює вихованця переважно за його результатом: наскільки він якісний, виготовлений вчасно, схвалений ровесниками.

Для «людини творення» властива більша орієнтація на спосіб досягнення певного результату. Якраз у його процесі сповна розкриваються всі духовно-душевні й розумові сили зростаючої особистості. Її мислительні потенції, вольові зусилля й емоційна захопленість набувають цільової згуртованості, стають виразником дійсної сутності як особистості, готової до достойного життя. Тож у виховному плані буде більш доцільним, коли вихованець об'єднує у своїй свідомості і власний результат, і спосіб його досягнення та здійснює відповідне самоцінування.

У взаємодії педагога з вихованцем психологи радять використовувати так званий феномен «вузлика на пам'ять». Його сутність полягає у наступному. Особі, яка повинна виконати певне завдання, що відтерміноване

у часі, щоб вона не забула це зробити, пропонується пов'язати його у свідомості з певним матеріальним предметом. Останній має перебувати у полі зору особи. Відтак, сприйнявши його, вона за асоціацією згадає, тобто відтворить у пам'яті поставлене завдання і вчасно виконає його. Означений феномен здебільшого використовується у вирішенні певних практично-перетворювальних завдань.

У виховному аспекті ми пропонуємо використовувати феномен «вузлика на особистісний сенс». Його змістовим підґрунтям, від якого слід відштовхуватися, виступає психологічне правило, згідно з яким та чи інша особа вважає за чуже те, що вона колись вважала за своє. В освітньому середовищі це правило досить поширене, оскільки вихованці діляться різноманітними речами, які необхідні у праці, тобто безкорисливо віддають одне одному. Тепер вихованець, що віддає річ іншому вважає її чужою і не вимагає повернення, а то й взагалі забуває про неї.

У такій ситуації дії вихователя мусять бути спрямованими на те, щоб вихованець, незважаючи на ставлення до своєї речі як на даний час чужої, все ж сприймаючи її, стійко усвідомлював безкорисливий добродійний мотив, на основі якого відбулася його допомога ровесникові. У цьому й полягатиме феномен «вузлика на особистісний сенс». Вихованець у особистісному зростанні повинен володіти духовною пам'яттю, яка утримує його Я-духовне завжди в актуальному стані, а значить у стані діяльнісно-вчинкової готовності, як внутрішньої умови завжди відгукнутися на проблеми іншого.

Таке ж саме психологічне правило властиве й вихованцеві, який одержав безкорисливу матеріальну допомогу. Тепер він вважає за своє те, що в минулому вважав чужим. І знову таки він може забути як ця річ йому дісталася і якого роду міжособистісна взаємодія їй передувала, тобто був втілений добродійний мотив його ровесника. Виховні дії вихователя, як і за першої ситуації, мають бути подібними, це орієнтуватиме вихованця на подальші добродійні вчинки.

З феноменом «вузлика на особистісний сенс» межує й інше міжособистісне явище, а то й внутрішньо виступає його попередником. Йдеться про спосіб набуття вихованцем певного знання чи способу дії як свідченням

його власного зростання. Ці особисті продукти зростання набуваються вихованцем лише у взаємодії з дорослим. При цьому цей розвивальний процес відбувається як у прямому діяльному контакті з дорослим, який організовує у цьому зв'язку спільні предметно-перетворювальні дії, так і тоді, коли вихованець засвоює їх шляхом наслідування на основі відповідного сприйняття дій дорослого. Яку ж внутрішню діяльність розгортає вихованець у процесі предметної взаємодії з дорослими?

По-перше, він сприймає й усвідомлює спільну просторово-часову ситуацію, визначає розташування себе і дорослого, намічає послідовність обопільних рухів і дій, спрямованих на досягнення мети діяльності. Це, так би мовити, зовнішній антураж організації взаємодії.

По-друге, вихованець на основі зорового сприймання спроможний аналізувати ті індивідуальні психологічні внески, які властиві і вихованцю, і дорослому, та які призводять до очікуваного результату. Таким може бути або нове знання, або новий спосіб дії, який стає внутрішнім набутком вихованця, що перетвориться згодом у його інтелектуальний досвід, готовий до подальшого відтворення.

На час самого процесу пізнання у його власному полі перебуває й дорослий як безпосередній і необхідний учасник, за якого можливе розумове надбання вихованця. Однак за умови згортання процесу взаємодії, дорослий зникає з її сцени: така закономірність; і відтепер вихованець вважає себе незаперечним володарем знання, його суб'єктом. Так відбувається його фактичний розумовий розвиток: від розуміння спільної діяльності до розуміння незалежного володіння певним продуктом пізнання. Звідси й переживання почуття власної повноцінності.

Однак для перетворення спільної пізнавальної ситуації у розгорнуто виховну, слід внутрішньо орієнтувати вихованця, що його успіх безпосередньо залежав від дорослого, звичайно не применшуючи і його психологічних зусиль і вмінь. Таке вправляння у різноманітних спільних предметних діях, призводитиме до світоглядної позиції, згідно з якою йому нічого не слід вважати своїм. Адже за всіма його надбаннями стоять люди, суспільство, держава. А це вже позиція розвинено громадянська, якій чужий індивідуалізм, що

обмежує його особистісний простір духовної причетності до широкого людського світу. Провісником же цієї світоглядної позиції знову таки був варіант феномену «вузлика на особистісний сенс».

Ще більшою мірою ця світоглядна позиція вихованця укріплюється й набуває сили, що межує з переконанням, коли у нього формується особливе ставлення до практичного продукту, який він одержав у результаті застосування нового здобутого знання чи способу дії. Згадане ставлення вимагає приведення у гармонію зовнішні творіння (як результат праці) й творіння внутрішні (духовні) як результат праці душі. Часто буває, що особа, творячи зовнішнє, зовсім забуває про внутрішнє. Це особистість зовнішньо центрована. Однак, вона мусить бути спрямована на велике духовне. Воно ж передбачає доцільне поєднання процесу створення певної якісної речі й процесу її суспільно важливого користування нею іншими. Це не що інше, як допомога їм. Тож мають бути як нормативні мірила виготовлення будь-якої речі, так і мірила використання речі; і все це слід закріпити у свідомості вихованця. Тоді ланцюжок педагог – вихованець – споживач й виступить цілісним уявленням вихованця про світ у ньому й про нього у світі.

Важливою складовою духовно розвиненої особистості виявляється вихованість у неї життєвої чуйності. Остання є свідченням того, що особистість занепокоєна проблемами іншої. Тут не має місця її почуттю байдужості. Можна стверджувати, що особистість настільки особистість, наскільки вона чуйна до іншої. Не даремно у цьому зв'язку вважається, що набуті особистістю духовні цінності центруються у її життєвій чуйності як тотальній відкритості до людського загалу. Наголосимо, що чуйність до проблем особи – це турбота про її нагальні потреби (здебільшого життєво-ситуативні), певні ускладнення у вирішенні того чи іншого завдання через недосконалість відповідних розумових вмінь, про її душевне неблагополуччя (розпач, боязнь тощо).

Найбільш сприятливими умовами для виховання у зростаючій особистості життєвої чуйності виступають різновиди групової діяльності, де її учасники перебувають у взаємній діловій залежності, яка спричиняється необхідністю досягнення спільної мети. Остання здебільшого є практичною, а сама

діяльність, що на неї спрямована, кваліфікується практично-перетворювальною. Відтак набуття вихованцями досвіду життєвої чуйності (а це заперечує будь-яку спорадичність) під силу переважно закладам позашкільної освіти.

Взаємини педагога і вихованців – це тривала у часі низка розпоряджень, доручень, які вони мусять виконати. І чим інтенсивніші такі педагогічні веління, тим системнішим буде власне виховний процес, а звідси і його загальна ефективність. Серед спектру факторів, від яких залежить згадана результативність, вичленимо той, що зумовлюється якістю виконання вихованцем поставленого педагогом розпорядження. Часто буває так, що педагог поставивши мету і сформувавши у кращому випадку в узагальненому вигляді спосіб її досягнення, залишається невдоволеним, його очікування щодо цільової спроможності вихованця певною мірою не відбулося. Він очікував кращого, оскільки знає вихованця як кмітливого, розважливого і відповідального, на якого можна завжди покластися. У чому ж причина такої ситуації?

Річ у тім, що педагог не врахував так званий ефект змістової доповнювальності у досягненні цілі вихованцем, який і проявився у цій ситуації. Згідно цього ефекту педагог повинен володіти сутністю діючих знань і навчати цьому вихованців. Особливістю таких знань є те, що вони, по-перше, безпосередньо розгортаються у конкретних умовах досягнення прийнятої мети, а, по-друге, повністю втілюються у спосіб її досягнення, вирішуючи її успішність. Тож можна вважати, що те чи інше діюче знання у своєму використанні стає діючою причиною, яка виступає як причина конкретної дії, обумовленої змістом розпорядження. Прикметно, що будь-яке діюче знання виявляється тим більш досконалим, чим більш конкретнішими є умови, стосовно яких воно діє, і які підпадають під його охоплення.

Звідси випливає висновок про необхідність спрямованого формування у вихованця універсального вміння спрямовувати вичленені умови-причини до прийнятої мети. У цьому і полягатиме сутність вищезгаданого ефекту.

ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД ГАДЖЕТІВ ЯК РІЗНОВИД АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Касьянова С.В.

*практичний психолог I кваліфікаційної категорії
Гродівської ЗОШ I-III ступенів Гродівської селищної ради
Покровського району Донецької області*

21 століття – століття технологій, тому не дивно, що постійно розвиваються інформаційно-комунікаційні технології. Сучасне життя, особливо життя підлітків та молоді, важко уявити без використання різноманітних гаджетів. Мобільні телефони, смартфони, айфони, планшети, ноутбуки стрімко увірвалися в наше життя і з кожним роком потреба у їх використанні зростає [8, 9, 11].

Діти цифрової епохи, як губка, вбирають модні напрямки, але найчастіше, у віртуальному світі вони проводять набагато більше часу, ніж реальному. Звичайно, ці технічні винаходи дуже полегшують повсякденне життя, допомагають швидко знаходити потрібну інформацію, зв'язуватися будь-коли з батьками та друзями, використовувати весь арсенал можливостей, закладених у гаджеті – фото, відео, аудіо, тексти, розрахунки – не перерахувати. Однак, величезну кількість часу люди стали проводити в соціальних мережах на шкоду живому спілкуванню, стали занадто залежними від віртуальних розваг та ігор, багато хто перестав займатися спортом та творчістю.

Війна в Україні, пандемія COVID-19 вплинула на різні соціальні сфери і процеси життєдіяльності людей, у тому числі й на освітній процес в Україні. Зокрема, питання дистанційної освіти та впровадження новітніх і цифрових технологій набуло більшої актуальності. Ситуація, коли учнів настільки захопили гаджети та комп'ютери, стоїть гостро. Тому ми вирішили детально розглянути це питання. Дослідження залежності від гаджетів як різновид адиктивної поведінки підлітків проводилось на базі Гродівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Покровського району Донецької області. У дослідженні взяли участь учні 9,10 класів, загальна кількість учнів склала 37 осіб.

Об'єктом дослідження є поведінкові прояви підлітків, її предметом – умови виникнення залежності від гаджетів як різновиду адиктивної поведінки підлітків.

Мета дослідження: вивчення умов виникнення залежності від гаджетів.

Гіпотеза дослідження: ситуація розвитку інформаційно-комунікативних технологій провокує залежність від гаджетів і формує нову форму адикції.

Найбільшого ризику влучення в залежність від гаджетів схильні учні з несформованою або нестійкою психікою і світоглядом, тобто діти та підлітки.

Підлітковий вік – гостроплинний перехід від дитинства до дорослості, у якому опукло переплітаються суперечливі тенденції. У цей найкоротший за астрономічним часом період підліток проходить великий шлях у своєму розвитку: через внутрішні конфлікти з самим собою та іншими, через зовнішні зриви і сходження він може знайти почуття особистості, це час швидких змін і важких шукань досвіду [2]. Саме в цьому віці люди більш вразливі до різноманітних впливів [3]. Тому, поряд з такими адикціями як наркоманія, алкоголізм, суїцид виникла нова залежність – гаджет.

Гаджет – адикція визначається як нехімічна залежність, що характеризується постійним перебуванням в мережі інтернет та здатністю людини своєчасного виходу із нього. Розрізняють декілька видів залежності від телефону [1, 5].

Гаджети, крім усіх переваг, привнесли в життя сучасної людини й нове захворювання – номофобію – нав'язливий страх залишитися без свого мобільного телефону. Згідно зі статистикою, кожна сьома людина хвора номофобією в країнах з розвинутою цивілізацією [12].

Проблемі залежності від гаджетів приділено багато уваги в світі. Теоретичні засади вивчення означеної проблеми склали роботи таких авторів: Є.П. Ільїн, С.Ф. Смагін, Ц.П. Короленко, А.С. Тимофєєва, А.Ю. Акопов, американський психолог Джин Твендж, австралійська вчена Лінет Вернон. Вивчення адиктивної поведінки відбувається

на інтегративних засадах фахівцями психології, соціології, медицини, соціальної педагогіки [6].

Адикція і адиктивна поведінка є відносно новими поняттями і на сьогоднішній час серед психологів існує багато розбіжностей у їх визначенні. Наприклад, Є.П. Ільїн розуміє під адиктивною поведінкою, поведінку, яка обумовлена «шкідливими звичками підлітків та юнацтва»; (від addiction – пагубна звичка за тлумаченням Ільїна) [4].

Звичайно ж поняття адикції і адиктивної поведінки набагато ширше, і, можливо, його зовсім не слід зараховувати до девіантних форм поведінки. На думку С. Смагіна, шкідливі звички, про які говорить Ільїн, у дітей і підлітків ще не існують як стійкі психічні звички, а навпаки, відбувається тотальна ломка часових (отриманих від батьків та ін.) норм поведінки, установлень, стереотипів [7]. На думку Н. Максимової, у дійсності стійкі психічні прихильності, звички з'являються набагато пізніше, у зрілому віці і утворюються вони на руїнах порушеного раніше і знову набутого досвіду [10].

Більшість авторів (Акопов, Короленко, Тимофєєва і ін.), які займаються проблемами адиктивної поведінки вважають, що це одна з форм деструктивної (руйнуючої) поведінки, яка виражається у прагненні до відходу від реальності шляхом зміни свого психічного стану через вживання деяких речовин чи постійній фіксації уваги на окремих предметах чи активностях (видах діяльності), що супроводжується розвитком інтенсивних позитивних емоцій. Процес прихильності настільки захоплює людину, що починає управляти його життям. Людина стає безпомічною перед своєю пристрастю [4,7].

Нас, як дослідників, цікавили випадки використання гаджетів: ситуації вдома, у школі та поза школою, що пов'язані з адиктивною поведінкою; те, як часто підлітки користуються гаджетами та які емоції відчують. Ми провели анонімне анкетування, онлайн опитування за тестом «Наскільки ви залежні від свого смартфона?» та організували у 10 класі експеримент «День без гаджетів».

Кожний з опитаних має у постійному користуванні мобільний телефон і це не вважається розкішшю, більшість респондентів використовують телефон протягом тривалої кількості часу: дві третини учнів – для швидкого спілкування, яке вважають важливим

для себе, в соціальних мережах з друзями, відправки повідомлень та в цілях дозвілля.

Аналізуючи відповіді дітей щодо анкетування залежності від гаджетів, можна зазначити, що більшість із них не усвідомлюють реальність такої проблеми. Так, 50% опитаних вважають себе незалежними від телефону, зізнаються, що частково залежні лише 37,5% підлітків і гадають, що залежні 12,5% респондентів. Отже, половина опитаних визнає свою залежність від мобільного телефону.

Важливу роль у поширенні і закріпленні залежності від гаджетів відіграє спілкування через Інтернет, яке дозволяє підліткам здійснювати комунікацію і активну діяльність, нездійсненні в реальному світі, а стимулює її відсутність відповідальності, анонімність, а також неможливість перевірити інформацію, представлену підлітком про себе. Також причиною залежності є такі підліткові проблеми характеру, як тривожність, вразливість, образливість, низька самооцінка, схильність до депресивних станів, а це змушує їх йти від складнощів життя в світ віртуального спілкування.

Іноді залежність від гаджетів буває пов'язана з особливостями сімейного виховання. Підлітки біжать в віртуальний світ від самотності, бракує уваги і розуміння з боку батьків, постійної тривоги і емоційної напруги.

Онлайн-опитування проводилось серед учнів 10 класу під час дистанційного навчання у школі. У класі навчається 13 учнів, на жаль, не всі прийняли участь у опитуванні (23%), не пояснюючи причину відмови. Можемо зробити припущення, що однокласники були завантажені виконанням навчальних завдань, на які під час дистанційного навчання при самостійному опрацюванні навчального матеріалу, витрачається набагато більше часу, вплинули міжособистісні стосунки або було просто не цікаво.

Підводячи підсумки, можна зазначити, що 40% респондентів зізналися у тому, що злощасний гаджет став цікавити їх більше, ніж навколишній світ. Вони звикли використовувати його для навчання та виконання щоденних завдань, він надає їм мобільності та дозволяє бути в курсі всіх справ.

Також, ми встановили, що 50% опитаних безнадійно залежні від свого гаджета. Він практично не залишає їхніх рук і займає весь вільний і робочий час. Мертва батарея може

викликати паніку і відчувати себе відірваним від світу.

Між тим, одна дитина (10%) може пишатися собою, вона цінує справжні речі і не витрачає дорогоцінний час на перевірку соціальних мереж у смартфоні та іншу цифрову нісенітницю. Телефон служить їй для спілкування з близькими, коли немає можливості зустрітися особисто, а також вона не проти використовувати, наприклад, калькулятор або навігатор, але не більше.

Узагальнюючи, слід визначити і ми не сперечаємось, що мати мобільний телефон дуже зручно, але в усьому потрібно знати міру. Відповідно до отриманих результатів, 90% опитаних проводить багато часу в обіймах зі смартфоном.

Для чистоти дослідження та отримання валідних результатів ми провели експеримент, у якому запропонували протягом доби відмовитись від користування гаджетами. Встановили, що до кінця експерименту дійшов тільки один учень (7,7%), який не користувався гаджетом протягом 11 годин. Розподіл часу, проведеного учнями з гаджетами, виявився таким: 10 годин – 7,7%, 9 годин – 38,5%, 6 годин – 30,8%, 5 годин – 14,5%. За даними експерименту, ми провели кореляційний аналіз за допомогою сервісу Microsoft Excel, щоб виявити ступінь зв'язку між учнями класу та часом, проведеним ними з гаджетами. Коефіцієнт кореляції дорівнює 0,93, що є дуже високою ознакою залежності учнів від гаджетів.

Отже зараз, коли вже другий навчальний рік в Україні, більшість навчальних закладів, також і наша школа, навчаються дистанційно, зростає роль використання гаджетів для відвідування онлайн-уроків, виконання, перегляду та створення завдань на різних навчальних платформах. Функціональність сучасних смартфонів, що постійно оновлюються, численні додатки, що залучають вчителів і навчають своїми можливостями для формування компетенцій, і водночас очевидні, і поки що недостатньо вивчені загрози, пов'язані зі смартфоном, викликають занепокоєння. Маючи величезний потенціал для використання в освітньому середовищі, телефон стає причиною розвитку адикції. Особливо небезпечний цей вид адиктивної поведінки для розвитку підростаючої особистості, де основу формування нових психологічних та особистісних якостей складає

спілкування в ході різноманітних видів діяльності: учбової, трудової, творчої тощо. Віртуальне спілкування, при відсутності умов до позитивної реалізації своїх потенціалів, може привести, що процеси самоутвердження будуть виявлятися у викривлених формах, можуть призвести до негативних реакцій і наслідків.

Технічний прогрес щодня зростає, розвиток інформаційно-комунікативних технологій заборонити чи обмежити користування мобільним телефоном підлітками робить неможливим. На даний час психологам, педагогам, батькам слід вести роботу, як з самою мобільною залежністю, так і її профілактикою, спрямовану на корекцію адиктивної поведінки підлітків.

Список використаних джерел та літератури

1. Бережківська Є. Мобільна залежність // Шкільний психолог. – 2006. – №5. – с. 2–7.
2. Васильков В.М., Василькова О.І. Особливості роботи з важкими підлітками: навчальний посібник. – Донецьк: Діоніс, 1998. – 338 с.
3. Виготський Л.С. Педагогічна психологія/Под ред. В.В.Давидова – М.Педагогика-Пресс., 1996.-536 с.
4. Ільїн Є.П. Мотивація та мотиви.-СПб: Пітер, 2000. – 425 с.
5. Корягіна О.П. Проблеми мобільної залежності та причини їх виникнення // Питання психології. – 2006. – №1. – с.14–19 .
6. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2016. – випуск 1 (38) 233.
7. Смагин С.Ф. Адиктивна поведінка // Нева.-2006. – с.153–165.
8. Словник іншомовних слів/ За ред. І.В.Леніна, С.М.Локшиної, Ф.Н.Петрова, Л.С.Шаумяна – М.: 1964 –784 с.
9. Словник української мови : у 20 т. — К.: Наукова думка, 2010—2020.
10. Основи психології девіантної поведінки: підручник / Н.Ю. Максимова-К.:ВПЦ «Київський університет», 2008.-439 с.
11. <https://uk.wikipedia.org/wiki>
12. <https://doc.ua/ua/news/articles/nomofobiya-bolezn-21-veka>

Сьогодні диктує нам свої умови, які вкрай важко передбачити. Якщо колись, складаючи план роботи на рік чи на місяць, можна було врахувати головні ризики, які потребують додаткових зусиль, то зараз неможливо знати, що станеться наступної миті.

Позашкільля, тим не менш, продовжує стійко тримати стіни своїх фортець у обороні розвитку творчих здібностей дітей. Сучасна молодь може самоідентифікуватися саме УКРАЇНЦЯМИ свідомо. З 1991 року, з проголошення України незалежною, діти розвивалися у вільній країні всупереч всьому чужому та штучно насадженому, і тільки зараз ми це бачимо на власні очі.

Найбільший прогрес прийшов, звісно, саме з розвитком інтернет-технологій, але і тут свободолюбивість нації передусім. В результаті, що є зараз? Ні для кого не є секретом, що нас оберігають найкращі і наймужніші! Чоловіки та жінки, які планували свою юність, молодість та зрілість прожити у достатку та цивілізації, прямо в цю хвилину стоять на варті кордонів нашої незалежності. Вони могли б покинути все та виїхати у «безпечні» країни, але не захотіли, бо цінують величну історію України і дітей своїх виховують так само! Чому? Тому що їм є що захищати!

Діти, які народилися у «постсоюзні» часи не бажають, щоб щось подібне пережили їхні нащадки: спортивні школи не мали належного устаткування, художньо-естетичні та наукові осередки – обладнання, кожен гурток – це маса зусиль та титанічна праця.

Вчителі, керівники гуртків, вихователі, наставники зуміли знайти самородки та надихнути їх на відкриття у різних галузях, де саме українці – передові у світі, винахідливі та спритні.

Отже коротко:

Анастасія Лівочка знайшла спосіб рятувати життя бійців. Ця дівчина вигадала одразу два корисних винаходи, якими

користуються бійці в зоні бойових дій. Перший такий пристрій – розсікач диму від пічок, який допомагає приховати присутність бійців на місці стоянки та зробити їх менш помітними для тепловізорів. Другий пристрій – підвіс для безпечного транспортування поранених.

Валентин Фречка, школяр винайшов технологію переробки опалого листа в папір. Цей хлопчина з Закарпаття вже отримав кілька міжнародних нагород та запрошення на навчання у США. Валентин вирішив навчатися у Києві та продовжує популяризувати свій винахід – унікальний екопапір з опалого листа. Папір вже існує та реалізується у промислових масштабах – на ньому можна писати, малювати олівцями, фломастерами та фарбами, друкувати на принтері.

Веста Барілко створила пристрій «Риба керує акваріумом». Ця школярка з Черкас «навчила» акваріумну рибку віддавати команду роботу-транспортю, на якому встановлено акваріум. До неї такий експеримент змогли провести лише професійні вчені з Нідерландів. Над рибкою встановлено смартфон, камера якого фіксує переміщення рибки в акваріумі та передає ці дані на комп'ютер, де вони аналізуються та у вигляді команд передаються роботу-транспортю.

Ігор Шибка розробив електронні окуляри для незрячих. Цей звичайний школяр з Дніпра з незвичайно сильним бажанням зробити життя кожного зручнішим та комфортнішим. Його винахід попереджає про перешкоди і таким чином полегшує пересування незрячих. Аналоги цьому винаходу у світі є, але Ігор зміг створити значно дешевший пристрій з тим же функціоналом.

Максим Терентьев робить ефективнішим лікування варикозних захворювань. За допомогою електричного струму пристрій, який винайшов школяр, покращує венозний кровообіг. Завдяки цьому хлопець може допомогти людям з варикозними

захворюваннями. Цей пристрій вже проходить тестування. Якщо мрія Максима здійсниться, то це збереже здоров'я тисячам українців.

Михайло Литовченко перетворює солону воду на прісну. Про цього хлопця та його винахід знають у США, Нідерландах та Швеції. Школяр з Дніпра створив модульну установку, яка працює за рахунок енергії хвиль та при цьому приносить подвійну користь: опріснює морську воду та виробляє електроенергію.

Сергій Дівянін створив бандаж, що замінює МРТ. Це система із мікроакселерометра, мікроконтролера, передавача та спеціального програмного забезпечення. Кілька хвилин сканування і діагностика готова. Попри увагу усього наукового та медичного світу до свого винаходу, Сергій мріє, щоб дешевий аналог МРТ був доступний кожній українській лікарні, адже пристрій коштує лише 500 грн.

Катерина Михалко, Микита Ладикін та Євген Шило вигадали вічний блокнот та олівець. Основна ідея полягає в тому, що блокнот ніколи не закінчується, а олівець не потребує заточування та заміни. Записи будь-якою ручкою легко витираються зі сторінок антисептиком для рук. Ідеально для студентів.

Микола Іванченко здобув світове визнання та перше місце на престижній міжнародній олімпіаді GENIUS, яка проходить у США. Микола створив винахід з очищення води із нафти, який може суттєво поліпшити екологічну ситуацію у світі. Також у разі техногенної катастрофи за допомогою цього пристрою можна і зберегти природу, і не витратити корисну копалину. Хлопець винайшов гідрофобний абсорбент, який збиратиме тільки нафту, а воду відштовхуватиме, в цьому і суть, щоб не утилізувати бактеріями, а зібрати та використовувати нафту повторно.

Валерія Тищенко здивувала міжнародну наукову спільноту проектом «Виробництво електроенергії за допомогою хвиль на поверхні води». Завдяки її винаходу світ зможе отримувати електроенергію, використовуючи принципи електромагнітної індукції. З цим проектом вона посіла 4-те місце на «Олімпіаді геніїв» – міжнародному конкурсі Intel ISEF, в якому брали участь майже 2000 учасників зі 178 країн!

Установка, розроблена дівчиною – універсальна: є два її варіанти. Один буде використовувати коливання більшої амплітуди, інший – меншої. Обидві установки можна використовувати у всіх сферах життєдіяльності людини, де є коливання. «Можна брати енергію з хвиль на річці, з коливань транспорту або інженерних конструкцій. Наприклад, та ж ГЕС у Запоріжжі. Вона сильно трясеться. Хто по ній ходив, той знає, про що я. Це все можна ефективно використовувати, оскільки механічне коливання – це одне з явищ, які найчастіше з'являються і які ми спостерігаємо в житті практично скрізь», – пояснила Валерія у одному зі своїх інтерв'ю.

Олексій Заможський спроектував ще один неймовірно корисний для безпеки суспільства винахід – датчик для «ловлі» водіїв-порушників, який був представлений на конкурсі МАН України. Це пристрій, який «ловитиме» недобросовісних водіїв, які проїжджають на червоне світло світлофора, з метою зменшити кількість ДТП у країні. Прототип винаходу, за задумом Олексія, працює наступним чином: датчик встановлюють на перехресті; одна програма ним керує, а друга – розпізнає номер машини, яка проїхала на «червоне».

Катерина Малкіна, учениця 11 класу Маріупольського технічного ліцею перемогла з проектом «Новий метод біогенної утилізації поліетилену високої щільності (HDPE)» на Міжнародній учнівській олімпіаді з екології в Бразилії. Вражаючий винахід полягає у тому, щоб за допомогою певного виду личинок перетравлювати поліетилен. Для цього у спеціальний контейнер завантажуються поліетиленові пакети, а личинки їх їдять.

«У нас новий метод утилізації пластикового сміття. Ми вирішуємо дуже масштабну проблему, але простим чином, за допомогою личинок. Наразі отримуємо патент, тому подробиці не оголошуємо. Ці личинки розповсюджені, їх використовують як корм для рептилій, а ми перенаправляємо їх в ще одне русло. Цей метод дозволить зробити світ чистішим. За 9 місяців 20 личинок можуть з'їсти один пакет», – розповіла юна дослідниця.

Тут вказані лише кілька визначних винаходів, а насправді їх у рази більше у різних галузях: науки, мистецтва, спорту.

І навіть в умовах карантинів, війни, всесвітніх катаклізмів українські діти щиро мріють, завзято та наполегливо шліфують свої вміння.

У підсумку хочеться згадати популярне шоу «Діти проти зірок» та Всеукраїнську премію «Диво-дитина», де діти показували свої феноменальні таланти. І хоча ми звикли, що шоу – це розвага, але там, де діти, фальшу бути не може, а лише щирість та унікальність.

Це не фантастика, а реальні винаходи Українських школярів.

Освітня не будують великі бізнеси за-для збагачення, але виховують дітей, які змінюють світ на краще.

Список використаних джерел

1. <https://cutt.ly/b3jnrH0>
2. <https://naurok.ua/student/blog/ti-tezh-tak-mozhesh-8-ukra-nskih-shkolyariv-vinahidnikiv>
3. https://www.youtube.com/watch?v=-g5szPVCrs8&ab_channel=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%D0%9A%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB
4. <http://www.dyvodytyna.com.ua/>
5. <https://nday.te.ua/category/kultura/unikalni-dity/>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБАМИ ІКТ

Столяренко Т.Л.

канд. пед. наук, старший викладач ФК НФаУ
Фахового коледжу Національного фармацевтичного університету

Україна та світ наразі перебувають у дуже нестабільній ситуації: численні кризи, період пандемії, війна – це неабиякий виклик для нашої свідомості й адаптивних здатностей, який може призводити до підвищення рівня тривожності, адже невідомо, що буде завтра. У такі непрості часи нам на допомогу приходять здатність критично мислити та перевіряти усе почуте й побачене з найрізноманітніших джерел, аби сформуванню власну точку зору. Так, складовими критичного мислення є: усвідомленість, що породжує самостійність та рефлексивність, які, у свою чергу, призводять до цілеспрямованості, обґрунтованості, контрольованості та самоорганізованості мислення. Сучасна українська освіта переживає складний і суперечливий період, що вимагає від людини розвитку здатності функціонувати в постійно мінливому процесі, підвищувати рівень готовності до соціального вибору, розвитку професійної мобільності в ситуаціях соціальної та професійної невизначеності. Перехід від репродуктивного засвоєння знань до продуктивного передбачає генерування власних думок у контексті засвоєних знань, а отже, щоденної наполегливої праці над собою, яка вимагає неабиякої напруги, вольових зусиль, терпіння, зосередженості, пізнавальної активності. Отож, ситуація, що склалася в освіті, змушує всіх суб'єктів освітнього процесу переоцінити ціннісно-сміслові орієнтири освітньої діяльності та індивідуальної траєкторії особистісно-професійного розвитку. Освіта нині покликана допомогти людині усвідомити критерії, на основі яких вона будуватиме власну поведінку і визначатиме свій життєвий шлях. «Освіта впродовж усього життя», що дозволяє швидко переорієнтуватися на суміжні галузі професійної діяльності в умовах професійної та соціальної невизначеності. Навчити людину жити в надзвичайно мінливому потоці інформації, забезпечити умови набуття широкої базової освіти, що дозволяє ставити й розв'язувати завдання самоосвіти і самореалізації особистості, дбати про розвиток – це головні цілі сучасної освітньої галузі.

Розвиток інформаційних технологій, війна, карантин, запроваджений через пандемію COVID-19, актуалізували проблему модернізації системи освіти, яка знайшла своє відображення в концепції дистанційного навчання. Зокрема, дистанційне навчання надає можливість учасникам освітнього процесу підтримувати діалог на відстані, навчання відбувається у зручному місці й у зручний час для кожного студента, стає більш індивідуалізованим, але потребує активної самостійної роботи, що особливо актуально під час ковідних обмежень та війни з урахуванням воєнного стану та безпекової ситуації в онлайн режимі із застосуванням дистанційних технологій в синхронному (асинхронному) режимі. Зростає роль викладача, як наставника, керівника, ментора, який повинен вчасно скеровуючи хід думок студентів, формувати критичне мислення при аналізі інформації. Особливо важливу роль відіграє вміння комунікувати в інформаційному суспільстві, тому зараз гостро стоять питання опосередкованого спілкування, комп'ютерної злочинності, інформаційної безпеки, контролю над особистим життям, відповідності поведінки індивіда в реальному й віртуальному просторах, створення віртуальних (псевдо) особистостей тощо. Відтак академічна доброчесність є необхідною як для працівників освіти, так і для її здобувачів.

Спираючись на Європейський та світовий досвід у сфері освіти в Законі України «Про освіту», «Про вищу освіту» «Про фахову передвищу освіту», Державному стандарті початкової освіти та «Концепції Нової Української Школи», Міжнародній програмі ЮНЕСКО «Інформація для всіх», зазначено цифрову компетентність, як одну з основних при вивченні всіх навчальних дисциплін. Наша держава впевнено прямує у напрямку модернізації, цифровізації та інформатизації освіти, Міністерством освіти і науки України створено Комітет з цифрових технологій у сфері освіти. Інформаційні технології є невід'ємним компонентом сучасної освіти, визнаним засобом оптимізації і підвищення її результативності. У Національній стратегії

розвитку освіти в Україні наголошено, що пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес. Викладач є реалізатором державної політики щодо інформатизації освіти, йому належить готувати студентів до життя і діяльності в інформаційному суспільстві, у світі, де постійно прискорюється процес появи нових знань, де виникає потреба в нових професіях та навчанні протягом життя. Від мобільності залежить, наскільки кожен випускник буде успішним у цифровому і технологізованому суспільстві, зможе успішно співробітничати, розв'язувати завдання, творчо навчатися, здійснювати дослідницьку діяльність, тощо.

Широкий моніторинг та аналіз стану інформатизації та комп'ютеризації освіти показав нам, що сьогодні освітяни регулярно застосовують електронні освітні ресурси задля формування цифрової компетентності молоді та впровадження новітніх форм навчання: змішаного, електронного, мобільного чи мережевого. Згідно з освітніми стандартами випускник повинен бути компетентним у цифровій сфері, вміти оперувати інформацією, критично мислити та здійснювати інноваційну діяльність. Таким чином, стало зрозуміло, що сформувати таку особистість, яка володіє цифровою компетентністю, можливо тільки створивши сучасне інноваційне інформаційно-цифрове навчальне середовище. Тому актуальність використання електронних навчальних ресурсів у освітньому процесі освітніх закладів зумовлена цими факторами.

Процеси інформатизації охопили всі рівні освіти. Поштовх до суттєвого розширення сфери використання електронних ресурсів у навчанні спричинений низкою факторів, до яких слід віднести: 1) насиченість побуту сучасної молоді цифровими пристроями, внаслідок чого у ЗВО приходять абітурієнти зі сформованими користувацькими навичками; 2) налаштованість сучасних студентів на сприйняття візуальної інформації, зокрема з екрану комп'ютера; 3) поява нових більш безпечних пристроїв для електронного навчання, що знімає низку проблем, пов'язаних із негативним впливом роботи за комп'ютером на здоров'я користувача; 4) наявність потужного фонду багатофункціональних електронних ресурсів, розрахованих на навчання з різних дисциплін (математики,

фізики, біології, хімії, мови, культурології, історії, географії, інформатики, тощо); 5) зацікавленість студентів у набутті навичок упевненого використання комп'ютера для вирішення різноманітних змістовних завдань, перш за все фахового, прикладного та навчально-пізнавального характеру; (технології мобільного навчання, хмарні технології навчання, гіпертекстові технології, інтерактивне спілкування у мережі на базі мережних сервісів, мультимедійні технології навчання, проведення та організація студентських математичних дистанційних теле- та відео- диспутів і конференцій, участь у форумах, дистанційне навчання тощо); 6) підвищені вимоги сучасного суспільства до якості вищої освіти, задоволення яких потребує її модернізації на засадах використання інформаційно-комунікаційних технологій на всіх рівнях.

Питання інформатизації освіти та використання ІКТ в освіті досліджено у роботах В.Ю. Бикова, О.Ю. Бурова, А.М. Гуржія, М.І. Жалдака, Т.І. Коваль, М. П. Лещенко, О.М. Спіріна, Ю.В. Триуса, М.П. Шишкіної та ін. Під інноваційними інформаційно-комунікаційними технологіями навчання Ю. В. Триус пропонує «розуміти нові, оригінальні технології (методи, засоби, способи) створення, передавання і збереження навчальних матеріалів, інших інформаційних ресурсів освітнього призначення, а також технології організації і супроводу навчального процесу (традиційного, електронного, дистанційного, мобільного) за допомогою телекомунікаційного зв'язку і комп'ютерних мереж» [1, с. 77].

На основі аналізу можливостей інформаційно-комунікаційних технологій І. В. Роберт, С.В. Панюкова, О.А. Кузнецов, А.Ю. Кравцова визначають такі їх дидактичні функції: інформаційно-довідкову (за рахунок подання різного роду інформації, наочної демонстрації матеріалу й комп'ютерної візуалізації досліджуваного об'єкта та його складових частин); індивідуалізації й диференціації процесу засвоєння навчального матеріалу в ході занять та самостійної роботи студентів; оптимізації навчального процесу (за рахунок можливостей поетапної роботи або роботи в певному темпі); контролюючої (за рахунок здійснення об'єктивного контролю зі зворотним зв'язком, оцінювання знань, умінь і навичок, здійснення самоконтролю);

коригуючої (за рахунок здійснення в процесі навчання тренування-консультацій та інших видів допомоги); діагностуючої (за рахунок інформування викладача про результати навчання); автоматизації процесів управління навчальною діяльністю при здійсненні реєстрації, збирання, аналізу, зберігання інформації про студентів, розсилання необхідного матеріалу та інформації мережею; моделювання реальних дослідів, імітації роботи різноманітних лабораторних стендів, об'єктів, процесів і явищ; автоматизації процесів обробки результатів лабораторного експерименту, побудови графіків, таблиць і діаграм, отримання інформації про перебіг процесів і явищ реальності [2, с. 54–55].

Н. В. Олефіренко визначені функції дидактичних електронних ресурсів. Перша група містить функції, що сприяють формуванню позитивного ставлення студента до процесу і результату навчання. До цієї групи віднесено функції: 1) розвитку власних мотивів студента до виконання навчальних дій, 2) відслідковування і схвалення успішних дій студента, 3) створення сприятливого емоційного фону, 4) реалізації зв'язку змісту навчання з життям. У другій групі зібрані функції, що забезпечують успішність студента у засвоєнні змісту навчання. До цієї групи віднесено функції: 1) візуалізації, 2) тренінгову, 3) корекції набутих знань й умінь, 4) інтеграційну, 5) адаптаційну, 6) забезпечення своєчасної допомоги в опануванні змісту навчання, 7) компенсаторну. Третю групу складають функції оптимізації навчального процесу, а саме функції: 1) контрольна, 2) діагностична; 3) моніторингова, 4) інтенсифікації навчального процесу. У четвертій групі об'єднані функції, зорієнтовані на закладання основ успішності подальшого навчання студента. Ця група включає функції, які є важливими для поточного навчального процесу, але мають перспективний характер і сприяють становленню пізнавальної діяльності студента. До цієї групи віднесено функції: 1) інструментальну, 2) дослідницьку, 3) розвитку інтелектуальних умінь, 4) мобілізаційну, 5) сприяння формуванню цілісного світогляду [3, с. 65].

Аналіз інноваційних освітніх технологій, поява яких зумовлена інформатизацією освітнього простору, дозволив виокремити і дослідити технології, що затребувані процесом формування математичної культури

майбутніх фахівців у навчальних закладах, такі як системи комп'ютерної математики, технології мобільного навчання, хмарні технології навчання, гіпертекстові технології, інтерактивне спілкування у мережі на базі мережних сервісів, мультимедійні технології навчання, проведення та організація студентських математичних дистанційних теле- та відео- диспутів і конференцій, участь у форумах тощо. За рахунок відкритості і насиченості сучасного інформаційного середовища студенти впродовж самонавчання нерідко знаходять вельми цікаву навчальну літературу з програмних предметів, та систем комп'ютерної математики. [4, с. 270]. як, наприклад, Axiom, Derive, Eureka, FreeMat, GAP, GNU Octave, KASH, Mathematica, MatLab, MathCad, MathPiper, Maple, Maxima, Magma, PARI, Sage, StatGraph, Statistica, Scilab, Singular тощо, дозволяють здійснювати комп'ютерну підтримку багатьох математичних курсів.

Що стосується конференцій, форумів, диспутів, різноманітних інтерактивних опитувань, голосувань, коментарів, відправлень персональних повідомлень засобами мережних технологій, які застосовуються під час навчання у навчальному закладі, то на думку Ю.В. Єчкало «окрім формування навичок співпраці, це стимулює самостійну пізнавальну діяльність, прискорює отримання конкретного інтелектуального або творчого результату, розвиває критичність мислення студентів і дозволяє викладачу спостерігати за роботою студентів та координувати її» [5, с. 96].

Так в ФК НФаУ проводимо заняття згідно розкладу за допомогою телеконференцій zoom, платформи moodle, google сервісів. В умовах дистанційного навчання завдання повинні бути зрозумілими й доступними, з урахуванням рівня підготовки студентів, сучасні студенти налаштовані на сприйняття візуальної інформації, зокрема з екрану комп'ютера. Пріоритетними методами навчання математики є активні методи, зокрема проблемно-пошуковий та дослідницький. Враховуючи специфіку дисципліни математика та зазначених програмних засобів, застосовуємо мультимедійні презентації, що дозволяє використовувати текст, графіку, відео, анімацію (за допомогою анімації в презентаціях, саме після обговорення проблеми, виводити зразок рішення завдань)

в інтерактивному режимі, тобто в ході спілкування, діалогу тощо, щоб максимально активізувати роботу студентів застосовуємо елементи проблемного навчання, критичного мислення, що формує у студентів ініціативність і підприємливість і сприяє генеруванню гіпотез, сценаріїв розвитку та пошуку раціональних рішень, при розв'язанні різних прикладних та професійних, оптимізаційних задач. Застосовуємо інтерактивні вправи: «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Асоціативний куш», тощо, за допомогою платформ та додатків mentimeter, jamboard, padlet, miro, kahoot, webquest, learningapps, складаємо порівняльні таблиці, діаграми Вена, проводимо дискусії в групі, вправа «Заперечую», «Знайди помилку», «Я так думаю», «Завершіть фразу», тощо, розглядаємо цікаві історичних факти, винаходи, мандрівки, проводимо ігри та змагання.

Формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності на заняттях з математики сприяє така діяльність студентів як: 1) здобуття, опрацювання і використання інформації з різних джерел: словників, довідників, енциклопедій, Інтернет ресурсів, офіційних сайтів установ, тощо, 2) робота з навчальною літературою, а саме електронні підручники, посібники, дистанційні курси, інтернет олімпіади, тести, офіційні сайти з підготовки до ЗНО, електронні репетитори, відеоуроки, навчальні системи, банки завдань, 3) опрацювання інформації необхідної для розв'язання порушеної проблеми; використання сучасних математичних пакетів, програм візуалізації, табличні та графічні редактори для створення математичних моделей, побудови графіків, виконання обчислень, для проведення дослідів, експериментів «Що,.. якщо..», задачі з параметрами, із подальшим застосування результатів досліджень, 4) соціально-орієнтовані ІКТ, 5) створення презентацій на певну тематику (проектів).

На основі проведеного дослідження можемо констатувати, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій стимулював суттєве розширення спектру дидактичних засобів, які можуть бути використані для потреб навчального процесу з математики. Тому для викладача важливим є завдання навчити всіх студентів до життя і діяльності в інформаційному суспільстві, у світі, де постійно прискорюється процес появи нових знань, де виникає потреба в нових професіях

та навчанні протягом життя, а цього можна досягти шляхом залучення їх в активну діяльність на всіх етапах навчання. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективними для подальшого наукового пошуку вважаю розробку цілісної системи формування компетентностей майбутнього фахівця, розробку нових педагогічних програмних засобів її забезпечення, а також технології особистісного педагогічного супроводу процесу формування компетентного фахівця із застосуванням сучасних ІКТ, як творчої особистості, яка: вміє самовдосконалюватися; здатна, реалізуючи себе, розв'язувати проблеми суспільства; вміє застосовувати знання та навички в оточуючому середовищі, яке постійно змінюється; може стати успішною в своїй професійній діяльності, спроможна до постійного професійного зростання, соціальної та фахової мобільності в умовах динамічно поновлюваної інформації.

Список використаних джерел:

1. Триус Ю.В. Інноваційні інформаційні технології у навчанні математичних дисциплін. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2012. № 731, С. 76–81.
2. Роберт И.В., Панюкова С.В., Кузнецов А. А., Кравцова А.Ю. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: учебно-методическое пособие; под ред. И.В. Роберт. М. Дрофа, 2008. 312 с.
3. Олефіренко Н.В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до проектування дидактичних електронних ресурсів : монографія. Х. Щедра садиба плюс, 2014. 336 с.
4. Дубініна О.М. Розвиток математичної культури студентів у вищих технічних навчальних закладах: монографія. Х.: Мадрид, 2014. 516 с.
5. Єчкало Ю.В. Базові сервіси GOOGLE у навчанні фізики студентів вищих навчальних закладів. Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2014. Вип. 5., Ч. 2. С. 95.

ОРГАНІЗАЦІЯ STEM-НАВЧАННЯ У СЕКЦІЯХ МАН ЦЕНТРУ «ГРАНІ» В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ

Зіновєєва Ольга Вікторівна,

*методист відділу науково-технічного (МАН) комунального закладу
«Запорізький обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді
«Грані» Запорізької обласної ради*

Ми живемо у світі, що нестримно змінюється разом з людиною. Наука не є винятком, вона розвивається швидко та багатогранно. Наука у сьогоденному світі є стратегічним ресурсом розвитку. Тільки спираючись на розвинену науку, можна побудувати інтелектуальне суспільство.

Мала академія наук України є немалою частиною великої системи становлення науки країни. Вона створює умови для інтелектуального, духовного та творчого розвитку учнівської молоді, забезпечує організацію і координацію науково-дослідницької діяльності і багато іншого. Це все сприяє нарощуванню наукового потенціалу країни.

За результатами спостережень фахівців зазначено, що при організації STEM-навчання молодь у секціях МАН закладу позашкільної освіти зможе реалізувати себе у науково-дослідницькій роботі або інших інтелектуальних змаганнях. Згідно досліджень з цього питання було розкрито, що результатом організації STEM-навчання у закладі позашкільної освіти є сформовані у вихованців STEM-компетентності. Освіта сьогодення має носити випереджувальний характер і трансформуватися у відповідності до тенденцій розвитку суспільства в майбутньому. Сьогодні Україна знаходиться на шляху інтенсивного розвитку і потребує значної кількості висококваліфікованих спеціалістів в інноваційній сфері, які стануть запорукою успішного економічного розвитку та конкурентоспроможності нашої держави в найближчому майбутньому. На сьогодні перспективним є організація STEM-навчання дітей та учнівської молоді в наукових секціях Малої академії наук, а також у гуртках науково-дослідницького напрямку. Заклади позашкільної освіти докладають значних зусиль щодо запровадження STEM-навчання вихованців шляхом реалізації як традиційних, так і розроблення нових ефективних

форм роботи з ними. Прикладом слугують різноманітні літні профільні наукові школи (табори) для інтелектуально обдарованої учнівської молоді, позашкільні різнопрофільні організаційно-масові заходи (конкурси, фестивалі наук, турніри, олімпіади, ін.), віртуальні наукові лабораторії (STEM-центри), тощо, які, в свою чергу, привертають увагу школярів до STEM-професій і дають можливість для навчання за різними напрямками STEM-освіти. На переконання багатьох дослідників з теми організація STEM-навчання учнів у закладах загальної середньої освіти дещо ускладнена, тоді як у закладах позашкільної освіти реалізується набагато простіше, зокрема це вдало відбувається в МАН учнівської молоді. В процесі організації STEM-навчання у секціях МАН Центру «Грані» особлива увага приділяється питанням впровадження в освітній процес проєктних технологій, організації практико-орієнтованого навчання вихованців та залучення їх до участі у всеукраїнських конкурсах і програмах, започаткованих Національним центром «Мала академія наук України».

Потужним засобом заохочувального відбору молоді, яка згодом зможе реалізувати себе у науково-дослідницькій або іншій сфері є участь у конкурсах, олімпіадах, конференціях та інших інтелектуальних змаганнях.

Процес організації та проведення конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН також не стоїть на місці, а змінюється разом із сучасною наукою і молоддю, та їх інтересами і потребами. Так два роки тому конкурс почав змінювати свій формат. До 2020 року це була предметна контрольна робота та захист науково-дослідницьких робіт, таким чином акцент робився більше на базові знання учнів з профільних предметів. Але зараз це постерний захист роботи та наукова конференція і акцент робиться на поглибленні знання, гнучкість

мислення і особистісний розвиток юного науковця.

Зміни у форматі проведення конкурсу вимагають від нас модернізації і вдосконалення роботи з обдарованою молоддю. Тому науково-технічним відділом МАН Запорізького обласного Центру науково-технічної творчості учнівської молоді «Грані» Запорізької обласної ради, було розроблено і реалізовано нову систему для розвитку індивідуальних компетенцій, яка дає можливість вихованцям здобути і розвинути комунікаційні, ораторські і професійні навички, а також толерантність, комп'ютерну грамотність та спробувати себе у проектному менеджменті. Це все є вагомими інструментами юним науковцям у просуванні себе, як особистості і науковця, та досягненні результатів не тільки у науковому світі, але і у всіх сферах життя.

Система складається з комплексу шкіл: літньої, зимової та весняної. На етапі літньої школи нами виявляються юні науковці, на етапі зимової школи – проходить підготовка вихованців до II обласного етапу конкурсу, а вже у весняній школі – здійснюється підготовка команди Запорізької області до III Всеукраїнського етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН. Завдяки цій системі створюється повний комплекс становлення вихованців відділу МАН.

До літньої школи можуть потрапити всі, хто бажають об'єднати навчання з відпочинком, спробувати себе в ролі науковця. Основними задачами, які ми насамперед ставимо для цієї школи, це:

- розвитку у вихованців інтересу до науково-дослідницької діяльності;
- виявлення школярів, які мають здібності та нахили до наукової творчості, підтримка та їх подальший розвиток;
- формування у вихованців навичок самостійного мислення, інтересу до сучасної науки, уявлення про специфіку наукової роботи, залучення дітей до самоосвіти та самовдосконалення;
- створення ситуації особистісно орієнтованого навчання через безпосереднє спілкування та співпрацю вчених, аспірантів, педагогів, студентів і школярів (у тому числі робота у складі однієї дослідницької групи);
- створення інтелектуального командного середовища, психологічно комфортного

для кожної дитини клімату, формування навичок роботи в команді;

- оптимізація процесу відпочинку та оздоровлення, виховання й освіти обдарованих дітей засобами психолого-педагогічного супроводу.

Такий підхід дає можливість майбутньому науковцю визначити напрямок своєї наукової діяльності, знайти тему та наукового керівника для подальшого написання своєї дослідницької роботи і участі в конкурсі. Ми вважаємо, що організація STEM-навчання дітей та учнівської молоді в наукових секціях МАН, а також у гуртках науково-дослідницького напрямку на сьогодні є найбільш перспективним напрямом роботи. Результатом організації STEM-навчання є сформовані у вихованців такі STEM-компетентності, як: уміння поставити проблему; уміння сформулювати дослідницьке завдання й визначити шляхи його вирішення; – уміння застосовувати знання в різних ситуаціях, розуміти можливість інших точок зору щодо розв'язання проблем; – уміння оригінально розв'язати проблему; уміння застосовувати навички мислення високого рівня.

Для успішного захисту всіх тих, хто подав заявку на участь до II обласного етапу конкурсу організовується зимова школа. За основну мету цієї школи ми беремо організацію нормативного та психологічного супроводу наших вихованців до захисту їх науково-дослідницьких робіт. Нашою командою організовуються консультації та тренінги, як індивідуальні так і колективні. Насамперед це:

- ознайомлення учасників з правилами конкурсу і його особливостями;
- оформлення нормативних документів для участі у конкурсі (мотиваційні листи, декларації академічної доброчесності, анкети учасників);
- написання та доопрацювання постерів, доповідей та презентацій;
- організація колективних конференцій, дискусій, диспутів, дебатів як тренувальну основу для психологічної підготовки та вдосконалення ораторських навичок учасників до конкурсу-захисту.

По закінченню II обласного етапу конкурсу, з його переможців, формується команда Запорізької області для участі у III Всеукраїнського етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН.

Для моделювання ситуацій успіху та створення комфортних психологічних умов для цієї команди, створюється весняна школа. В ній ми вже:

- ознайомлюємо команду зі специфікою проведення третього етапу;
- проводимо психологічні тренінги;
- організуємо комунікацію з переможцями минулих років, для обміну досвідом;
- проводимо тренінги з ораторського мистецтва;
- організуємо консультації з провідними науковцями для вдосконалення базових знань.

Результатом цієї системи є успіхи команди Запорізької області на Всеукраїнському етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН, з яких не менше 30% посідають щорічно призові місця та успіхи наших вихованців на міжнародній науковій арені.

Людство сьогодні перебуває в технологічній фазі науково-технічної революції, коли

стрімко міняється техніка й технології, і щоб встигнути за запаморочливими новинками, щоб не відчувати себе викинутим за борт сучасного життя, треба постійно вчитися. «Навчання» стає категорією, яка супроводжує людину протягом усього життя.. Отже, на відміну від класичної, в нашому розумінні, освіти, за STEM дитина отримує набагато більше автономності. На процес навчання набагато менше впливають стосунки, що склалися між учнем та вчителем, що дає можливість більш об'єктивно оцінювати прогрес. За рахунок такої автономності, дитина вчиться бути самостійною, приймати власні рішення та брати за них відповідальність. А модель STEM-навчання здатна стати тим фактором, що значно підвищить якість позашкільної освіти в аспекті підготовки майбутніх фахівців. Навички критичного мислення та глибокі наукові знання, отримані в результаті навчання за STEM, дозволяють дитині вирости новатором – двигуном розвитку людства.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ПРОЄКТУ «SPACE ЮНОГО НАУКОВЦЯ»

Комиса Ірина Вікторівна,

методист вищої категорії комунального закладу «Запорізький обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді «Грані» Запорізької обласної ради

Зіновєєва Ольга Вікторівна,

методист вiдгiлу МАН, керiвник гуртка «Вибрані питання математики»

Дієвим чинником впровадження STEM-освіти в освітній процес гуртків МАН є розроблення та реалізація науково-дослідницьких проєктів. Саме цей аспект діяльності стає найбільш масовим і значущим заходом дослідницько-експериментального напрямку позашкільної освіти, що спрямований на стимулювання інтересу учнівської молоді до творчого пошуку в різних галузях науки і техніки, створення умов для формування їх наукового світогляду, оволодіння методами наукового пізнання дійсності, прищеплення навичок дослідницької роботи. Працюючи над науково-дослідницькими проєктами вихованці розвивають творчу активність, логічне мислення, технічну грамотність, вчать вирішувати конкретні проблеми, самостійно шукати нестандартні рішення, стають новаторами і винахідниками. Застосування дослідницького підходу в освітньому процесі гуртків закладів позашкільної освіти прищеплює інтерес вихованців до розв'язання конкретних проблем; мотивує їх до самостійного пошуку і здобуття нових, поглиблених знань з різних дисциплін; орієнтує на подальше професійне самовизначення учнівської молоді (мотивує до вступу на STEM-спеціальності).

Для того, щоб поєднати інтегративний, дослідницький, особистісно-орієнтований підхід до навчання вихованців та змістовно наповнити навчальні програми секцій Малої академії наук, у відділі МАН комунального закладу «Запорізький обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді «Грані» Запорізької обласної ради (далі – КЗ «ЗОЦНТТУМ «Грані» ЗОР) розроблено інтегрований проєкт «SPACE юного науковця», який було створено на базі гуртків МАН технічного напрямку, започатковано апробацію та адаптацію до умов позашкільної освіти протягом 2021–2022 рр.

Інтегрований проєкт «SPACE юного науковця»

1. Актуальність проєкту.

Мала академія наук КЗ «ЗОЦНТТУМ «Грані» ЗОР – це підрозділ сучасного закладу позашкільної освіти, який задовольняє пізнавальні інтереси дитини, плекає творчу особистість, створює умови для повноцінного інтелектуального, творчого, морального розвитку дитини, примноження знань та навичок у технічних, економічних, точних науках та ІКТ, тобто академія самореалізації особистості, академія життєтворчості. Основний принцип педагогічного процесу МАН — цілеспрямована партнерська взаємодія дорослих і дітей, що виступає джерелом розвитку й задоволення вищих потреб дитини, умовою її можливої реалізації, освітнім середовищем, у якому індивід самостверджується й самореалізується. Тому актуальним є створення такого розвивального простору, в якому реалізуються ціннісні пріоритети особистості та відбувається вироблення сучасної моделі випускника МАН, який буде успішним у житті, здатним до інтеграції з європейським співтовариством, спроможним реалізувати власний позитивний потенціал. Обдаровані діти – це капітал майбутнього нашої країни, а їх виховання та освіта, створення для таких дітей розвивального середовища є стратегічним завданням, розв'язання якого потребує інтегрованих зусиль з боку державних інституцій та педагогічної спільноти, усіх, хто прагне розквіту України.

2. Мета і завдання проєкту.

МЕТА: підтримка обдарованої молоді через підготовку конкурентноспроможних випускників відповідно до сучасних вимог науково-технічного розвитку, потреб виробництва та ринкової економіки, адаптація їх до навчання у закладах вищої освіти.

ЗАВДАННЯ:

➤ поєднання теоретичної та практичної підготовки дітей та учнівської молоді;

➤ організація співпраці з провідними вітчизняними та зарубіжними закладами вищої освіти;

➤ підвищення в учнівській молоді інтересу до інженерних професій;

➤ відбір на навчання здібних і талановитих дітей середнього та старшого шкільного віку 8–11-х класів, які мають нахили до технічної творчості, винахідництва та раціоналізаторства і в майбутньому можуть стати провідними науковцями в галузі технічних наук та інженерами;

➤ забезпечення всебічного розвитку дитини за її нахилами, бажаннями, розумовими та фізичними можливостями;

➤ формування в учнівській молоді умінь та навичок до самостійної творчої пізнавальної діяльності та використання отриманих знань на практиці;

➤ створення основи для свідомого вибору учнями майбутніх професій через профільну та допрофесійну підготовку учнівської молоді.

3. Термін реалізації проекту.

Проект довгостроковий, реалізація планується протягом 2022–2025 рр.

4. Учасники проекту.

Педагоги відділу МАН КЗ «ЗОЦНТТУМ «Грані»; вихованці секцій МАН з технічних, економічних, точних наук та ІКТ (учнівська молодь середнього та старшого шкільного віку 8–11 класу); зовнішні учасники: заклади вищої та фахової передвищої освіти Запорізької області, України, світу; академічні наукові установи, науково-дослідні лабораторії, наукові музеї, підприємства, бізнес-структури, громадські та інші організації. Особлива увага приділяється співробітництву фахівців різного профілю у розробці спеціального середовища навчання з використанням ІКТ. Процес реалізації інтегрованого STEM-проекту передбачає активну взаємодію з батьківською та громадською спільнотами.

5. Етапи проєктування.

Проекти розробляються за ініціативою вихованців. Тема може бути індивідуальною або командною. Проект варто зробити значущим для найближчого й опосередкованого оточення вихованців. Робота над проектом має дослідницький характер, він має бути педагогічно значущим, тобто в процесі його здійснення вихованці одержують нові знання, будують нові стосунки, набувають загальнонавчальних умінь. Проект заздалегідь спланований, сконструйований спільними зусиллями,

реалістичний, має визначену практичну значущість, зорієнтований на можливості дітей. Допускається широке розмаїття тем.

Виділяють наступні етапи проєктування:

➤ **Початковий.** Розробка основних ідей, збирання і аналіз даних.

➤ **Етап розробки.** Вибір виконавця (одного чи декількох), формування команди, розподіл обов'язків, планування роботи, розробка змісту етапів, корекція з боку керівника проєкту.

➤ **Етап реалізації проєкту.** Накопичення всієї інформації з урахуванням теми, мети. Підготовка наочного – графічного матеріалу. Контроль і корегування проміжних результатів, співвідношення їх з метою, керування та координація вихованців.

➤ **Завершення проєкту.** Представлення і захист проєкту. Оцінювання і підбиття підсумків. Обговорення результатів проєкту, яких пізнавальних і моральних якостей набули його учасники.

6. Механізм реалізації проєкту.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРЧИХ ГРУП ПРОЄКТУ

Визначення мети проєкту й постановка проблеми. Складання плану виконання проєкту (терміни, коло учасників, форми презентації). Організація груп і розподіл завдань між групами або в самій групі. Визначення джерел інформації, її збирання. Аналіз і систематизація одержаної інформації, висування гіпотез.

ШКОЛА ЮНОГО НАУКОВЦЯ

Основною метою школи є: залучення дітей до постановки дослідів, отримання досвіду виконання дослідницьких проєктів, інтелектуальні змагання, досвід спілкування і роботи з науковцями, індивідуальна і командна робота, презентації юними науковцями своїх проєктів та їх обговорення, рефлексія тощо. Наукова освіта для учнів 8–11 класів відбувається за напрямками:

1) науково-дослідницький;

2) математика;

3) фізика та астрономія.

ЛІТНЯ ШКОЛА МАН

1) Для учасників і переможців МАН попередніх років. Основною метою школи є: підтримка обдарованої молоді, розвиток особистості у своїй професійній діяльності, практичні і лабораторні заняття, надання науково-методичної допомоги молодим вченим, вдосконалення навичок і знань, комунікація з іншими юними науковцями, експериментальна робота з кураторами-науковцями, індивідуальна

і командна робота, обмін досвідом, підготовка до майбутніх олімпіад, наукових конкурсів тощо.

2) Загальна (учасниками є всі бажаючі учні 8–11 класів). Основною метою школи є: формування обдарованої молоді, практичні і лабораторні заняття, індивідуальна і командна робота, презентації своїх наукових проєктів та їх обговорення, рефлексія, вибір наукового напрямку для подальшої науково-дослідницької роботи.

ГУРТКОВА РОБОТА

Відбувається теоретична та практична робота з науковцями за всіма гуртковими напрямами секцій МАН:

- 1) математика;
- 2) технічні науки;
- 3) комп'ютерні науки;
- 4) економіка;
- 5) фізика та астрономія.

ЛАБОРАТОРІЯ НАУКОВЦЯ

Основною метою лабораторії науковця є: реалізація теоретичних та практичних навичок, індивідуальна і командна робота, взаємодія з науковцями, сприйняття себе як частини наукової спільноти. За напрямами:

- 1) математика та економіка (побудова та реалізація математичних моделей);
- 2) фізика, астрономія та технічні науки (теоретична та практична підготовка до експериментального етапу);
- 3) комп'ютерні науки (розробка алгоритму та її реалізація).

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА СТУДІЯ

майстер-класи;
досліди та експерименти;
загальне обговорення результатів дослідження.

КОНКУРСНИЙ БЛОК

Організація участі вихованців гуртків МАН у конкурсах різного напрямку, захисті проєктів, конференціях, наукових та інтелектуальних змаганнях, виставках, олімпіадах, брейн-рингах тощо.

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ

Організація тренінгів з:

- 1) ораторського мистецтва;
- 2) розвитку особистості;
- 3) тимбілдингу (командотворення, командна робота);
- 4) вибір наукового напрямку;
- 5) вибору професійної діяльності;
- 6) самопізнання;
- 7) формування мотивації.

7. Очікувані результати реалізації проєкту

- створення умов для впровадження інноваційних та передових технологій щодо виявлення напрямку обдарованості дитини;
 - створення освітнього простору співпраці, вміння жити і працювати з тими, хто поруч;
 - всебічний розвиток здібностей та обдарованості дітей та учнівської молоді;
 - можливість долучитися до активного наукового життя;
 - розвиток наукової грамотності, технічної творчості та креативності;
 - відпрацювання особистісних та командних науково-дослідницьких, технологічних навичок;
 - розвиток навичок проєктної діяльності;
 - набуття досвіду застосування вмінь та навичок на практиці;
 - формування стійкого інтересу до науково-технічної творчості, нових технологій;
 - формування критичного та технічного мислення, розвинення ораторських навичок, успішна самореалізація вихованців;
 - усвідомлений вибір наукового напрямку та майбутньої спеціалізації;
 - успішна соціалізація випускників секцій МАН, які здатні правильно обрати професію, побудувати особисту кар'єру та власне життя.
- Отже, в результаті впровадження у відділі МАН інтегрованого проєкту «SPACE юного науковця» відбувається оновлення освітнього середовища, тобто зміна ставлення до дитини, створення «ситуації успіху», увага до її особистості, прагнення знайти оптимальний спосіб для її ефективного навчання. Дослідницька проєктна діяльність базується на комплексних, реальних технічних проблемах і ретельно опрацьованих завданнях. Це дозволяє учням оволодіти знаннями та сформувати навички у практичній діяльності, пройти технологічний алгоритм від зародження інноваційної ідеї до створення комерційного продукту, а також навчитися презентувати його потенційним інвесторам. Організоване таким чином стажування, відвідування закладів вищої та передвищої фахової освіти, лабораторій, закріплення за вченими, які працюють над певною тематикою призводить до формування системи безперервної освіти «заклад позашкільної освіти – заклад вищої освіти» та створення активного розвивального STEM – середовища.

МЕТОД STEM-ПРОЄКТІВ ЯК ДРАЙВЕР АКТИВІЗАЦІЇ ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Смирнова Анна Василівна,

*завідувач вiггілу STEM-освіти,
керівник гуртка «Основи робототехніки
та комп'ютерного моделювання»*

*комунального закладу «Запорізький обласний центр
науково-технічної творчості учнівської молоді» Запорізької обласної ради*

Науково-технічний напрямок діяльності закладів позашкільної освіти забезпечує не лише розширення наукового світогляду вихованців гуртків, а й набуття ними техніко-технологічних умінь та навичок, підготовку до активної науково-дослідної роботи, що є ознаками інноваційності в освітній діяльності.

До інноваційних трендів належить і STEM-освіта. З метою впровадження STEM-освіти в освітній процес комунального закладу «Запорізький обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді «Грані» Запорізької обласної ради (далі – КЗ «ЗОЦНТТУМ «Грані» ЗОР) проводяться: бінарні заняття; інтегровані дні; працюють гуртки робототехніки та LEGO-конструювання, керівники гуртків планують та проводять заняття у дистанційному режимі, синхронно та асинхронно у форматах. Вихованці беруть активну участь у міських, обласних та всеукраїнських STEM-конкурсах; міських і обласних енергоощадних та енергоефективних проєктах. Серед них 3 роки поспіль (2019-2021 рр.) участь в обласному Конкурсі проєктів з робототехніки «Роботи на службі Збройних сил України»; в обласному конкурсі з інформаційних технологій для дітей та учнівської молоді «IT_TEEN_ZP»; обласному творчому онлайн-конкурсі «Роби як Я».

Протягом 2020-2022 років Центр «Грані» також проводив низку конкурсів зі STEM-освіти як в offline так і в online- режимах, в яких взяло участь понад 800 учасників із Запорізької, Одеської, Львівської, Черкаської та інших областей України, а також діти, які тимчасово перебувають у Німеччині, Ірландії, Великобританії та Польщі. Всі конкурсні роботи розміщено на сторінці Організатора Конкурсу у соціальній мережі Facebook «Центр «ГРАНІ».

Як відомо, STEM-освіта – це відповідний педагогічний процес, що забезпечує формування та розвиток розумово-пізнавальних

і творчих якостей молоді, рівень яких визначає конкурентну спроможність на сучасному ринку праці. В її основі лежить інженерний підхід до кінцевого результату, що необхідно спроектувати. Якщо взяти до уваги, що проєкт – це обмежена в часі цілеспрямована зміна об'єкту з попередньо встановленими вимогами щодо якості результатів, можливими розрахунками витрат засобів і ресурсів і описом процесу реалізації, то в такому разі STEM-проєкт поєднує елементи дослідницької і проєктної діяльності. Відповідно, під час підготовки та реалізації STEM-проєкту необхідно враховувати умови та вимоги, щоб досягти поставленої мети. Поєднання проєктної діяльності та STEM містить значний дидактичний потенціал, що дозволяє говорити про метод STEM-проєктів, який виконує роль драйвера (англ. driver, водій, керівник) у спеціальній програмі, до якої залучені учасники проєкту. Серед різних форм реалізації STEM-напрямку в позашкільній освітній діяльності найчастіше використовують метод STEM-проєктів. Через створення STEM-проєктів формуються такі життєві компетентності, як: співробітництво (маленькі, міждисциплінарні команди вимагають співробітництва, взаємодопомоги та швидкого мислення, щоб досягти прогресу в кінці проєкту); комунікативність (навчання в області STEM надає широкі можливості для спілкування «сам на сам» і «один до багатьох»); творчість (ті, хто здатний вийти за межі технічних навичок і мислити нестандартно, можуть винаходити щось абсолютно нове в багатьох інших галузях життєдіяльності людини).

STEM-проєкт – це групова навчально-пізнавальна, творча ігрова діяльність вихованців, яка має загальну мету, методи, засоби діяльності, та передбачає інтеграцію трьох і більше STEM-дисциплін, які спрямовані на досягнення загального практичного

результату. STEM-проект надає можливість здобути та узагальнити знання з основних STEM-дисциплін на основі дослідницького пошуку в освітньому процесі позашкільної освіти.

Реалізація STEM-проекту передбачає використання ресурсів за певних умов: інтеграції STEM-дисциплін (математика, фізика, біологія, географія, хімія, економіка, інформатика) та принципів: науковості, індивідуальності, розвитку, дослідницької спрямованості, пізнавальної активності, практичної спрямованості, комунікабельності.

Основними вимогами до планування та реалізації освітнього STEM-проекту в умовах гурткової роботи у закладі позашкільної освіти є наступні:

- визначення проблеми або задачі, що для свого вирішення потребує інтеграції різних сфер знань і використання дослідницького підходу;

- проблема має бути актуальною на період її розв'язання чи в найближчому майбутньому, що визначається практичною, теоретичною, пізнавальною значущістю отриманих результатів;

- передбачається використання дослідницьких і проектних методів;

- переважає самостійна (індивідуальна, групова) діяльність;

- обов'язковим є дотримання структури проекту із зазначенням поетапних результатів його виконання;

- робота над проектом здійснюється за попередньо розробленим планом і відповідно до етапів виконання проекту;

- результати мають пізнавальну, теоретичну та практичну значущість;

- результати характеризуються новизною та оригінальністю;

- результати є обов'язково практико спрямованими з можливістю комерційної реалізації;

- важливим є дотримання цілісності структури, систематичності та системності в плануванні та реалізації (поетапності виконання) проекту.

Впроваджений у закладі позашкільної освіти STEM-проект має спеціальні ознаки, які відрізняють його від інших форм впровадження STEM-напряму в освіті. Він унікальний в організації та реалізації, характеризується логічним поєднанням дослідницьких і проектних підходів; має чітко встановлені

часові межі реалізації проекту, обмеженість у часі та чітко встановлений початок і кінець; чіткість та конкретність у постановці цілей, прогнозуванні результату. Під час реалізації проекту відбувається інтеграція знань в галузях STEM-напряму, що дає змогу розширити рамки пошуку розв'язання проблеми. Проект має бути оригінальним, тобто незалежним від інших проектів та мати обмеження кола впливу на предмет проекту. Основною метою реалізації проекту є отримання нових знань (об'єктивних або суб'єктивних), а освітня мета проекту завжди полягає в отриманні суб'єктивно нових знань для учасників, проте не виключає отримання об'єктивно нових знань для соціуму.

Реалізація STEM-проекту відбувається через детальне планування з визначенням проблематики, мети та постановки задач, а також передбаченням основного результату на кожному з етапів:

I. Мотиваційний етап, що передбачає формування цікавості до певного кола проблем; визначення проблеми STEM-проекту; підвищення рівня пізнавального інтересу до розв'язання проблемних задач; сприяння креативному підходу.

II. Підготовчий етап, під час якого відбувається формування проектної групи, організовується «мозковий штурм», процес генерації ідей; підбір керівників і виконавців проекту; колективне обговорення теми проекту та її формулювання; колективне (індивідуальне) визначення мети та постановка завдань STEM-проекту; планування та розробка структури дослідження.

III. Етап планування, на якому планується графік реалізації проекту та уточнення термінів; розподіл задач між групами або окремими виконавцями із зазначенням термінів їх виконання; обговорення можливого результату; підбір методів дослідження відповідно до поставлених задач.

IV. Організаційно-дослідницький (технологічний) етап, де відбувається детальний інформаційний пошук; теоретичне дослідження проблеми; здійснення аналізу інформаційних джерел і синтез інформації; оформлення теоретичних результатів та експериментальних даних.

V. Етап представлення результатів, що характеризується підготовкою результатів до представлення; оформлення готової роботи відповідно до визначених норм

і правил; підготовка до публічного виступу; самооцінювання результатів діяльності; критична самооцінка результатів; оцінювання внеску кожного; об'єктивний аналіз і критика (аргументована) зауважень та пропозицій, отриманих в процесі дискусії під час представлення результатів; плани на майбутнє.

Відділ STEM-освіти КЗ «ЗОЦНТТУМ «Грані» ЗОР має всі можливості, що дозволяють вихованцям вести проектно-дослідницьку діяльність та втілювати свої ідеї в реальність: обладнання для навчання робототехніці; конструювання та моделювання; цифрові лабораторії для навчання інжинірингу; унікальні модифіковані та адаптовані навчальні програми; авторські методичні та дидактичні комплекси до програми «Основи програмування для дітей молодшого шкільного віку»; комплекси LEGO; програми ARDUINO, PYTHON, WEB- програмування, LEGO- конструювання, SCRATCH.

Розробка проєктів у гуртках відділу – є одним з найважливіших елементів розвитку громадянських знань і вмій, прояв власної активної позиції. Робота над проєктом дає вихованцеві змогу відчувати значущість своєї діяльності, пов'язати й співвіднести загальні знання, уміння та навички, отримані на заняттях із реальним життям. Беручи участь у реалізації проєктів, вихованці конкретними справами проявляють свою громадянську позицію, відповідальність, виховують такі якості, як цілеспрямованість, послідовність, наполегливість, уміння відстоювати власну думку, доводити розпочату справу до кінця.

У процесі впровадження STEM- проєктів в діяльність закладу позашкільної освіти у вихованців формується певний досвід:

- визначати коло актуальних проблем сьогодення та здійснювати їх аналіз;
- виокремлювати та формулювати актуальні проблеми;
- висувати гіпотези щодо розв'язання обраної проблеми;
- визначати мету та завдання дослідження;
- формулювати задачі для розв'язання обраної проблеми;
- здійснювати планування діяльності та визначати пріоритетність цілей;
- проводити інформаційний пошук, відбір та аналіз даних у межах обраної проблематики;

➤ підбирати ефективні методи дослідження та використовувати нові технології фіксації та обробки даних (цифрові);

➤ планувати та здійснювати теоретичне й експериментальне дослідження;

➤ моделювати та прогнозувати рішення;

➤ знаходити нові конструктивні рішення, винахідницькі ідеї;

➤ представляти результати дослідження у будь-якій формі;

➤ здійснювати самоаналіз та рефлексію (аналіз успішності та результативності розв'язання проблеми в межах навчального STEM-проєкту та власної діяльності);

➤ здатність працювати в колективі;

➤ вміння розподіляти обов'язки;

➤ дискутувати, аргументувати власну точку зору, відстоювати власну позицію;

➤ сприймати іншу думку задля досягнення спільної мети.

В організації STEM-проєкту вагому роль відіграє педагог-наставник, який окрім мети самого STEM-проєкту закладає педагогічну мету, що загалом полягає в опануванні новими знаннями у процесі практичної діяльності. Під керівництвом педагога, у процесі виконання STEM-проєкту вихованці засвоюють технологією проектної діяльності та методи дослідницького пошуку. Діяльність педагога пов'язана з формуванням STEM-компетентності, яку можуть набути вихованці в процесі STEM-проєкту, але водночас педагог сам потребує нових знань та навичок, пов'язаних із реалізацією STEM-напрямку в освіті.

З метою впровадження методу STEM-проєктів в освітній процес КЗ «ЗОЦНТТУМ «Грані» ЗОР, спрямованого на активізацію технічної творчості вихованців, залучення їх до розв'язування винахідницьких задач, а також підвищення якості й результативності освітнього процесу, було розроблено систему педагогічних дій:

Опрацьовано науково-методичну літературу з метою дослідження понять «STEM – освіта», «STEM – проєкти» та «STEM – технології», методологія їх реалізації в практичній діяльності.

З усіма учасниками освітнього процесу було проведено соціологічні дослідження щодо рівня якості STEM – освіти, як у гуртку «Основи робототехніки та комп'ютерного моделювання», так і в КЗ «ЗОЦНТТУМ «Грані» загалом.

Рекомендовано використання методу STEM-проектів під час організації та проведення обласного конкурсу проектів з робототехніки «Роботи на службі Збройних Сил України» та вдосконалення навичок створення інших науково-технічних проектів з їх публічним представленням.

Створено умови для поглибленого вивчення інформаційних технологій, професійного самовизначення вихованців, розвитку інноваційних напрямів STEM – освіти, популяризації науково-технічної творчості, стимулювання розвитку інженерного мислення під час організації та проведення відкритого обласного конкурсу з інформаційних технологій для дітей та учнівської молоді «IT_TEEN_ZP».

Грунтовно розроблено та організовано методичний супровід організації та впровадження STEM-проектів в освітню діяльність закладу позашкільної освіти, визначено конкретні форми й методи розв'язання цього питання, створено методичні розробки з означеного питання, розроблено методичні рекомендації.

Отже, практика залучення вихованців до технічної творчості завдяки впровадженню методу STEM-проектів доводить, що ця тема є актуальною на сьогоднішній час і успішно може бути використана не тільки на етапі модернізації освітньої системи держави, а і під час повоєнного відновлення України після перемоги.

Список використаних джерел

1. Василяшко І., Білик Т. Упровадження STEM-навчання: відповідь на виклик часу. Управління освітою. 2017. № 2. С. 26 – 32.
2. Глосарій термінів STEM-освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://ontology.inhost.com.ua/index.php?graph_uid=1347.
3. Засоби та обладнання STEM. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imzo.gov.ua/stem-osvita/zasobi-ta-obladnannya-stem/>
4. Лопушанська Г. Метод проектів у контексті сучасної освіти. // Директор школи, 2010 - №18.
5. Патрикеева О.О. STEM-освіта: умови впровадження у навчальних закладах України / О.О. Патрикеева, О.В. Лозова, С.Л. Горбенко // Управління освітою. – К., 2017. - С. 28-31.
6. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпучіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. – 80 с.
7. Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 навчальний рік
8. Лист ІМЗО № 21.1/10-1470 від 13.07.17 року. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/ (Дата звернення 13.12.2022)

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОБОТІ ВИХОВАТЕЛЯ

Лук'яненко Наталія Анатоліївна

*кваліфікаційна категорія «Спеціаліст вищої категорії»
вихователь Центру розвитку дитини «Сонечко»*

сmt Дрaбів Дрaбівської селищної рaди

Анотація. У статті представлений досвід роботи з впровадження інформаційно-комунікативних технологій в освітній процес та використання гаджетів з метою здобуття, закріплення знань, вміннь, навичок дітей, розв'язування пізнавальних та творчих завдань.

Метою статті є: представлення досвіду з використання інформаційно-комунікативних технологій для навчання, розвитку та виховання дітей дошкільного віку.

Перспектива подальшого розвитку: поширення набутого досвіду серед вихователів інших закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу.

Сучасний період розвитку суспільства характеризується сильним впливом на нього інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які проникають в усі сфери людської діяльності, забезпечують поширення інформаційних потоків у суспільстві і утворюють глобальний інформаційний простір. Зараз в Україні йде становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий інформаційно-освітній простір. Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу, пов'язаними із внесенням коректив у зміст технологій навчання, які повинні бути адекватними сучасним технічним можливостям і сприяти гармонійному входженню дитини в інформаційне суспільство.

Система сучасної дошкільної освіти потребує постійного впровадження інноваційних технологій в освітній процес. Комп'ютерні технології покликані стати невід'ємною частиною цілісної освітньої ефективної взаємодії учасників освітнього процесу: дітей, педагогів, батьків. Впровадження комп'ютерних технологій в освітню сферу дозволяє дитині стати повноправним членом інформаційного суспільства. Граючись у комп'ютерні ігри, дитина краще розвивається, може набагато легше опанувати літературу, українську та

іноземні мови, навчитися розв'язувати задачі. Комп'ютерні ігри допомагають реалізувати дитячі мрії про реалістичний світ.

Володіння новими інформаційними технологіями допомагають мені почуватися комфортно в нових соціально економічних умовах.

Використання на заняттях комп'ютера, мультимедіа, гаджетів та інших технічних засобів з метою виховання і розвитку творчих здібностей дитини, формування її особистості, збагачення інтелектуальної сфери дошкільника дозволяють розширити мої можливості. Діти із задоволенням працюють на таких заняттях, активно включаються у виконання завдань, так як технічні засоби дозволяють включати в процес виховання і звук, і дію, і мультиплікацію, що підвищує інтерес і увагу дітей.

Комп'ютер для мене став потужним технічним засобом навчання дітей. У багатьох іграх та програмах присутні елементи новизни, сюрпризності, незвичності, в них використовуються засоби заохочення, що так любляють діти. Застосування комп'ютерів, мультимедіа та інформаційних технологій у якості дидактичних засобів використовую для підвищення мотивації та індивідуалізації навчання, розвитку творчих здібностей дітей та для створення благополучного дошкільного емоційного фону. Використання мультимедіа у навчанні не тільки збільшує швидкість передачі інформації дітям та підвищує рівень її засвоєння, а й сприяє розвитку таких процесів як увага, пам'ять, мислення, уява, мовлення, розвиває почуття кольору, композиції, бере участь у інтелектуальному, емоційному та моральному розвитку дітей.

Я застосовую комп'ютерну техніку на різних видах і типах занять. Використовую програми «Жива математика», «Грамота», «Довкілля», які допомагають виявити рівень знань дітей.

Важливу роль у освоєнні дитиною дошкільного віку комп'ютера відіграє вихователь.

Використання комп'ютерних технологій робить заняття цікавішим, яскравість сюжету захоплює малюків.

В своїй роботі, використовуючи комп'ютерні програми і ігри, допомагаю дошкільнятам стати активними суб'єктами навчально-виховного процесу. За допомогою комп'ютерних програм навчаю дітей розпізнавати, розрізняти, називати форму, розмір, колір предметів, ознайомлюю з кількісними співвідношеннями, числом, цифрою, з просторовими поняттями, а також розширюю і уточнюю уявлення дитини про навколишній світ, розвиваю мислення, уяву, мовлення, збагачую словниковий запас тощо.

Сучасні комп'ютерні технології надають величезні можливості для розвитку процесу освіти. Дитяча природа вимагає наочності. Зараз це вже не схеми, таблиці і малюнки, а ближча дитячій природі гра. Наочність матеріалу підвищує його засвоєння, тому що задіяні всі канали сприйняття дітей – зоровий, механічний, слуховий та емоційний.

Робота дитини за комп'ютером допомагає мені краще зрозуміти бажання дитини. У своїй роботі я застосовую нові методи навчання, спираючись на зацікавленість дітей, яку бачу під час роботи за комп'ютером.

Правильне використання комп'ютерних технологій у дошкільних навчальних закладах потребує застосування комп'ютерних програм. Слід відрізнити комп'ютерні програми та комп'ютерні ігри.

У багатьох іграх та програмах присутні елементи новизни, сюрпризності, незвичності, в них використовую засоби захоплення, що так люблять діти, а найбільше любляють використання електронних фізкультурхвилин. Новизна комп'ютера та інтерактивного обладнання відображаються в розширенні та збагаченні змісту знань, умінь та навичок дитини, в інтенсифікації створення структурних комплексів інтелектуального та мотиваційно-емоційного характеру, у зміні динаміки процесу психічного розвитку.

Комп'ютерні ігри зазвичай є розвивальними програмами.

Навчальна гра має подвійний зміст: ігровий – реалізація творчого задуму та одержання дитиною винагороди; навчальний – придбання знань, умінь і навичок за допомогою діяльності за заданими правилами. Застосовуючи на заняттях комп'ютерні ігри, допомагаю дитині зрозуміти, що на

екрані присутнє зображення речей, а не реальні речі. У процесі гри дитина подорожує за певним сюжетом, що супроводжується яскравими зображеннями відомих дитині персонажів, завдання з кожним кроком ускладнюються. Дитину це захоплює, їй цікаво, що буде далі, вона хоче виграти. Саме завдяки цьому дитина стає зосередженою, такі програми розвивають увагу.

Розвиваючі комп'ютерні ігри роблять позитивний вплив на цілий ряд психічних процесів дитини. За допомогою розвиваючих комп'ютерних ігор дитина вчиться:

- мислити логічно і включати розсудливу діяльність;
- запам'ятовувати досить великі обсяги інформації;
- розвивати дрібну моторику рук і очей;
- розвивати образне мислення;
- бути зібраним і уважним у потрібні моменти;
- розвивати просторове мислення.

Граючи в розвиваючі ігри, діти вчаться продумувати свої дії, замислюватися над тим, до чого вони приведуть, тобто робити приблизні прогнози, засвоювати і узагальнювати велику кількість інформації. Важливо також, що за допомогою логічних ігор дитина вчиться шукати різні шляхи вирішення завдання і швидше освоює багато понять.

Розвиваючі ігри можуть бути дуже різноманітними, розрахованими на різний вік і характер дитини. Певна гра тренує якісь конкретні навички, тому уважно вибираю іграшку, в залежності від завдання, яке хочу поставити дитині. Існують також ігри для дівчаток та хлопчиків, в яких враховуються особливості їхньої психіки.

Ігри вибираю помірної складності і поступово пропоную більш важкі завдання. Для рухливих непосидючих дітей переважніше ігри коротші і подинамічніші. Спокійним дітям пропоную більш довгі гри.

Важливим є і той факт, що комп'ютер зрівнює можливості дітей, тобто навіть діти з недостатнім рівнем розвитку можуть добре опанувати навчальний матеріал, а іноді в комп'ютерних іграх саме вони стають переможцями. Це пояснюється тим, що весь сюжет комп'ютерних програм є захоплюючим, дитина отримує позитивні емоції, а прагнення до перемоги стимулює ігрові дії і сприяє точному і швидкому проходженню гри.

Якщо дитину не цікавить певний вид

занять, то помічником тут може стати саме комп'ютер. Потрібно підібрати комп'ютерну програму, яка відповідає змісту традиційного курсу навчання. Дитина буде грати в цікаву гру, а разом з тим, набувати відповідних навичок. При правильному використанні в комплексі традиційних занять і комп'ютерних програм в дитини з'являється підвищений інтерес до даного виду занять.

В своїй роботі використовую програму «Математика», яка дає можливість перевірити отримані знання та програму «Мозаїка», за якою діти вчать за допомогою комп'ютера малювати геометричні фігури, вибирати кольори.

Сучасні комп'ютерні технології дозволяють мені навіть без професійних навичок роботи за комп'ютером застосовувати його в навчально-виховному процесі дитячого садка. В більшості програм передбачено і робота з диску. Диск загрузається автоматично і завдання з'являються на екрані. Отже, для того щоб використати бажану комп'ютерну програму необхідно лише знати як включається комп'ютер та мати елементарні навички роботи з клавіатурою та маніпулятором «Миша».

Гаджети для дітей дошкільного віку є і добрим другом, партнером у грі, і терплячим вчителем, справедливим суддею, надійним помічником в оволодінні мистецтвом творчого мислення. У своїй роботі я використовую низку комп'ютерних програм-ігор «Жабеня», «Зоряні пірати» (спрямовані на розвиток логічного мислення, швидкість реакції, уваги, спостережливості), «Лінгвістон», «Місто пригод» (ігри, що дозволяють «подорожувати», розвивають пам'ять, здатність швидко зорієнтуватися в просторі), авторських програм «Правила руху» (вивчення геометричних фігур), «Розмова по телефону» (лабіринт, що розвиває вміння відстежити маршрут), «Розфарбуй прапори» (виробляє навички комбінаторики).

Комп'ютерні програми повинні враховувати вікові особливості дітей. Навчальні програми повинні зберігати елементи гри. Діагностуючі комп'ютерні програми краще використовувати у старшій групі. Для дітей молодшого дошкільного віку комп'ютерні програми мають бути розвивального змісту, побудовані за сюжетом казки. Завдання ускладнюються, але зберігається врахування

вікових особливостей до кінця гри.

Гаджети –помічники у навчанні. Електронні пристрої здатні зберігати в собі цілу бібліотеку. Електронна книжка допомагає дитині отримувати нові знання так само, як і звична паперова. До того ж, не потрібно нести важку добірку книг з бібліотеки і назад. Досить завантажити цікаву книгу з Інтернету. Батьки можуть привчити дитину до того, що Інтернет – джерело корисної інформації, а не тільки джерело ігор.

Велику кількість можливостей для використання в освітньому процесі надають ноутбук і планшет. Їх застосовують у роботі з вихованцями середнього та старшого дошкільного віку. За допомогою ноутбука і планшета дошкільники можуть:

знайти необхідну інформацію в голосовому режимі;

організувати колективний або індивідуальний перегляд відеоматеріалів за обраною темою;

Дошкільники, які не вміють набирати текст, можуть скористатися **пошуком інформації в голосовому режимі**. Для цього існує команда «О'кей, Google», яка переводить застосунок Google в режим керування голосом. Дитина має лише озвучити, про що вона хоче дізнатися. Застосунок надає відповідь з мережі інтернет в режимі реального часу.

Голосовий режим **стимулює правильну вимову**, формує в дитини вміння формулювати запит і самостійно знаходити потрібну відповідь.

Застосовуючи планшети з навчальними та розвивальними програмами, в своїй роботі, допомагаю дитині виконувати різноманітні завдання, контролювати, аналізувати свої дії, виправляти помилки.

Використання на заняттях з дітьми мультимедійних презентацій дає мені можливість оптимізувати педагогічний процес, індивідуалізувати навчання дітей з різним рівнем пізнавального розвитку і значно підвищити ефективність педагогічної діяльності.

Сьогодні комп'ютер здатний маніпулювати звуком і відео для досягнення спецефектів, синтезувати і відтворювати звук і відео, включаючи анімацію та інтеграцію всього цього в єдину мультимедіа-презентацію.

Мультимедійна презентація – набір

кольорових слайдів, оформлених засобами інформаційних технологій та призначених для розкриття певної теми. Доведено, що людина запам'ятовує 20% почутого і 30% побаченого, і більше 50% того, що вона бачить і чує одночасно. Таким чином, полегшення процесу сприйняття і запам'ятовування інформації за допомогою яскравих образів – це основа будь-якої сучасної презентації.

Комп'ютер дозволяє створити умови для підвищення ефективності процесу навчання, розширює вікові можливості навчання.

Такі мультимедіа як слайд, презентація або відео презентація вже використовують протягом тривалого часу. Для залучення більшої кількості дітей та з метою збільшення зображення, користуюся мультимедійною дошкою.

На мою думку, комп'ютерні програми слід використовувати комплексно. Для цього необхідна співпраця вихователя і батьків.

Обов'язковим напрямом є робота з батьками. Батьківські збори проводяться саме в комп'ютерному класі, де демонструються комп'ютерні програми, фрагменти занять.

Часто батьки дітей дошкільного віку вдома використовують комп'ютерні ігри, які не відповідають віку дітей: вони є агресивними, з негативними героями (зомбі, привиди, мисливці), включають сцени насильства і використання зброї. Тому необхідно вчасно провести бесіду з батьками дітей про використання комп'ютерних ігор вдома. Знайомлю їх з програмами, які використовуються в дошкільному навчальному закладі, які планується використати в майбутньому та обговорюємо можливі варіанти використання комп'ютерних розвивальних ігор в домашніх умовах.

Висновки.

Підводячи підсумки, можна зробити наступні висновки, впровадження ІКТ в освітній процес ДНЗ дозволяє робити заняття

привабливими, сучасними завдяки дизайну представленої інформації;

- комп'ютерні технології допомагають закріплювати знання, вміння, навички дітей, розв'язувати пізнавальні та творчі завдання;

- використання ІКТ дає можливість моделювати, вирішувати різні проблемні ситуації;

- допомагає перевірити правильність відповідей дітей, виконання завдань за допомогою екрану;

- використання мультимедіа у навчанні не тільки збільшує швидкість передачі інформації дітям та підвищує рівень її засвоєння, а й сприяє розвитку таких процесів як увага, пам'ять, мислення, уява, мовлення, розвиває почуття кольору, композиції, бере участь у інтелектуальному, емоційному та моральному розвитку дітей.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник: А.М.Богущ. – К.: Освіта, 2021.

2. Мотурнак Є.В.. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у дошкільному навчальному закладі [текст] / Євген Потурнак // Практика управління дошкільним закладом. – 2012. – № 5. – С. 30–35.

3. Домрачев В. Про класифікації комп'ютерних освітніх інформаційних технологій / В.Г. Домрачев, И.В. Ретинская // Інформаційні технології – № 6. 1998.

4. Морзе Н.В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій / Н.В. Морзе – К.: Видавнича група ВНУ, 2008. – 352 с.

5. Іванова О. Підвищення інформаційно-комп'ютерної компетентності педагогів// Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. - №2. – С. 22 – 30.

6. Інформаційні технології в навчанні. – К.: Видавнича група ВНУ, 2006. – 240 с.

АНАЛІЗ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Олег Васильович ДЕНИСЮК

*Доцент кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки
Національної академії Служби безпеки України*

Олена Іванівна ЯЦУКНЕНКО

*старший викладач кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки
Національної академії Служби безпеки України*

Стаття присвячена аналізу результатів соціологічного дослідження серед студентів Національної академії Служби безпеки України, проведеного з метою визначення стану додержання майбутніми співробітниками Служби безпеки України принципів здорового способу життя для збереження і зміцнення власного здоров'я, а також удосконалення виховної роботи щодо впровадження принципів здорового способу життя серед співробітників Служби безпеки України для забезпечення їх професійного довголіття.

Ключові слова: студенти, Служба безпеки України, Національна академія, здоровий спосіб життя.

Постановка проблеми. Упродовж останніх років в Україні спостерігається суттєве зниження здоров'я студентської молоді на тлі економічної та екологічної криз, карантину та воєнного стану, а також падіння духовно-культурних цінностей. Формування здоров'я залежить від взаємодії фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку особистості для забезпечення ефективної адаптації до навколишнього середовища і самореалізації. Набуття студентською молоддю необхідних знань та свідоме сприйняття значущості додержання принципів здорового способу життя є шляхом збереження та зміцнення здоров'я, подовження якісної тривалості життя, повноцінного виконання біологічних та соціальних функцій. Закріплення навичок щодо здорового способу життя, збереження і зміцнення здоров'я, бездоганне виконання заходів безпеки є важливою складовою успішного виконання професійного обов'язку співробітниками Служби безпеки України.

Загальновідомо, що ефективним засобом збереження і вдосконалення фізичного здоров'я є додержання принципів здорового

способу життя. Серед факторів, що визначають ризик для здоров'я вагоме місце в ряді інших факторів припадає на додержання здорового способу життя (ЗСЖ) та складає – 49–53%, ще 17–20% припадає на вплив зовнішнього середовища, 8–10% на доступність і якість діяльності системи охорони здоров'я, а 17–26% визначаються спадковістю людини [1]. Проведені дослідження щодо позитивного впливу чинників ЗСЖ на рівень фізичного стану молоді [2–4], є очікуваними та актуальними, враховуючи те, що значна кількість студентів Національної академії Служби безпеки України у подальшому проходить військову службу або зараховується до складу офіцерів запасу Служби безпеки України.

Актуальність додержання ЗСЖ стає ще більш значною, враховуючи те, що за даними Міністерства охорони здоров'я України, у 50% випускників середніх шкіл і гімназій спостерігаються функціональні відхилення в діяльності різних систем організму. Якщо аналізувати стан окремих систем організму молоді, то у 67% з них визначаються функціональні відхилення у роботі серцево-судинної системи, у 33% – різні ступені нервово-психічних розладів, у 17% – захворювання органів травлення, а у 10% – захворювання ендокринної системи. Наведені обставини негативно впливають на стан фізичної підготовленості вступників до закладів вищої освіти (ЗВО), в тому числі військових.

Встановлено, що понад 50% студентів, які поступають до ЗВО України, мають незадовільний фізичний стан, 30% молоді студентського віку мають рівень фізичного розвитку «нижче середнього». Вагома частина студентів має виражені відхилення від середніх стандартів фізичного розвитку, а саме за рахунок зниження показників м'язової сили у 9% юнаків і 24%

дівчат; життєвої ємності легенів – у 33% юнаків і 76% дівчат; підвищені показники надлишкової ваги припало на 13% дівчат і 4% юнаків [5]. При цьому констатується, що нині на здоров'я молоді у підлітковому та юнацькому віці все помітніше впливають фактори, дія яких призводить до зниження фізичного і підвищення нервово-психологічного навантаження, інформаційного перевантаження, стрімкого поширення серед молоді шкідливих звичок.

Отже, впровадження принципів ЗСЖ серед молоді є нагальною проблемою сьогодення, вирішення якої повинно позитивно вплинути на збереження генофонду нації, а також на забезпечення національної безпеки і обороноздатності держави.

Виходячи з цього, особливої актуальності набуває проблема додержання принципів ЗСЖ серед співробітників Служби безпеки України, оскільки характер їх роботи пов'язаний зі значними психоемоційними і фізичними навантаженнями. Починати вирішування цієї проблеми, на нашу думку, необхідно з етапу підготовки майбутніх співробітників спецслужби, тобто з періоду їх навчання у Національній академії Служби безпеки України. Проте слід відзначити, що питанню додержання принципів ЗСЖ серед студентів Академії до останнього часу не приділялось достатньої уваги, що унеможлиблює розробку науково обґрунтованих організаційно – методичних заходів в цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Станом на сьогодні «здоровий спосіб життя» продовжує залишатись об'єктом теоретичних дискусій вчених. Поняття здорового способу життя умовно можна поділити на два напрямки. Перше – активні його форми, коли людина своїми діями створює умови гарного стану свого здоров'я і забезпечує власну безпеку. Друге – людина намагається не допустити утворення звичок, що негативно впливають на її здоров'я.

Так, Д.О. Ізуткін зазначив, що «здоровий спосіб життя – це способи активної біосоціальної життєдіяльності людей, які в максимальному і безпосередньому ступені зміцнюють індивідуальне і суспільне здоров'я за наявності сприятливих соціальних і природних умов» [6]. Є.Г. Жук розглядає здоровий спосіб життя в іншому аспекті. Відповідно до його концепції здоровий спосіб життя – це «усвідомлене в своїй необхідності постійне

виконання гігієнічних правил зі зміцнення та збереження індивідуального і суспільного здоров'я, як основи високої й тривалої працездатності, що поєднується з розумним відношенням до навколишнього природного та соціального середовища» [7].

На думку В.І. Дубровського здоровий спосіб життя в якості типових та суттєвих для даної суспільно-економічної формації форм життєдіяльності людей, що базуються на науково обґрунтованих санітарно-гігієнічних нормативах, має наступну функціональну спрямованість:

- зміцнює адаптивні можливості організму людини, що сприяють повноцінному виконанню ним соціальних функцій і досягненню активного довголіття;

- зберігає і зміцнює здоров'я людей, яке, у свою чергу, є передумовою існування та розвитку інших сторін способу життя;

- сприяє повноцінному виконанню людиною її соціально-біологічних функцій.

Р.Є. Могилянською виділено три основних компоненти здорового способу життя: об'єктивні суспільні умови; конкретні форми життєдіяльності, що дозволяють реалізовувати здоровий спосіб життя; система ціннісних орієнтацій, що направляють свідому активність людини.

Що стосується співробітників Служби безпеки України то головним підходом до профілактики та зміцнення їх здоров'я на сьогодні є медичний підхід, заснований на диспансеризації всього особового складу. Проте в існуючих реаліях ця технологія на практиці не завжди спрацьовує з багатьох причин, а саме:

- виникає потреба у залученні значної кількості засобів (фахівців та спеціальної апаратури, що не всюди можливо за економічних умов) для виявлення можливо більшого числа хвороб під час проведення диспансерного спостереження;

- орієнтації керівників органів і підрозділів СБ України та медичних працівників на діагноз (констатацію факту захворювання), а не на його прогноз (а значить і попередження), що в свою чергу зменшує профілактичну складову диспансеризації;

- поширення суперечливої думки про те, що травматизм або спалахи групових інфекційних захворювань обумовлені тільки недбалством начальників і лікарів, і ніяким чином не стосуються хибної поведінки

військовослужбовців, їх індивідуально-психологічних і соціальних особливостей.

Все це спонукає потребу в перенесенні центру уваги від вузько медичних аспектів гігієни та профілактики до психолого – педагогічних з конкретними технологіями з акцентами на впровадження принципів здорового способу життя вже на рівні підготовки майбутніх співробітників Служби безпеки України.

Цей напрям переслідує мету включення у сферу здоров'я кожного студента, шляхом засвоєння соціального досвіду щодо ЗСЖ, а саме: стереотипів, цінностей і норм, пов'язаних зі здоров'ям, методик та взірців поведінки самозбереження, з наступним відтворенням цього у особистому способі життя як в умовах повсякдення, так і в подальшій роботі та військовій службі.

Дослідженнями багатьох вчених доведено, що здоровий спосіб життя залежить від об'єктивних суспільних умов, соціально-економічних чинників; конкретних форм життєдіяльності, соціально-економічних факторів, що дозволяють вести ЗСЖ в основних сферах життєдіяльності: навчальної, трудової, сімейно-побутової, дозвілля[8].

Однією із складових ЗСЖ, яка має непересічне значення для збереження здоров'я і пов'язаного з ним професійного довголіття співробітника, вважається його фізична активність, яка забезпечується за рахунок занять фізичною культурою і спортом. Проте вивченню питання додержання принципів здорового способу життя серед студентів Національної академії Служби безпеки України як основи подальшого удосконалення виховної роботи і фізичної підготовленості до останнього часу не приділялось потрібної уваги. Вивченню цього питання і була присвячена наша наукова робота.

Метою статі є дослідження стану додержання студентами Національної академії Служби безпеки України здорового способу життя та причин, що перешкоджають його реалізації для подальшого удосконалення освітнього та виховного процесу.

Відомо, що визначальним етапом формування компетентності є визначення її існуючого стану. З цією метою, з використанням розробленої нами анкети, було проведено анонімне соціологічне опитування студентів першого курсу, що вступили до Академії

у минулому році, і п'ятого курсу, який є випускним.

Питання анкети були сформульовані таким чином, що отримання відповідей на них дозволило визначити стан обізнаності і додержання студентами принципів здорового способу життя.

Статистична обробка даних, отриманих в процесі анкетного опитування, проводилась з використанням комплекту прикладних програм «Статистика 10».

Виклад основного матеріалу. Перша група питань анкети була присвячена самооцінці студентами стану свого здоров'я.

Було встановлено, що 18% студентів першого курсу оцінюють його як завжди добре, 68% – як скоріше добре, ніж погане, 8% – як скоріше погане, а 6% – як останнім часом погане. Інше співвідношення цих показників визначено при дослідженні студенти п'ятого курсу. Так, 44% вважали своє здоров'я завжди добрим, 51% – скоріше добрим, ніж поганим, а 5% скоріше поганим, ніж добрим.

Для об'єктивної оцінки стану здоров'я студентів була проаналізована частота їх захворювань протягом навчального року. Визначено, що 50% студентів першого курсу і 27% п'ятого курсу за цей період хворіли не більше одного разу, відповідно 31 і 50% – не більше двох разів, а 19 і 23% по три рази.

Не зважаючи на те, що студенти п'ятого курсу частіше хворіли, ніж першокурсники, 55% з них майже ніколи не зверталися за медичною допомогою, а займалися самолікуванням, проти 37% студентів першого курсу. Інколи за медичною допомогою до лікарів зверталися 45 і 50% відповідно. Завжди зверталися при захворюванні до лікарів тільки 12% першокурсників.

Відомо, що на імунну систему людини, а значить і її захворюваність, достовірно впливає збільшення фізичної і психологічної напруженості і пов'язаний з ними стан стомленості. Вивчення цього питання дозволило встановити, що тільки 18% студентів п'ятого курсу протягом робочого дня не відчувають себе стомленими, при повній відсутності таких серед першокурсників. В той же час, відповідно 55 і 56% мають це почуття в кінці робочого дня і 18 та 36% ввечері. Цікавим з точки зору планування праці і відпочинку студентів слід вважати той факт, що 9% п'ятикурсників і 18% студентів першого курсу

почували себе стомленими вже перед початком заняття.

Якщо проаналізувати стан стомленості серед студентів протягом навчального року, то можна дійти до висновку, що найбільшу стомленість вони відчували наприкінці семестру (41% п'ятикурсників і 38% першокурсників). Наприкінці навчального року почувують себе стомленими відповідно 22 і 30% студентів, а 23 і 13% після здачі заліків і екзаменів. В якійсь мірі, як показали проведені дослідження, можна говорити і про недоліки в організації відпочинку студентів, оскільки 14% п'ятикурсників почувують стомлення вже на початку навчального року. Теж саме визначається і серед 19% першокурсників, але це можна пояснити значною їх психологічною напругою під час підготовки і здачі Зовнішнього незалежного оцінювання.

Одним із питань анкетного опитування було визначення такого важливого питання для співробітників Служби безпеки України як вміння контролювати свої емоції. Встановлено, що у більшості випадків (73% п'ятикурсників і 63% першокурсників) студенти здатні контролювати свої емоції. Кожен п'ятий з них завжди може це робити, проте 4% п'ятикурсників і 12% першокурсників не завжди можуть контролювати свої емоції.

Друга група питань анкети була присвячена визначенню знань студентів щодо здорового способу життя, а також оцінці його додержання.

Перш за все було з'ясовано, чи заклалися основи здорового способу життя в родині студентів. Встановлено, що в 100% родин першокурсників і 91% родин п'ятикурсників позитивно відносяться до здорового способу життя, а 9% родин п'ятикурсників відносяться до цього байдуже.

Співпадає з вище визначеними положеннями і ступінь обізнаності студентів у необхідності ведення здорового способу життя. Так, 50% п'ятикурсників і 44% першокурсників вказали на свою обізнаність з цього питання, відповідно 44 і 56% студентів вважають, що скоріше вони володіють знаннями щодо здорового способу життя, і тільки 9% студентів п'ятого курсу відповіли, що вони вважають себе мало обізнаними в цій проблемі.

Для уточнення достовірності цієї інформації студентам було задане питання щодо факторів, які вони вважають найважливішими

для збереження свого здоров'я. Відповідь на це питання показала, що студенти володіють знаннями з проблеми збереження здоров'я, оскільки 70% першокурсників і 74% п'ятикурсників вважали, що найголовнішим є спосіб життя. На фактори пріоритетного впливу спадковості, рівня медичної допомоги і екологічного стану довкілля вказали 30% студентів першого курсу і 26% студентів п'ятого курсу.

Відповіді на питання, що студенти розуміють під поняттям «здоровий спосіб життя» дозволили встановити, що кожний п'ятий першокурсник і кожний шостий п'ятикурсник вважали, що перш за все це заняття фізичною культурою і спортом, відповідно 17 і 8% – повноцінне і якісне харчування, 21 і 4% – відсутність шкідливих звичок. Як позитив слід оцінити той факт, що 41% першокурсників і 73% п'ятикурсників впевнено стверджували, що всі перелічені складові у поєднанні між собою узагальнюються поняттям «здоровий спосіб життя».

Подальше було з'ясовано, як же на практиці студенти реалізують свої знання щодо «здорового способу життя». Аналіз практичної реалізації теоретичних положень показав, що тільки кожен третій студент першого курсу і 50% студентів п'ятого курсу повністю дотримуються принципів «здорового способу життя», а відповідно 62 і 45% – тільки частково. Викликає певне занепокоєння той факт, що 7% першокурсників і 5% п'ятикурсників ця проблема поки не турбує.

Оскільки певна кількість студентів висловила думку про негативний вплив шкідливих звичок на здоров'я, то викликає зацікавленість, чому ця проблема все ж існує серед молоді. Отримані результати свідчать, що кожний третій першокурсник і кожний другий п'ятикурсник пов'язують це з особистими проблемами, а відповідно 24 і 40% – байдужістю до власного здоров'я, що можна розцінити недоліками виховної роботи серед студентів. Крім того, при її проведенні слід звернути увагу на той факт, що існування шкідливих звичок серед студентів першого року навчання у 23% випадків пов'язано з бажанням бути «сучасним», а у 20% випадків – під впливом батьків, друзів і знайомих.

Для визначення шляхів удосконалення виховної роботи серед студентів були задані питання стосовно джерел, з яких вони бажали отримувати інформацію про «здоровий

спосіб життя», та що їм заважає його дотримуватись.

За першим питанням відповіді розподілились наступним чином. Так, серед джерел отримання інформації що ЗСЖ перше рангове місце зайняли засоби масової інформації (37% серед першокурсників і 30% серед студентів п'ятого курсу). Другим за значущістю було визначена інформація, яка отримана студентами від викладачів кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки (відповідно 22 і 25% респондентів). Третім за значущістю джерелом студенти вбачають в інформації, отриманої від викладачів спеціальних кафедр в процесі проведення лекцій, семінарських і практичних занять (відповідно 16 і 21% респондентів) та батьків (відповідно 16 і 18% респондентів).

Про те, що заважає студентам додержуватись принципів здорового способу життя, відповіді розподілились наступним чином. Серед студентів першого курсу з основних причин не додержання принципів «здорового способу життя» на перше місце респонденти поставили брак часу (37% відповідей). Друге місце посіли не деталізовані особисті причини (33% відповідей). На третє місце вийшли матеріальні проблеми (26% відповідей), і лише 4% студентів бачать причину в недостатній інформації щодо значення «здорового способу життя» для збереження і зміцнення здоров'я.

Дещо по іншому відповіли на це питання студенти п'ятого курсу. Так, 46% з них не додержання принципів здорового способу життя пов'язують з лінощами і небажанням, 33% респондентів – з браком часу, а 15% студентів бачать причину в існуванні особистих проблем. Тільки 6% вважають, що причиною цього є недостатня інформація щодо значення цієї проблеми для здоров'я та існуючі матеріальні проблеми.

Висновки. Проведеними дослідженнями доведено, що більшість студентів Національної академії СБ України розуміють значення принципів здорового способу життя для збереження свого здоров'я, але у середньому тільки 50% з них їх додержуються. Однією з провідних причин цього явища вони вважають особисті проблеми, а іноді – стан байдужості до власного здоров'я.

Потребує удосконалення існуючий режим праці і відпочинку студентів, оскільки більше 50% з них почувають себе втомленими

в кінці робочого дня, а це, в свою чергу, може негативно вплинути на якість їх самопідготовки до занять на наступний навчальний день. При цьому особливу увагу з цього приводу слід звернути на студентів першого курсу, кожен п'ятий з яких відчуває стан втомленості вже на початку робочого дня. Фахівцям відділу роботи з особовим складом Академії слід звернути увагу на потребу удосконалення системи пропаганди значення додержання принципів здорового способу життя для здоров'я студентів, що забезпечить, у подальшому, тривале професійне довголіття. Доцільно для цієї роботи більш активно залучати фахівців спеціальних кафедр, в навчальних планах яких передбачати висвітлення матеріалів щодо здорового способу життя і його значення для співробітників Служби безпеки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробйов В.І. Складові здоров'я/ В.І. Воробйов.-М.: Інтел, 2002.– 237 с.
2. Апанасенко Г.Л. Медична валеологія/ Г.Л. Апанасенко, Л.А. Попова.– К.: Здоров'я, 2005. – 242 с.
3. Шевчук О.. Основи здоров'я./ О. Шевчук. – К.: Видавництво «Шкільний світ», 2007. –112 с.
4. Бойко О.В. Становлення та розвиток поняття «здоровий спосіб життя» // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: Зб. наук. праць. Книга І./О.В. Бойко. – К.: 2000. – С. 117–124.
5. Карпова І.Б. Фізична культура та формування здорового способу життя: навч. посіб./ І.Б. Карпова, В.Л. Корчинський, А.В. Зотов – К. : КНЕУ, 2005. – 146 с.
6. Новицька О.В. Рухова активність у системі здорового способу життя підлітків/ О.В. Новицька // Теорія і практика фізичного виховання, 2001. – № 12. – С. 76–82.
7. Кузьменко В.Ю. Виховання у підлітків позитивного ставлення до здорового способу життя/ В.Ю. Кузьменко // Наукові записки. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 2002. –№ 4. – С. 102–104.
8. Лещинський Л.А. Бережіть здоров'я/ Л.А. Лещинський. - М., ИНФРА, 2001- 213 с.

ПАТРІОТИЧНИЙ ПРОЄКТ «НАЩАДКИ НЕСКОРЕНИХ» ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Рагзівілл А.А.,

в.о. директора КЗ КОР «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»

Шевченко Л.М.,

*заступник директора з навчально-методичної роботи КЗ КОР
«Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»*

Пахомова А.А.,

*завідувач еколого-натуралістичного відгилу КЗ КОР
«Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»*

Важливою умовою для розвитку сучасного громадянина є дієва система патріотичного виховання.

Заклади освіти області у складний для України час виконують одне із головних завдань – виховання юних патріотів держави, актуальність якого особливо зумовлена часом і подіями в країні. Виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Універсальним комплексним форматом для організації та координації патріотичного виховання дітей та молоді, збереження колективної пам'яті та водночас для роботи з актуальними суспільними процесами, практиками є створення інтерактивно-інформаційних, культурно-освітніх та виховних просторів. Вони можуть функціонувати у форматі патріотичних клубів, мобільних дитячих просторів, патріотичних хабів, які є однією з форм організації освітнього процесу в закладах освіти області відповідно до Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», Указу Президента України від 18 травня 2019 року «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», постанови Кабінету Міністрів України від 09 жовтня 2020 року № 932 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки», Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 року № 673, Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року, затвердженої наказом

Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641», наказу департаменту освіти і науки від 30.05.2022 № 38В «Про удосконалення національно-патріотичного виховання в закладах освіти Київської області у воєнний та повоєнний час».

Основними складовими національно-патріотичного виховання дітей та молоді мають стати громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання.

Єднання українського народу, зміцнення соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави в цілому – стратегічні цілі національного патріотичного виховання молодого покоління.

Метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності. Все це можливе лише за умови усвідомлення молодим поколінням особистої відповідальності за долю своєї країни.

Відтак, патріотичне виховання дітей та молоді стає важливою складовою частиною процесу формування зрілої особистості. Адже патріотизм – одне з найглобальніших людських почуттів, закріплених віками і тисячоліттями, що

поєднує в собі любов до своєї Вітчизни, рідної землі, свого народу, своєї матері, бажання зберегти історично-культурну спадщину і готовність до їх захисту.

В основі системи патріотичного виховання має бути національна ідея як консолідуєчий чинник розвитку суспільства і нації в цілому.

Провідною ідеєю проєкту «Нащадки нескорених» (далі – Проєкт) є формування у дітей та молоді патріотизму, сучасної національної ідентичності, національної гідності, громадянської активності.

Метою Проєкту є активізація національно-патріотичного й громадянського виховання дітей та молоді в закладах системи освіти Київської області у воєнний та повоєнний час, впровадження у практику роботи закладів нових моделей патріотичного виховання дітей з використанням сучасних засобів і технологій.

Основними завданнями Проєкту є:

- активізація діяльності закладів освіти Київської області з впровадження у практику роботи нових моделей патріотичного виховання дітей з використанням сучасних засобів і технологій;

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

- виховання у дітей та молоді поваги до Конституції України, Законів України державних символів – Державного Герба України, Державного Прапора України і Державного Гімну України;

- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника Вітчизни, героя;

- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

- виховання екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, почуття відповідальності за неї як національне багатство, основи життя на Землі;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

- культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

- посилення моральної складової в загальній системі формування у дітей та молоді національної гідності, готовності до виконання громадянських та конституційних обов'язків;

- формування мовленнєвої культури;

- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму;

- розвиток духовності і моральності, утвердження традиційних сімейних цінностей;

- здійснення науково-методичного супроводу реалізації завдань патріотичного та громадянського виховання дітей та молоді Київської області;

- підготовка педагогічних працівників області до реалізації завдань Проєкту;

- створення та наповнення інформаційних ресурсів з питань національно-патріотичного та громадянського виховання.

Розробники Проєкту: департамент освіти і науки Київської обласної військової адміністрації, Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини».

Учасники Проєкту: педагоги, вихованці, учнівська та студентська молодь закладів освіти Київської області; місцеві органи управління; батьківська громадськість; волонтери; військово-вослужбовці; органи місцевого самоврядування; громадські організації; дитячі громадські об'єднання; культурно-освітні установи; заклади системи фізичної культури і спорту, засоби масової інформації.

Термін реалізації Проєкту: 2022–2025 роки

За характеристикою Проєкт є: освітньо-виховний (за кінцевим результатом), масовий (за кількістю учасників), довготривалий (за тривалістю), зовнішній (за характером контактів), домінуючий вид діяльності: патріотичний.

До структури Проєкту входять наступні розділи:

Національно-патріотичні заходи з дітьми та молоддю. Патріотичні творчі активності (флешмоби, акції, конкурси тощо).

Військово-патріотичне виховання учнівської та студентської молоді

Розвиток соціального партнерства й громадянських активностей дітей та молоді (дитячий лідерський рух, волонтерство, реалізація соціальних проєктів, ініціатив тощо).

Туристсько-краєзнавча, науково-дослідницька та екскурсійна діяльність.

Формування екологічної грамотності та популяризація здорового життя (екологічні воркшопи, проєкти, фестивалі, спортивні активності тощо).

Соціально-педагогічне партнерство (інформаційна, просвітницька, методична, соціальна робота у сфері національно-патріотичного виховання).

Реалізація Проєкту передбачає наступні етапи:

➤ пошуково-аналітичний (розроблення Проєкту, підготовка інформаційних, інструктивно-методичних матеріалів; проведення організаційних обласних методико-педагогічних заходів щодо реалізації Проєкту; визначення ресурсів (матеріально-технічних, фінансових та кадрових) для забезпечення реалізації Проєкту);

➤ практичний (організаційно-управлінська діяльність: розроблення інструктивно-методичного забезпечення Проєкту; розроблення ресурсного забезпечення Проєкту (супутніх проєктів, комплексних довгострокових програм тощо); висвітлення роботи з дітьми, учнівською та студентською молоддю в засобах масової інформації, на сайтах закладів освіти, місцевих органів управління освітою; проведення патріотичної, освітньо-виховної та організаційно-масової роботи, організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю та методико-технологічна діяльність: розроблення методичних рекомендацій щодо змісту, форм і методів організації національно-патріотичного виховання з використанням сучасних засобів і технологій у воєнний та повоєнний час; проведення моніторингу процесів посилення національно-патріотичного виховання; психолого-педагогічний супровід усіх форм діяльності закладів освіти);

➤ презентаційний (проведення обласних підсумкових заходів за участю представників Київської обласної військової адміністрації, місцевих органів самоврядування, педагогів, дітей, учнівської та студентської молоді закладів освіти області, батьківської громадськості, громадських організацій; підведення підсумків роботи з реалізації Проєкту; узагальнення та оформлення матеріалів із реалізації Проєкту, презентація результатів проєктної діяльності, висвітлення регіонального досвіду з патріотичного

виховання у фахових виданнях, засобах масової інформації).

Фінансове забезпечення реалізації обласного патріотичного проєкту «Нащадки нескорених» здійснюється на основі сучасної державної політики в галузі освіти та основних напрямів діяльності закладів загальної середньої та позашкільної освіти. Джерелами фінансування є видатки, виділені місцевими бюджетами, а також залучені кошти, що не суперечить чинному законодавству України.

Очікувані результати:

Оновлення змісту навчальних програм гуртків позашкільної освіти.

Впровадження медіаосвіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, всебічно використовуючи її можливості для підвищення рівня медійної та інформаційної грамотності, патріотичної свідомості та критичного мислення учнівської молоді.

Створення та діяльність нових моделей патріотичного виховання дітей та молоді з використанням сучасних засобів і технологій, зокрема військово-патріотичних об'єднань, клубів та гуртків за інтересами, молодіжних та дитячих центрів патріотичного виховання, мобільних дитячих просторів, патріотичних хабів, та інших громадських організацій, які здійснюють патріотичне виховання дітей та молоді.

Розширення напрямів співробітництва закладів освіти області з соціальними інститутами, громадськими, благодійними організаціями та об'єднаннями, органами державного управління, військовими комісаріатами, військовими частинами Збройних Сил України з питань патріотичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді.

Зазначений проєкт «Нащадки нескорених» – це майданчик для безпосередньої та ефективної співпраці дітей, батьків та педагогів, волонтерів, військовослужбовців, громадських організацій щодо патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, особливо в умовах воєнного стану в країні в кожній громаді області.

З метою створення належних умов для пошуку, підтримки обдарованих дітей та розвитку їхніх творчих здібностей протягом 2022 року КЗ КОР «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» проведено близько 200 обласних масових заходів. Враховуючи пріоритетне значення національно-патріотичного виховання в сучасних умовах, завдання обласних заходів з дітьми та учнівською молоддю було відкореговано, обласні проєкти перезавантажено. Також

запроваджено багато нових актуальних ініціатив: проекти «Герої серед нас: сучасні захисники України», «Мій Герой», «Зігриємо наших захисників», «Патріотичний трафік «Разом до перемоги», медіаплатформа «Завдяки тобі» тощо.

Активно долучаються діти області і до традиційних заходів з національно-патріотичного виховання: Всеукраїнської виставки-конкурсу науково-технічної творчості учнівської молоді «Наш пошук і творчість – тобі, Україно!», Всеукраїнського конкурсу робіт юних фотоаматорів «Моя Україно!», Всеукраїнського конкурсу «Український сувенір», Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості «Об'єднаймося ж, брати мої!», Всеукраїнської виставки-конкурсу «Знай і люди свій рідний край».

Універсальним комплексним форматом для організації та координації патріотичного виховання учнівської молоді, збереження колективної пам'яті та водночас для роботи з актуальними суспільними процесами, практиками є створення в територіальних громадах області інтерактивно-інформаційних, культурно-освітніх та виховних просторів.

Одним із пріоритетних напрямів роботи закладів освіти області став волонтерський рух. Вихованці всіх закладів активно долучаються до збору потрібних для військових ЗСУ і ТРО речей, продуктових наборів, різноманітних акцій, мета яких – збір коштів на потреби українських воїнів. Діти виготовляють обереги і малюють мотивуючі листівки для воїнів, надсилають власні вироби на фронт. Напередодні свят колективи закладів позашкільної освіти формують подарункові, продуктові набори і надсилають їх на фронт.

Майже в кожному закладі позашкільної освіти плетуть маскувальні сітки, кікімори для воїнів. На базі закладів створюють мобільні цехи з пошиття різноманітних потрібних для фронту речей.

Заклади позашкільної освіти постійно проводять заходи, спрямовані на допомогу внутрішньо переміщеним особам, людям, які постраждали від війни. Надання тимчасового притулку, одягу, речей, продуктів, залучення дітей ВПО до навчання в гуртках та різних проектів, проведення акцій на підтримку самотнім літнім людям тощо – колективи закладів позашкільної освіти не стоять осторонь проблем інших. Так, у Бориспільському міському центрі туризму та краєзнавства учнівської молоді було створено центр прийому та розподілу внутрішньо переміщених осіб. На базі Центру національно-патріотичного виховання Броварської міської ради діяв волонтерський центр допомоги людям, які

втікають від війни, де їх забезпечували найнеобхіднішим: продуктами харчування, одягом, засобами гігієни та ліками. Фастівська станція юних натуралістів протягом півроку брала участь у Проекті «Мое серденько», який реалізовувався у співпраці ДУ «Центр дитячої кардіології та кардіології МОЗ України», міжнародної громадської організації «Лікарі без кордонів» та Фастівської міської ради, спрямований на допомогу дітям, які постраждали від війни.

Фотозвіти про свою діяльність заклади публікують в соціальних мережах і на офіційних сайтах. Інформація на рівні області поширюється на сторінці і групі КЗ КОР «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» у мережі Facebook під хештегами патріотичних, благодійних акцій, обласних проектів.

Важливою складовою національно-патріотичного виховання є формування екологічної культури та екологічної свідомості учнівської молоді. З цією метою впроваджується обласний освітній соціально-екологічний кластер «Екологічний кластер «EcoWorldKids». В межах проекту постійно проводяться тренінги, майстерки, зокрема, «Жити в стилі «Еко!»», еко-пікніки, ігрові та навчальні заняття тощо. Такі заняття формують екологічну поведінку у вихованців впродовж життя. Набирають обертів новітні еко-практики в контексті реалізації обласних екологічних проектів: еколого-естетичний проект «GreenGeneration», екологічний проект «Краплина до краплини – майбутнє людини», природоохоронний проект «ДжерелоLIFE», еколого-освітній проект «Олександрія екологічна» тощо. Під час літніх канікул у закладах позашкільної освіти Боярської (Центр еколого-натуралістичної творчості «Юннати» Боярської міської ради), Тетіївської (Центр позашкільної освіти Тетіївської міської ради), Фастівської (Фастівська станція юних натуралістів) територіальних громад та КЗ КОР «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» працювали дитячі патріотичні клуби, еко-табори тощо.

Враховуючи зазначене, основні вектори діяльності місцевих органів управління освітою області рекомендовано спрямувати на створення цілісної системи національно-патріотичного виховання, впровадження нових підходів і шляхів до виховання у дітей та молоді патріотизму, сучасної національної ідентичності, національної гідності, громадянської активності з урахуванням особливостей воєнного стану в Україні.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: ДОСВІД США

Василенко Катерина Сергіївна,

*викладач кафедри здоров'я, валеології та медико-біологічних дисциплін
Факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

Сучасний період розвитку України визначається суттєвим зростанням ролі науки та дослідницької діяльності. З огляду на те, що процеси, які відбуваються в суспільстві, характеризуються зростанням ролі наукових знань, актуальним є формування дослідницької компетентності фахівців різних галузей. Необхідність формування даної компетентності підсилюється ще й тим, що постіндустріальний етап (інформаційне суспільство), всі сфери якого перенасичені інформацією, потребує людей, здатних аналізувати, співставляти події і факти, планувати та проектувати власну професійну діяльність, робити висновки, самостійно та швидко приймати рішення, пізнавати ще невідоме.

Виконання важливих завдань, пов'язаних з реформуванням освітньої галузі в Україні, потребує вдосконалення професійної підготовки психолого-педагогічних працівників, зокрема, майбутніх психологів. Тобто формування дослідницької компетентності, а також постійне стимулювання інтелектуального розвитку, потреби в актуальній, цілеспрямованій дослідницькій діяльності, формування відповідних психологічних якостей, є необхідними для сучасної людини в умовах інформаційного суспільства. Зміст освіти поступово стає орієнтованим на розвиток творчих та дослідницьких здібностей студентів, рівень яких у майбутньому визначатиме професіоналізм працівника. Тому зараз відбувається активний пошук нових концепцій та моделей освіти, методів, технологій професійної підготовки майбутніх психологів, які вирішуватимуть завдання щодо формування у студентів педагогічних закладів вищої освіти дослідницької компетентності.

Крім того, у практичній професійній діяльності психолог дуже часто зустрічається з ситуацією, за якої очевидних шляхів вирішення певної проблеми або не існує, або вони не виглядають переконливими. Подібні ситуації вимагають проведення експериментальних досліджень, збору статистичного

матеріалу та аналізу з використанням сучасних методів та інформаційних технологій.

У сучасний період помітно зросла кількість наукових педагогічних досліджень, в яких розглядаються особливості професійної підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти. Дослідженням проблем реалізації компетентнісного підходу в освіті присвячені роботи О. Бермус, М. Жалдака, О. Заблоцької, І. Зимньої, В. Кременя, О. Овчарук, С. Ракова, А. Хуторського та ін. Важливими для дослідження проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх психологів є також дослідження В. Бондаря, Л. Борисенко, Л. Козак., О. Прохорчука, С. Сисоєвої.

Досвід професійної підготовки майбутніх психологів за кордоном має деякі відмінності від українського.

Зарубіжні стандарти професійної підготовки психологів вперше почали інтенсивно обговорюватися в 1949 році. Як зазначають А. Ningdyah, E. Helmes, C. Thompson, G. Kidd і K.M. Greenwood, «деякі вчені та психологи-практики того часу стверджували, що освіта психологів має бути стандартизованою, щоб відповідати вимогам суспільства» [14, с. 150]. До цього часу не було єдиної думки чи узгоджені структури професійної психологічної освіти.

Конференція в Боулдері (США) у 1949 році стала «першою та найвідомішою спробою стандартизації професійної підготовки психологів» [3]. Одним із головних результатів цього була поява моделі «дослідника-практика» (scientist-practitioner model) – першої «спеціальної спрямованої на підготовку професійних психологів освітньої моделі, яка донедавна була стандартною структурою для більшості професійних програм» [11].

Інші освітні моделі професійної підготовки психологів у США були розроблені як альтернативи моделі «дослідника-практика», а саме модель фахівця-практика (practitioner model) та її варіації, модель клінічного дослідника (clinical-scientist model) та модель

професійної підготовки майбутнього психолога на основі компетентнісного підходу (competency-based model).

Розуміння особливостей і відмінностей моделей професійної підготовки майбутнього психолога є важливим, оскільки воно відображає академічну філософію, яка використовується при побудові конкретних освітньо-професійних програм, що, у свою чергу, впливає на характеристики випускників-психологів. Це має особливе значення для викладачів, які здійснюють професійну підготовку майбутніх психологів, а також осіб, які розробляють освітню політику у галузі професійної психологічної освіти.

Основним принципом моделі професійної підготовки майбутнього психолога як дослідника-практика (scientist-practitioner model) є інтеграція наукових і практико-орієнтованих досліджень в освітніх програмах підготовки психологів. Згідно з цією моделлю, ці програми повинні містити науково-методичний (включаючи навчання проведенню досліджень) і практичний компоненти, спрямовані на розвиток практичних навичок. Практичні компоненти викладаються «за допомогою методу стажування або учнівства, тоді як науковий компонент викладається шляхом скерування студентів у проведенні досліджень і написанні звітів про проведені навчально-наукові дослідження» [8].

Незважаючи на те, що спочатку модель дослідника-практика була сформульована для професійної підготовки майбутніх психологів у галузі клінічної психології, «згодом вона також була широко прийнята й в інших галузях психології (тобто педагогічної, консультативної, промислової та організаційної психології)» [4].

Пізніше вченими США також було розроблено декілька варіантів моделі фахівця-практика (practitioner model), таких як: модель практикуючого вченого (practitioner-scholar), вченого-практика (scholar-practitioner) та моделі місцевого клінічного дослідника (local-clinical-scientist).

Всі вищезгадані моделі професійної підготовки майбутніх психологів мають у своїй основі деякі спільні принципи, особливо стосовно акценту на практичній складовій професійної підготовки. Моделі практикуючого вченого (practitioner-scholar) і вченого-практика (scholar-practitioner) розглядаються як взаємозамінні. Ці дві моделі професійної

підготовки приділяють більше уваги науковій діяльності студентів, ніж традиційна модель практиків.

Іншим варіантом моделі фахівця-практика (practitioner model) є розроблена у 1997 році модель професійної підготовки «місцевий клінічний дослідник» (local-clinical-scientist). Її розробка була ініційована Національною радою шкіл і програм професійної психології (NCSPP) [15]. У її основу покладено важливість «локальних» аспектів роботи психолога з клієнтами у наданні психологічних послуг. Локальні аспекти можуть включати особисту та сімейну історію родини клієнта, вплив місцевих соціальних та екологічних факторів, а також особисті проблеми клієнта). Основним принципом цієї моделі професійної підготовки майбутніх психологів є те, що психологи повинні бути чутливими до конкретних потреб своїх клієнтів. Таким чином, згідно з моделлю професійної підготовки «місцевий клінічний дослідник» (local-clinical-scientist), «студентам надаються широкі можливості для практики, щоб надати їм досвід різноманітної психологічної роботи, включаючи соціальні та особистісні проблеми, а також психологічний супровід маргінальних груп населення. Студенти також знайомляться з різноманітними дослідницькими темами та методами дослідження» [17].

Вищезазначені моделі професійної підготовки майбутніх психологів у США класифікуються як моделі на основі змісту освіти (content-based models). Варіанти освітніх моделей в цій категорії визначаються характеристиками змісту освітньої програми, чи то наголос на змісті практики (як це простежується в моделях підготовки фахівців-практиків), пріоритетності наукових аспектів і проведення досліджень (у моделі підготовки клінічних дослідників), або збалансований погляд на роль науки і практики у професійній підготовці (модель дослідника-практика).

Наступна модель професійної підготовки майбутніх психологів – модель, що ґрунтується на компетенціях – зосереджується більше на наборі компетенцій, які повинні бути досягнуті після вивчення освітньої програми, а не просто на аргументах щодо включення певного змісту чи предмета. Таким чином, ця модель наголошує на отриманні студентами-психологами певного набору знань, умінь і ставлень. Модель компетенцій також наголошує на застосуванні кількох методів

Таблиця 1

Характеристика моделей професійної підготовки майбутніх психологів
(за Ningdyah Anrilia E.M. & Helmes, Edward & Thompson, Claire & Kidd,
Garry & Greenwood, Ken)

Складові	Модель професійної підготовки майбутнього психолога			
	Дослідник-практик (scientist-practitioner)	Фахівець-практик (practitioner)	Клінічний дослідник (clinical-scientist)	Компетентнісна (competency based model)
Основні положення	<ul style="list-style-type: none"> - Інтеграція науки і практики (інтегрована модель). - Однаковий акцент як на науці, так і на практиці. 	<ul style="list-style-type: none"> - Акцент на психологічній практиці та наданні послуг. - Посилене врахування потреб клієнтів як при наданні послуг, так і при розробці курикулуму. - Професійне навчання, яке відповідає потребам низки клієнтів у громаді. - Широкий спектр психологічних послуг. 	<ul style="list-style-type: none"> - Акцент на наукових і дослідницьких аспектах. - Посилення уваги до ролі науки. - Наукові докази та емпірично підтвержені дані при наданні послуг. - Розгляд «місцевих аспектів» клієнтів (у моделі місцевого клінічного дослідника, local-clinical-scientist) 	<ul style="list-style-type: none"> - Акцент на сукупності компетенцій, яких необхідно досягти після завершення освітньої програми. - Акцент на оволодіння студентами сукупності знань, умінь і ставлень.
Мета і завдання підготовки	<p>Підготовка психолога, який стане одночасно і дослідником, і практиком.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Підготовка до професійного надання широкого спектра послуг. - Підготовка студентів до роботи психологами, чутливими до соціальних проблем і потреб спільноти клієнтів. 	<ul style="list-style-type: none"> - Підготовка до кар'єри в галузі психологічних досліджень. - Формування доказових наукових знань. - Розширення доступу до різноманітних можливостей для проведення досліджень. - Поширення наукових знань серед колег. 	<p>Забезпечення розвитку та досягнення студентами певних навичок, знань і здібностей, які вважаються важливими в практиці психолога.</p>
Акценти змісту підготовки	<ul style="list-style-type: none"> - Наявність як наукової, так і практичної складової. - Практична та наукова підготовка з дисертаційним компонентом (написанням наукових робіт). - Доказова психологічна практика. 	<ul style="list-style-type: none"> - Акцент на психологічній практиці, але не нехтуючи наукою та емпіричними дослідженнями. - Обов'язковим є вивчення оцінки наданих психологічних послуг, нових систем їх надання, а також психологічного супроводу і навчання. - Гнучкі критерії написання наукових робіт з акцентом на прикладну сферу. 	<ul style="list-style-type: none"> - Акцент на науково-дослідну складову професійної підготовки. - Широкий спектр спеціальних знань і навичок, адаптованих до потреби студента та конкретні проблеми, які досліджуються у психологічній науці. 	<p>Ця модель спрямована не на завершення набору предметів / конкретного змісту та / або кількості годин практики під керівництвом. Натомість, зазначені компетенції, яких необхідно отримати після закінчення освітньої програми, скеровують і визначають навчальний досвід, наданий студентам.</p>

<p>Методи викладання</p>	<p>Застосовуються як дидактичні, так і експериментальні методи викладання наукових і практичних освітніх компонентів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Навчання на практиці та розвиток супервізорських стосунків. – Інтеграції практичного досвіду зі знаннями, отриманими на заняттях. – Викладач є зразком для наслідування, який займається практичною професійною діяльністю. – Регулярний обмін між науковцями та керівниками баз практик для професійного розвитку студентів 	<ul style="list-style-type: none"> – Менша стандартизація професійної підготовки. – Поширеним є методичність, в якій слухачі тісно співпрацюють з наставником-дослідником над досліджуваною темою. – Заохочення студентів до обміну досягненнями на академічних заходах, таких як симпозиуми, конференції, колоквиуми. 	<p>Застосовуються різноманітні методи викладання для забезпечення досягнення випускниками-психологами заявлених у освітній програмі компетенцій та їх необхідних рівнів розвитку.</p>
<p>Методи оцінювання</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Оцінювання студентів для визначення того, що індивідуальний курикулум є актуальним та адекватним для досягнення мети ОП, а також забезпечення інтеграції різних освітніх компонентів. – Оцінка ОП для моніторингу її ефективності у впровадженні моделі дослідника-практика. 	<ul style="list-style-type: none"> – Оцінювання студентів: однакова вага видатних результатів професійної діяльності та емпіричних / теоретичних досягнень. – Оцінка освітньої програми: періодичний моніторинг цілей ОП щодо задоволення суспільних потреб; внесення змін до ОП, якщо це визначено стейкхолдерами; регулярне самооцінювання. 	<p>Безпосередня оцінка компетентності студентів у спеціалізованих областях психологічної науки за допомогою еталонних зразків (performance samples), які мають пряме відношення до здійснених клінічних досліджень.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Кілька методів оцінки сформованості компетентності. – Чітко визначені результати процесу оцінювання для підтримки процесу формування компетентності. – Використання альтернативних способів фіксації доказів володіння студентів компетенціями, поряд із традиційними способами оцінювання.

викладання/навчання, щоб забезпечити досягнення випускниками заявлених компетенцій і їх необхідних рівнів розвитку.

Згідно з Національним центром статистики освіти при Міністерстві освіти США (NCES US Department of Education), «ключовими компонентами, які характеризують компетентнісну модель професійної підготовки, є: точний опис компетенцій, яких необхідно досягти випускнику; інструмент або метод для вимірювання компетенцій; застосування

встановлених професійних стандартів, за якими особа вважається компетентною» [18, с. 9].

Використання моделі професійної підготовки, заснованої на компетенціях, у професійній психологічній освіті розпочалося в Сполучених Штатах у 1986 році, коли Національна рада шкіл і програм професійної психології (NCSPP) оприлюднила заяви, в яких зазначено, що «модель компетенцій складатиметься з шести основних

компетенцій» [16]. Протягом кількох наступних років з'явилася низка ініціатив щодо розробки моделей професійної підготовки майбутніх психологів на основі компетентнісного підходу.

Крім того, ці ініціативи підтримали професійні організації та органи з акредитації програм у галузі професійної психології, наприклад, Асоціація державних і провінційних психологічних рад (ASPPB) у США [2], Канадська психологічна асоціація (CPA) [7], Управління програмного консультування та акредитації APA [1], Британське психологічне товариство (BPS) [6] та ін.

Однак, і досі тривають наукові дискусії щодо професійної підготовки майбутніх психологів. Сучасною інновацією стала поява конкретних наборів компетенцій психолога, таких як Рівні досягнень розвитку компетентності від Національної ради шкіл і програм професійної психології США (NCSPP) у 2014 р. [13] і Еталонні орієнтири компетентностей (Competency Benchmarks), розроблені у 2009 році дослідниками Fouad N.A., Grus C.L., Hatcher R.L., Kaslow N.J., Hutchings P.S., Madson M.B., Collins F.L., & Crossman R.E. [10]. Завдяки детальному формулюванню компетенцій, які мають бути досягнуті в програмі професійної підготовки майбутнього психолога, цілі компетенцій для кожного року навчання можуть бути відображені таким чином, щоб освітні програми відображали досягнення компетенцій на кожному рівні протягом всього періоду навчання у закладі вищої освіти. Крім того, спостерігається значний рух у розробці методів оцінювання для вимірювання компетенцій психолога, що представлено, наприклад, у «Наборі інструментів для оцінки компетенцій» (Competency Assessment Toolkit) [12].

Підсумовуючи аналіз моделей професійної підготовки майбутніх психологів у США, у таблиці 1 представимо характерні особливості чотирьох моделей, описаних нами вище.

У США професійні психологи, які працюють у галузі освіти, вже давно відіграють ключову роль як у державних, так і в спеціальних школах, і широкий розвиток як когнітивної оцінки, так і лікування дітей багато в чому завдячує роботі в освітньому середовищі. Зосередження уваги шкільних психологів США на розбудові освітнього середовища та академічній успішності школярів

означає, що шкільні програми психологічної підготовки мають включати психоосвітній компонент на додаток до психологічних теорій і методів [9; 5].

Таким чином, виходячи з реалій сьогодення, по-новому ставиться проблема професійної підготовки майбутній психологів, вона вимагає наукового переосмислення цінностей фахової діяльності та надання психологічних послуг, а також актуалізує пошук оптимальних форм організації освітнього процесу для студентів спеціальності 053 «Психологія» у ЗВО у контексті формування дослідницької компетентності.

Список використаної літератури:

1. American Psychological Association Office of Program Consultation & Accreditation. (2013). Guidelines and principles for accreditation of programs in professional psychology. Retrieved from <http://www.apa.org/ed/accreditation/about/policies/guiding-principles.pdf>
2. Association of State and Provincial Psychology Boards. (2009). History. Retrieved from <http://www.asppb.net/?page=History>
3. Baker, D.B., & Benjamin, L.T., Jr (2000). The affirmation of the scientist-practitioner. A look back at Boulder. *The American psychologist*, 55 (2), 241–247. <https://doi.org/10.1037//0003-066x.55.2.241>
4. Bell D.J., & Hausman E.M. (Eds.). (2014). Training models in professional psychology doctoral programs. In W.B. Johnson & N.J. Kaslow (Eds.), *The Oxford handbook of education and training in professional psychology*, 33–51.
5. Bocanegra, Joel & Rossen, Eric & Grapin, Sally. (2017). Factors Associated With Graduate Students' Decisions to Enter School Psychology. Volume 2, Number 1, May 2017. Available at: https://www.nasponline.org/Documents/Research%20and%20Policy/Research%20Center/NRR_Graduate_Students_Decisions_Bocanegra_et_al_2017.pdf
6. British Psychological Society. (2017). Standards for the accreditation of doctoral programmes in clinical psychology. Leicester: British Psychological Society. Available at: <https://www.ucl.ac.uk/clinical-psychology-doctorate/sites/clinical-psychology-doctorate/files/Appendix4r2010.pdf>